

„Сл.Весник на РМ“ бр.: 20/04, 71/04, **115/07**, 18/11, 148/11, 23/13, 137/13, 164/13, 38/14, 44/14, 199/14, 104/15, 154/15, 192/15, 39/16, 11/18

ЗАКОН ЗА ЗАШТИТА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

ГЛАВА И ОПШТИ ОДРЕДБИ

Предмет на уредување

Член 1

Со овој закон се утврдуваат видовите, категориите, идентификацијата, начините на ставање под заштита и другите инструменти на заштита на културното наследство, режимот на заштита и користењето на културното наследство, правата и должностите на имателите и ограничувањата на правото на сопственост на културното наследство во јавен интерес, организацијата, координацијата и надзорот, стручните звања и други прашања што се од значење за единството и функционирањето на системот за заштита на културното наследство во Република Македонија.

Културно наследство

Член 2

Културно наследство во смисла на овој закон се материјални и нематеријални добра коишто, како израз или сведоштво на човековото творештво во минатото и сегашноста или како заеднички дела на човекот и природата, поради своите археолошки, етнолошки, историски, уметнички, архитектонски, урбанистички, амбиентални, технички, социолошки и други научни или културни вредности, својства, содржини или функции, имаат културно и историско значење и заради нивната заштита и користење се наоѓаат под правен режим согласно со овој и друг закон.

Основни поделби на културното наследство

Член 3

(1) Културното наследство во смисла на членот 2 на овој закон, според неговите својства, може да биде: недвижно, движно и **нематеријално**.

(2) **Недвижно културно наследство се материјалните добра со статус на културно наследство подигнати врз земјиште или зависни од него, односно кои не можат да се движат и да се поместуваат од едно место на друго без притоа да не се оштети нивната суштина (недвижни добра по природа), како и добра кои по своите физички својства се движни, а од оправдани причини се во состав на некое недвижно добро, како: инсталации, опрема, украсни елементи и слично, што трајно се поврзани со недвижното добро или трајно служат за негово користење (недвижни добра по намена).**

(3) **Движно културно наследство се материјалните добра со статус на културно наследство кои во целост можат да се движат или поместуваат од едно место на друго, а притоа да не се оштети нивната суштина.**

(4) **Нематеријално културно наследство се разни облици и појави на човековото духовно творештво во минатото, коешто заедниците, групите и поединците го препознаваат како свое културно наследство и кое се пренесува од генерација на генерација на територијата на Република Македонија.**

(5) Културното наследство во смисла на членот 2 на овој закон, според неговото значење, може да биде: од особено и од друго културно и историско значење (во натамошниот текст: значајно културно наследство).

(6) Културното наследство во смисла на членот 2 на овој закон, според степенот на неговата загрозеност, може да биде: незагрозено и загрозено (во натамошниот текст: културно наследство во опасност).

Цели на заштитата

Член 4

(1) Основна цел на заштитата е:

1. Зачувување на културното наследство во изворна состојба;
2. Создавање на што поповолни услови за опстанок на културното наследство и за задржување на интегритетот на сите податоци што тоа ги носи во себе како сведоштво, извор или своевиден документ;
3. Ширење на сознанијата за вредностите и значењето на културното наследство и за неговата улога во културната идентификација и
4. Оспособување на културното наследство, според неговата намена и значење, да служи за задоволување на културните, научните, едукативните, естетските, верските, економските, туристичките и другите потреби на граѓаните и на општеството.

(2) Оперативна цел на заштитата е преземање на активности за спречување на дејства, појави и влијанија со кои се врши или може да настане оштетување, уништување, растурање, исчезнување, деградирање и противправно присвојување на културното наследство.

(3) Крајна цел на заштитата е пренесување на културното наследство на идните генерации.

Основи на заштитата

Член 5

(1) Културното наследство е темелна вредност на Република Македонија што се заштитува во секакви околности.

(2) Заштитата на културното наследство е од јавен интерес и се остварува задолжително на целата територија на Република Македонија.

(3) Културното наследство се заштитува според неговите вредности, значење и степен на загроеност, без оглед на времето, местото и начинот на создавањето или кој го создал и во чија сопственост или владение се наоѓа, како и без оглед дали е од световен или религиозен карактер и на која конфесија припаѓа или дали е регистрирано.

(4) Со евидентирање, прогласување или друг начин на ставање под заштита, регистрирање и означување на културното наследство според одредбите на овој закон не може да се промени видот на сопственоста, ниту неговиот сопственик.

(5) Добрата за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство се заштитуваат во обем и на начин утврдени со овој закон.

(6) Недвижното културно наследство и недвижните добра од ставот (5) на овој член се заштитуваат заедно со нивната непосредна околина, преку утврдување на контактни зони согласно со овој закон, **со исклучок на зградите чија главна и ефективна намена е чување или изложување на движно културно наследство и посебните скривници определени за сместување на движното културно наследство, како и центрите во кои се наоѓаат значаен број споменици и движно културно наследство определени како објект на заштита во случај на вооружен судир, кои се заштитуваат без нивната непосредна околина.**

(7) Движното културно наследство се заштитува како поединечно добро или како збирка.

(8) Културното наследство се користи според неговата природа и намена согласно со целите на заштитата. Недвижното културно наследство се користи за активен живот во него и како фактор на одржливиот развој.

Остварување на заштитата

Член 6

(1) Заштитата на културното наследство се остварува особено со:

1. Вршење на дејности од областа на културата што во целост или делумно се однесуваат на заштитата на определен вид културно наследство (во натамошниот текст: дејности за заштита);
2. Вршење на управни, стручни и други работи на заштита што се од значење за остварување на функциите на државата и правата и должностите на граѓаните и правните лица во врска со културното наследство;

3. Организирање мрежа на специјализирани служби и постојани советодавни и координативни тела за заштита, како на национално, така и на локално ниво;
4. Утврдување на национална стратегија за заштита и нејзино ефикасно спроведување;
5. Развивање на свеста за значењето на културното наследство и опасностите на кои е изложено и потребата од негова заштита (протекторска свест);
6. Изградување и унапредување на компатибилен информативен систем за културното наследство и негово поврзување со специјализираните и општите системи и мрежи на национално и меѓународно рамниште;
7. Меѓународна помош, соработка и заштита на националното културно наследство и
8. Стимулирање на невладините организации и приватните иницијативи за заштита и користење на културното наследство.

(2) Заштитата на недвижното културно наследство се остварува и со негово задолжително вклучување во просторните и урбанистичките планови и во плановите и програмите за заштита на животната средина и природата, како и со негов третман како фактор на одржливиот економски и социјален развој, особено во насока на развојот на културниот туризам, домувањето, специфичните занимања и едукацијата.

(3) Заштитата на движното културно наследство се остварува и со ефикасно управување со ризиците на кои тоа е изложено, особено во поглед на нелегалните ископувања, криумчарењето, кражбите, присвојувањето и другите противправни дејствија, како и во поглед на условите на чување, ракување, транспорт, изложување и друго.

(4) Заштитата на **нематеријалното** културно наследство се остварува и со изработување и чување на записи за него, како и со поттикнување на неговото пренесување во изворните и другите средини.

Субјекти на заштитата

Член 7

(1) Остварувањето на заштитата на културното наследство е првенствено должност и одговорност на државата и нејзините органи и јавни служби.

(2) Единиците на локалната самоуправа и нивните органи и јавни служби се одговорни за остварувањето на заштитата во рамките на нивните надлежности утврдени со овој и со друг закон.

(3) Правните и физичките лица, определени за вршење работи на заштитата на културното наследство согласно со овој закон се одговорни за остварување на заштитата во рамките на доверените овластувања.

(4) Сопствениците и другите иматели на културното наследство се одговорни за одржувањето, чувањето, почитувањето и правилното користење на културното наследство и имаат права и должности утврдени со овој и друг закон.

(5) Грижата за културното наследство и неговото почитување е должност на секој граѓанин.

Управни работи, дејности и работи на заштита

Член 8

(1) Управните и одредени стручни работи на заштитата на културното наследство ги вршат Министерството за култура и Управата за заштита на културното наследство, како орган во состав на Министерството за култура (во натамошниот текст: Управа).

(2) Заштитата на *архивската граѓа* ја врши Државниот архив на Република Македонија (во натамошниот текст: Архивот).

(3) Стручните работи во системот за заштита на културното наследство од областа на културата, со исклучок на работите од ставовите (1) и (2) на овој член, се остваруваат со вршење на дејноста за заштита на недвижното културно наследство (во натамошниот текст: споменичка дејност) и дејности за заштита на движното културно наследство (музејска, библиотечна и **за заштита на аудиовизуелни добра**).

(4) Дејностите за заштита од ставот (3) на овој член, според видот на културното наследство ги вршат јавни установи за заштита на културното наследство (во натамошниот текст: јавни установи за заштита), други установи и други правни лица, согласно со овој и друг закон.

(5) Работите на заштита на фонотечните добра и **нематеријалното** културно наследство ги вршат субјекти овластени од министерот за култура.

Примена на други прописи од областа на културата

Член 9

(1) На основањето, работата и престанокот на јавните установи за заштита, раководењето, управувањето, одлучувањето, финансирањето и управниот надзор се применуваат одредбите од Законот за културата, доколку со овој закон поинаку не е определено.

(2) Со закон поблиску се уредува вршењето на музејската, библиотечната дејност и дејноста **за заштита на аудиовизуелните добра**, вклучувајќи ги работите од доменот на музејското и библиотечното работење што не се однесуваат на заштитата на културното наследство.

Право на сопственост на културно наследство

Член 10

(1) Предмет на правото на сопственост може да биде недвижно и движно културно наследство.

(2) Културното наследство од ставот (1) на овој член може да биде во сопственост на Република Македонија (државна сопственост), на единиците на локалната самоуправа и на други правни лица и физички лица.

(3) Културно наследство и добро за кое основано се претпоставува дека претставува културно наследство што ќе се најде во земја или вода, без оглед дали е извадено, се смета дека е во државна сопственост. Во други случаи, во поглед на правото на сопственост се применуваат прописите за стекнување на сопственост на најдени ствари.

(4) Културно наследство во државна сопственост се смета и:

1. Движно културно наследство чиј сопственик на несомнен начин ќе изрази волја дека не сака повеќе да го држи, односно дека го напушта;
2. Недвижно културно наследство, за кое правото на сопственост ќе биде избришано врз основа на изјава за откажување од сопственост дадена од сопственикот во форма на исправа погодна за упис на правото во јавната книга за запишување на правата на недвижностите, при што правото на сопственост на Републиката ќе биде запишано врз основа на таквата изјава, по извршеното бришење на правото на дотогашниот сопственик и
3. Културно наследство чиј сопственик не е познат, во рок од десет години доколку се работи за недвижно добро, односно во рок од три години, доколку се работи за движно добро, сметано од денот на донесувањето на решението за определување старател на таквото добро.

(5) Република Македонија може да стекне право на сопственост на движно и недвижно културно наследство по пат на наследување.

(6) Доколку во актот за наследување на движно и недвижно културно наследство е содржан услов за Република Македонија да се стекне со право на сопственост на движно и недвижно културно наследство, Владата на Република Македонија на предлог на Министерството за култура и Министерството за финансии, донесува одлука за прифаќање, односно не прифаќање на условот од актот за наследување, во зависност од значењето и вредноста на движното и недвижното културно наследство што е предмет на наследување и вредноста на условот од актот за наследување.

Процена на значењето и вредноста на движното и недвижното културно наследство врши Управата за заштита на културното наследство, а на вредноста на условот од актот за наследување врши Бирото за судски вештачења.

Значење на одделни изрази во овој закон (поимник)

Член 11

Одделни изрази употребени во овој закон го имаат следново значење:

1. “Заштита на културното наследство” во смисла на овој закон е истражување, идентификација, валоризација, ревалоризација, категоризација, прогласување, регистрација и

означување на културното наследство, негово чување, почитување, негување и одржување, конзервација, реставрација, реконструкција, дислокација и ревитализација, како и превенција, надзор, реституција, презентација, популаризација и секој друг облик на непосредно или посредно зачувување на културното наследство што се остварува во јавен интерес (во натамошниот текст: заштита);

2. “Културно - историско значење” е општокултурно и друго значење што е од јавен интерес од гледна точка на општата или националната историја, културата, уметноста, науката или техниката;

3. “Национален”, односно “национална” е поим што се употребува во смисла на Законот за култура и меѓународните конвенции предметни за заштитата на културното наследство и го одразува јавниот, односно државниот интерес во културата;

4. “Валоризација” е стручна и научна процена на вредностите и својствата на добрата според утврдени критериуми, во функција на нивно ставање под заштита и подведување под соодветен режим на заштита;

5. “Ревалоризација” е стручно и научно преоценување на вредностите и својствата на културното наследство, во функција на потврдување, проширување, засилување или намалување на дејството на заштитата, вклучувајќи и нејзино изземање или престанување;

6. “Категоризација” е определување на степенот на значење на културното наследство во јавен интерес, во функција на пропишување соодветен режим на заштита, утврдување на приоритетите во заштитата, разграничување на надлежностите и примена на ратификуваните меѓународни договори;

7. “Одржување” е задржување на културното наследство во состојба на оптимална целосност и функционалност, со навремено преземање на оперативни мерки и дејствија што програмски се повторуваат;

8 “Чување” е систематско надгледување на состојбата на заштитените добра, нивно засолнување, сместување, складирање, амбалажирање и друг облик на згрижување, правилно ракување, физичко и техничко обезбедување од неповикан пристап или неовластена употреба и штетни дејствија од кој било вид и осигурување од ризици на кои тие се или можат да бидат изложени;

9. “Почитување” е воздржување од дејствија насочени против заштитените добра, вклучувајќи ја нивната употреба во цели што би можеле да ги изложат на опасност од оштетување и уништување, како и претпазливост при изборот и примената на средствата и методите на заштита;

10. “Конзервација” е постапка и метод на зачувување на заштитеното добро во изворна, односно состојба во која е затекнато, без додавање на елементите што се уништени или недостасуваат;

11. “Реставрација” е постапка и метод на автентично обновување на делумно уништено заштитено добро, со додавање на деловите што недостасуваат во форма и изглед што ги имале или со отстранување на несоодветните делови или додатоци.

12. “Реконструкција” е постапка и метод на обновување на заштитено добро што во поголем дел е уништено или чии конструктивни и други делови се дотраени;

13. “Ревитализација” е постапка и метод на враќање на животот во спомениците и старите градби во состав на споменичките целини, било со задржување или враќање на првобитната или некоја од поранешните функции, било со давање нова функција која соодветствува со нивната природа и значење и со карактерот на средината во која се наоѓаат;

14. “Интегрирана заштита” е вкупност од мерки на зачувување и активно вклучување на недвижното културно наследство во животот на заедницата како фактор на одржлив општествен развој, особено во областа на планирањето и уредувањето на просторот, инвестиционата изградба, заштитата на животната средина и природа и друго;

15. “Реституција” е враќање на движни добра од културно и историско значење во земјата на потеклото, односно земјата на која и припаѓаат или од чија територија биле насилно однесени;

16. “Реквирирање” е присилно одземање на движни добра од културно и историско значење за време на вооружен судир и окупација за потребите на војската;

17. „Антиквитет” („старина”) е предмет со уметничка, историска, научна, културна или друга слична вредност, стар најмалку сто години или помалку од тоа ако е или постанува редок поради тоа што веќе не се произведува, прави или создава;

18. „Збирка” (колекција) е множество од еднородни или разнородни предмети што, без оглед на индивидуалните карактеристики и самостојна намена на секој предмет одделно, поради специфичните својства на поврзаност, како целина има препознатлива културна, историска, уметничка, научна или друга слична вредност, функција или значење и може да се идентификува како самостоен објект на заштита;

18-а „Јавна збирка” (колекција) е збирка што е во сопственост на државата или на единица на локалната самоуправа или на установа што е нивна сопственост или во поголем дел е финансирана од нив и има седиште на територијата на државата.

18-б „Предмети на колекции” се предмети што ги имаат потребните карактеристики за да бидат вклучени во некоја колекција, односно предмети што се релативно ретки, не се употребуваат за нивната основна намена, подлежат на специфични трансакции надвор од вообичаената трговија на предмети со слична употреба и имаат висока вредност”.

19. „Колекционер” е лице кое на непрофесионална основа и за лични потреби се занимава со собирање на предмети од културно, историско, уметничко, научно или друго слично значење, оформувајќи една или повеќе осмислени целини од нив со статус на збирка;

20. „Имател” е сопственикот, носителот на правото на користење и секое друго правно и физичко лице коешто по која и да е правна основа го држи заштитеното добро;

21. „Право на користење” е стварно право изведено од правото на сопственост на Република Македонија, односно на единицата на локалната самоуправа врз заштитено добро кое му е дадено во владение на правно лице или физичко лице, со тоа што неговиот носител стекнува право на владение и користење на тоа добро заради заштита како културно наследство, односно заради правна заштита од посегнувањата на трети лица;

22. „Рекогносцирање” е потврдување на точноста на сознанијата за археолошкото наследство врз основа на претходно извидување на одредена месност.

23. „Заштитено добро” е добро за кое е воспоставена заштита на начин утврден со овој закон;

24. „Заштитено подрачје” е подрачјето во рамките на утврдените граници на заштитеното добро и неговата контактна зона;

25. „Контактна зона” е просторот околу недвижноста што е од значење за зачувување на нејзиниот историски контекст со режим на заштита различен од режимот на заштита на недвижноста, што е предмет на заштита;

26. „Акт за заштита” е решение за привремена заштита, решение за прогласување значајно културно наследство, одлука за прогласување културно наследство од особено значење и одлука за утврдување резервирана археолошка зона.

27. „Непосредна заштита” се работите на конзервација, реставрација, реконструкција, санација, адаптација, превентива и секој друг вид директна интервенција на заштитените добра што се преземаат во јавен интерес;

28. „Добра за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство” се материјални и нематеријални добра кои, како потенцијално културно наследство, се внесени во некоја од службените заштитни евиденции или заслужуваат да бидат заштитени како културно наследство без оглед на нивната моментална евидентност како такви;

29. „Археолошко наоѓалиште” е дел од земјиште или површина под вода што содржи наоди на археолошко наследство;

30. „Археолошко истражување” е теренско истражување што се изведува на определено место на копно или под вода со потврдена археолошка содржина, чија цел е пронаоѓање, откривање, прибирање, идентификување, спасување, зачувување, презентирање, популаризирање и користење на елементи од археолошко наследство;

31. „Археолошко наследство” се недвижни и движни добра или нивни остатоци и други траги на човековото постоење и дејствување во изминатите епохи чие ископување или откривање на друг начин, е главен извор на информации и чие проучување и заштита помагаат да се расветли историјата на човештвото и неговата врска со природната околина.

Археолошко наследство особено се: структури, конструкции, групи објекти, развиени локалитети, движни предмети и остатоци од друг вид, без оглед дали се на копно или под вода;”

32. „Археолошки наод” е секој елемент на археолошко наследство што е продукт на археолошко ископување, рекогносцирање или друг вид археолошко истражување, без оглед дали преставува површински или подводен наод, ископина или наод откриен на друг начин;

33. „Право на културно наследство” е право на секого, поединечно или групно да ги користи придобивките на културното наследство, да придонесува за негово зачувување и збогатување и да го осознава и почитува сопственото културно наследство и културното наследство на другите.”

34. „Управување со културно наследство” е вршење определни овластувања за некое добро и неговата заштита и користење согласно со целите на заштита на културното наследство и

35. „План за управување со недвижно културно наследство” е плански документ во кој субјектот задолжен за работите на управување со културното добро ги планира мерките и активностите за заштита на културното наследство.

36. „Превентивна заштита“ е постапка и метод на директна интервенција на културно наследство од привремен карактер, што се презема заради спречување на различни негативни влијанија врз заштитена градба, дел од градба или движен предмет, односно нивна привремена заштита до создавање на услови за преземање на други неопходни мерки на непосредна заштита.

37. „Анастилоза“ е враќање на оригиналните делови на заштитена градба на местото на кое биле и со истата функција што ја имале претходно.

38. „Санација“ е постапка и метод на директна интервенција на заштитена градба со која се врши делумна замена или зајакнување на конструктивните елементи на заштитената градба, без да се измени надворешниот изглед на градбата и без да се влијае на безбедноста на соседните објекти.

39. „Интерполација“ е постапка и метод на поставување на нова градба во стар амбиент во споменичка целина.

40. „Адаптација“ е менување на внатрешноста на заштитена градба заради враќање, промена или активирање на одредена функција на градбата во целина или нејзин дел, без менување на конструктивните елементи на градбата и без да се нарушат уметничките и другите слични вредности или содржини на градбата.

ГЛАВА II ВИДОВИ И КАТЕГОРИИ НА КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Оддел 1 ВИДОВИ НА КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

1.1. Недвижно културно наследство

Споменици Член 12

(1) Споменици се поединечни градби, односно дела на архитектурата и на градежништвото или нивни делови и остатоци, вклучувајќи ги елементите и структурите од археолошки карактер, скулпторски, сликарски или дела на применетата уметност и на техничката култура трајно поврзани за одредена средина, натписи, пештерни живеалишта, надгробни споменици, меморијални објекти и обележја поврзани со значајни настани и истакнати личности, други поединечни недвижни добра од културно и историско значење, заедно со инсталациите, украсните елементи и другите движни предмети што се трајно споени за самата градба или трајно служат за нејзино искористување.

(2) Споменици се сметаат и зградите чија главна и ефективна намена е чување или изложување на движно културно наследство, како и посебните скривници определени за сместување на движното културно наследство во случај на вооружен судир.

Споменички целини

Член 13

(1) Споменички целини се урбани, рурални и други населби или нивни делови и остатоци, вклучувајќи ја опремата на населбите, земјоделски, индустриски и други стопански комплекси и изолирани или поврзани групи градби коишто со своето единство или вклопеност во пејзажот сочинуваат топографски определена целина.

(2) Споменички целини се сметаат и центрите во кои се наоѓаат значен број на споменици и движно културно наследство, определени како објект на заштита во случај на вооружен судир.

Културни предели

Член 14

Културни предели се посебни делови од пејзажот коишто се истакнуваат како области на специфична интеракција на човекот и природата, односно како делумно изградени и уредени подрачја, култни места, места поврзани со битки или други значајни настани, градишта, некрополи и други археолошки наоѓалишта или места што сведочат за постоењето на човекот во просторот и времето, неговите активности, начин на живеење, обичаи, верувања или посебни традиции.

1.2. Движно културно наследство

Археолошки предмети

Член 15

(1) Археолошки предмети се сите движни наоди од кој било вид и материјал, ископани од земја или извадени од вода, кои потекнуваат од периоди што се предметни за археологијата или нејзините помошни науки.

(2) Археолошки предмети се сметат и наодите коишто се откриени како самостојни творби или како остатоци од карактеристични делови на некогашни градби, чие трајно подведување под режим на движно културно наследство е научно основано, освен кога постојат причини за нивна рекомпозиција или кога нивното зачувување на самото место (ин ситу) е приоритетен јавен интерес (саркофази, епиграфски споменици, столбови, скулптури и друго).

(3) Археолошки предмети се сметаат и деловите, односно елементите добиени со трајно раздвојување (раслојување, вадење, симнување) од откриената градба, кога тоа е направено како мерка на заштита (подни и ѕидни мозаици, фрески, сакрална и профана архитектонска пластика и друго).

Етнолошки предмети

Член 16

(1) Етнолошки предмети се движни добра што сведочат за начинот на живеењето, активностите, обичаите, обредите, верувањата, идеите и креациите што се неопходни за да се разберат етничките карактеристики и промените во материјалната и духовната култура на македонскиот народ и на заедниците во Република Македонија.

(2) Етнолошки предмети се сметаат и деловите, односно елементите добиени со раздвојување од објектите што имаат етнолошко значење (мусандри, розети, таваници и друго).

Историски предмети

Член 17

(1) Историски предмети се движни добра поврзани со значајни историски настани или со активности на културни, националноослободителни, револуционерни и други политички движења и организации, просветни, културни, научни, верски, спортски и други институции и здруженија,

државни органи или со животот и работата на истакнати личности, вклучувајќи ги старините што не припаѓаат на другите видови движно културно наследство, како и задолжителниот примерок на државни пари.

(2) Историски предмети се сметаат и деловите добиени со раздвојување од објектите што имаат историско значење, поинакви од оние од членот 15 ставови (2) и (3) на овој закон.

Уметнички предмети

Член 18

(1) Уметнички предмети се движните уметнички дела од областа на ликовните уметности и тоа: слики и цртежи направени со рака на која било основа и од каков било материјал, освен индустриски дизајн и индустриски производи украсени со рака, оригинални скулпторски дела, уметнички композиции и монтажи во кој било материјал, оригинални гравури, бакрорези, литографии и други отпечатоци, оригинални постери и фотографии како начин на оригинално творење и делата на применетата уметност изработени во кој било материјал.

(2) Уметнички предмети се сметаат и скулпторските, сликарските и делата на применетата уметност поинакви од оние од членот 15 стави (2) и (3) на овој закон, коишто се трајно одделени од недвижните добра, кога тоа е направено во јавен интерес и на начин што не е спротивен на закон.

Технички предмети

Член 19

Технички предмети се производите на техничката култура, поврзани со значајни етапи од техничкиот прогрес (машини, алати, инструменти, опрема, превозни средства и друго).

Архивска граѓа

Член 20

(1) Архивска граѓа е целокупниот одбран, изворен и репродуциран документарен материјал од трајна вредност и од значење за државата, науката, културата и за други потреби.

(2) Архивска граѓа во смисла на ставот 1 на овој член се сметаат и регистрите, инвентарните и другите јавни книги за културното наследство, како и документацијата за културното наследство и неговата заштита.

Библиотечни добра

Член 21

(1) Библиотечни добра се старите ракописи (средновековни и словенски или ракописи на други јазици) што се однесуваат на Македонија **и старите ракописи на други јазици и од други култури во Македонија** настанати до крајот на ЦИЦ век, инкунабулите и постинкунабулите печатени до 1530 година, првите изданија на книги на преродбеници и печатари или печатници во Македонија, старите карти и атласи на Македонија до 1913 година, посебни библиотечни целини што потекнуваат од просветни, културни, научни, верски и други институции во Македонија до крајот на 1946 година или што се издадени до тој период, а се однесуваат на значајни историски настани во Македонија, ретки книги и друг редок библиотечен материјал утврден со закон, **ракописниот и старопечатениот нотен и филателистички материјал**, како и семејни и лични библиотеки од научно или културно значење.

(2) Библиотечни добра се и задолжителните примероци на публикации што се доставуваат до надлежната библиотечна установа, вклучувајќи го нотниот, картографскиот, филателистичкиот и друг материјал со статус на публикација, како и задолжителниот примерок на одбранети магистерски и докторски трудови, со исклучок на добрата од членот 23 на овој закон.

Аудиовизуелни добра

Член 22

(1) Аудиовизуелни добра се: изворните материјали и тонската копија на игран, документарен, анимиран, експериментален и алтернативен филм, како и друго аудиовизуелно

дело изразено во вид на поврзани подвижни слики со или без тон, без оглед на видот на носачот што ги содржи, кои се наменети за јавно прикажување.

(2) Аудиовизулни добра се сметаат и пропратните материјали кои се однесуваат на подвижните слики, како што се пишувана документација, сценарија, книги на снимање, сценографски и костимографски скици, костими, сценографски реквизити, микрофилмови, фотографии, слајдови, постери и друг пропаганден материјал, како и задолжителниот примерок што се доставува до надлежната матична установа.

Фонотечни добра

Член 23

Фонотечни добра се изворен материјал на снимени звуци односно оригинални орални, музички или друг вид звучни записи или нивни копии, без оглед на формата, техниката на звучно запишување и видот на медиумот, вклучувајќи го и задолжителниот примерок на фонограм што се доставува до надлежната установа согласно со закон.

1.3. Нематеријално културно наследство

Фолклорни добра

Член 24

Фолклорни добра се обичаи, обреди, преданија, умотворби, народни песни, приказни, легенди, пословици, гатанки, танци, игри, стари и ретки занаети, традиционални вештини и други изрази од нематеријалното народно творештво.

Јазик

Член 25

Јазик е литературен односно стандарден јазик и негово писмо, како и локални говори на ист јазик (дијалекти).

Топоними

Член 26

Топоними се имиња на езера, реки, извори и други водни објекти (хидроними), градови, села и други населби (оиконими), природни или административни подрачја (хороними), патишта (дромоними), земјоделски просторни објекти (агроними), планини и други објекти на природата поврзани со шуми (дендроними) и други изворни, локални и официјални називи што се предметни за топонимијата на Република Македонија.

1.4. Разграничување на културното наследство

Посебни одредби

Член 27

(1) Недвижното културно наследство од членовите 12, 13 и 14 на овој закон не ги вклучува збирките сместени во спомениците, ниту збирките кои се чуваат или се изложени на археолошките локалитети, или на други места во состав на споменичките целини и културните предели.

(2) Движното културно наследство од членовите 15, 16, 17, 18 и 19 на овој закон не ги вклучува предметите што се составен дел на спомениците од членот 12 став (1) на овој закон.

(3) Во случај на спор дали некој предмет припаѓа на движното или на недвижното културно наследство, како и во случај кога постои спор во поглед на видот културно наследство на кој му припаѓа одредено добро, за спорот одлучува Управата.

Оддел 2

КАТЕГОРИИ НА КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Културно наследство од особено значење

Член 28

(1) Дел од културното наследство од членот 2 на овој закон со исклучителни и други посебни вредности и карактеристики е културно наследство од особено значење.

(2) Културното наследство од особено значење во смисла на ставот (1) на овој член може да биде од исклучително значење и од големо значење.

(3) Културно наследство од исклучително значење во смисла на ставот (2) на овој член е секое добро коешто има највисоко национално значење и универзални вредности за човештвото и неговата историја, култура, уметност, наука или технички прогрес, односно:

1. Кое претставува единствено уметничко остварување, исклучително редок примерок или најкарактеристичен пример за одреден вид творештво од периодот од кој потекнува;
2. Кое претставува карактеристичен пример за стилови во уметноста, архитектурата, конструкциите, облиците на традиционални населби или урбанистичките концепции;
3. Кое извршило или врши значително влијание врз развојот на културата, уметноста, науката, техниката или општествениот развој и
4. Кое е поврзано или претставува сведоштво за идеи, верувања, значајни настани или истакнати личности што имале пресудно значење во преобразбата на општеството.

(4) Културно наследство од големо значење во смисла на ставот (2) на овој член е секое добро коешто има големо значење за националната историја, култура, уметност, наука или технички развој, односно:

1. Кое претставува сведоштво од поширок интерес за проучување на општествените појави;
2. Кое се истакнува со својата изворност, репрезентативност во својот вид, разновидност на содржините, облик, изглед, функција, старост, зачуваност или со друга типичност, а поради повторување (застапеност во поголем број) не спаѓа во категоријата културно наследство од исклучително значење;
3. Во кое се содржани делови, односно детали или други вредносни елементи од големо културно и историско значење и
4. Кое е поврзано со значајни настани и истакнати личности од националната историја и култура.

(5) Културното наследство од особено значење е добро од јавен интерес за Република Македонија и ужива посебна заштита.

Значајно културно наследство

Член 29

(1) Дел од културното наследство од членот 2 на овој закон што не спаѓа во категоријата културно наследство од особено значење, како трајна вредност, претставува значајно културно наследство.

(2) Република Македонија гарантира заштита на културното наследство од ставот (1) на овој член согласно со овој и друг закон.

Оддел 3

ПОСЕБНИ КАТЕГОРИИ НА ЗАШТИТЕНИ ДОБРА

Добра под привремена заштита

Член 30

(1) Недвижните и движните добра за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство и чија заштита е воспоставена на начин утврден со членовите 38 и 39 на овој закон, имаат статус на привремено заштитени добра.

(2) На добрата од ставот (1) на овој член се применуваат одредбите од овој закон што се однесуваат на културното наследство од членот 29 на овој закон.

Резервирана археолошка зона

Член 31

(1) Резервирана археолошка зона е просторно ограничено подрачје кое содржи какви и да било траги на човековото постоење во изминатите епохи, вклучувајќи и места каде што нема видливи остатоци на копно или под вода, чие ископување и истражување, заради заштита на таквите материјални остатоци, е оставено за идните генерации.

(2) Резервирана археолошка зона во смисла на ставот 1 на овој член може да биде подрачје кое содржи едно поголемо или повеќе археолошки наоѓалишта што претставуваат поврзана и топографски определена целина, чии археолошки содржини не се достаточни идентификувани за да бидат ставени под заштита на друг, редовен начин и чие ископување, научна интерпретација, презентација и ползување свесно се резервираат за идните генерации археолози, доколку:

1. Не е истражувано или неговиот истражуван дел опфаќа помалку од една третина од предметниот простор;
2. Кое не е предмет на започнати или одобрени систематски ископувања и истражувања;
3. Со неговото резервирање не се попречува развојот на археолошката наука, ниту пополнувањето на јавните археолошки збирки и
4. Со неговото резервирање не се попречува реализацијата на започнати развојни програми и проекти од јавен интерес утврдени со просторен и урбанистички план.

(3) На резервирана археолошка зона се применуваат одредбите на *овој закон што се однесуваат на културното наследство од особено значење.*

Културно наследство во опасност

Член 32

(1) Културното наследство од членот 2 на овој закон на кое му се заканува опасност од оштетување, уништување или посериозно нарушување на неговиот интегритет, во смисла на овој закон и ратификуваните меѓународни договори е културно наследство во опасност.

(2) Културно наследство во опасност во смисла на ставот (1) на овој член се сметаат првенствено добрата на кои им се заканува непосредна и конкретно утврдена (докажана) опасност, поради:

1. Забрзано пропаѓање на материјалот од кој се направени;
2. Сериозни промени на структурата или на декорацијата;
3. Сериозни промени на архитектонската и урбанистичката поврзаност, на урбаниот и руралниот простор или на природната околина;
4. Изразено губење на историската автентичност;
5. Сериозно изопачување на нивното културно значење;
6. Сериозни промени од непознати причини и
7. Преименување на топонимите.

(3) Културно наследство во опасност се сметаат и добрата кои се изложени на зголемена опасност што би можела да има штетни последици врз нивните суштински карактеристики, поради:

1. Избувнување или закана од избувнување на вооружен судир;
2. Природни катастрофи, особено земјотреси, поплави, лизгање на земјиштето, пожари или прогресивни промени од геолошки, климатски и други природни фактори;
3. Напуштеност од која било причина и
4. Недостиг, несоодветност или недоволна примена на плановите и програмите за заштита или промена на режимот на заштита што не соодветствува со заштитно-правниот статус на културното наследство.

(4) Културното наследство во опасност, без оглед на видот и категоријата на кои припаѓа, има приоритет во спроведувањето на мерките за заштита.

Национално богатство

Член 32-а

(1) Национално богатство во смисла на овој закон, ратификуваните меѓународни договори и прописите на Европската Унија се добра што припаѓаат на некој од видовите на движно културно наследство од членовите 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 и 23 на овој закон, односно што претставуваат:

1. Археолошки предмети постари од 100 години, што потекнуваат од копнени или подводни истражувања и откритија, археолошки наоѓалишта и археолошки збирки;
 2. Елементи што се составен дел на уметнички, историски или религиозни споменици кои биле раздвоени и се постари од 100 години;
 3. Слики и сликарски дела поинакви од тие опфатени во точките 4 и 5 на овој став, што во целост се изработени рачно, во која било техника и материјал, постари од 50 години;
 4. Акварели, гвашеви и пастели што во целост се изработени рачно, во кој било материјал, постари од 50 години;
 5. Мозаици од сите материјали изработени рачно, поинакви од тие опфатени во точките 1 и 2 на овој став, како и цртежи изработени во која било техника и материјал, постари од 50 години;
 6. Оригинални гравури, графики, сериграфии и литографии со соодветни плочи и оригинални постери, постари од 50 години;
 7. Оригинални скулптури и бисти и копии изработени во иста постапка како оригиналот, освен тие опфатени во точка 1 на овој став, постари од 50 години;
 8. Фотографии, филмови и нивни негативи и оригинални звучни записи, постари од 50 години;
 9. Инкунабули и ракописи, како и географски карти и музички партитури, поединечно или во збирка, постари од 50 години;
 10. Книги постари од 100 години, поединечно или во збирка;
 11. Печатени географски карти постари од 100 години;
 12. Архивска граѓа и кој било нејзин дел, од било кој вид и медиум, постари од 50 години;
 13. Архитектонски, научни и инженерски цртежи, скици и макети постари од 50 години;
 14. Нумизматички, филателистички, етнографски и историски збирки или поединечни предмети од такви збирки, постари од 50 години;
 15. Превозни средства и нивни делови, постари од 75 години;
 16. Други антиквитети постари од 50 години што не се опфатени во точките 1-15 на овој став (играчки, стаклени предмети, предмети од злато, сребро, глина и керамика, намештај и други производи од дрво, метал, музички инструменти, часовници и нивни делови, оружје, муниција, експлозивни и војничка опрема, текстилни производи, униформи, носии, везени работи, ќилими, таписерии, оптичка, фотографска и филмска опрема, алати, машини, мерни инструменти, наставни помагала, медицинска опрема, технички и занаетчиски предмети и други предмети што не се наведени посебно).
- (2) Добрата од ставот (1) на овој член се сметаат како национално богатство доколку:
1. Се заштитени како културно наследство од особено значење или се прогласени за значајно културно наследство;
 2. Се запишани во инвентарната книга како дел од јавна збирка со која управува јавна музејска, библиотечна или кинотечна установа или Архивот;
 3. Претставуваат дел од опрема на заштитени верски објекти или заштитена сакрална збирка на одредена верска заедница и
 4. Се утврди дека имаат археолошка, историска, уметничка или друга културна или научна вредност за Република Македонија, поради тоа што се:
 - дело на уметник, дизајнер или создавач кој е значаен за одредена област од културата во Република Македонија;
 - производ на домашна креативност, односно знаење;
 - карактеристични од аспект на националното културно наследство;
 - поврзани со личност, појава или настан значаен за националната историја на Република Македонија и на заедниците во Република Македонија;

- поврзани со споменик, споменична целина, културен предел или друга значајна културна средина или фолклорни добра и
- ретки, загрозувани или ќе станат ретки на територијата на Република Македонија.

ГЛАВА III ИНСТРУМЕНТИ НА ЗАШТИТА

Оддел I ИДЕНТИФИКАЦИЈА

Класификација

Член 33

(1) Заради обезбедување единствен пристап во идентификацијата на културното наследство и изградување на информативен систем за културното наследство со квалитетна споредливост и употребливост на податоците, културното наследство се класифицира според Националната класификација на културното наследство (во натамошниот текст: Национална класификација), согласно со овој закон.

(2) Националната класификација е стандард на типолошка класификација што се употребува за идентификација на културното наследство за службени потреби, по групи, подгрупи, видови и типови, со шифри и официјални називи.

(3) Националната класификација од ставот (1) на овој член ја донесува Владата на Република Македонија.

(4) Класифицирањето на културното наследство според Националната класификација го врши Управата.

Заштитна евиденција

Член 34

(1) Заштитна евиденција според одредбите на овој закон се води за:

1. Културното наследство и добрата за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство и
2. Движните добра чија земја на потеклото е Република Македонија, а се наоѓаат во странство по која било основа и без оглед кога се однесени, доколку претставуваат интерес од гледна точка на нивната реституција во земјата (во натамошниот текст: дисперзирано културно наследство) и движните добра кои се дел од културното наследство на друга држава, а се наоѓаат на територијата на Републиката (во натамошниот текст: странско културно наследство).

(2) За добрата од ставот (1) на овој член се води основна, матична и централна евиденција, како и дополнителни и посебни евиденции утврдени со овој и друг закон и со меѓународни договори, **а за археолошките наоѓалишта и катастар на археолошко наследство (во натамошниот текст: археолошки катастар), согласно Законот за општата управна постапка.**

(3) Основната евиденција, според видот на добрата ја водат јавните установи за заштита, Архивот и правните лица овластени од министерот за култура за вршење работи на заштита на фонотечните добра и **нематеријалното** културно наследство.

(4) Матичната евиденција, според видот на добрата, во дејностите за заштита каде што тоа е определено со овој закон, ја водат надлежните матични установи за заштита.

(5) Централната евиденција, **археолошкиот катастар** и посебните евиденции согласно со ратификуваните меѓународни договори ги води Управата.

(6) На евиденциите од ставовите (2), (3), (4) и (5) на овој член се врши ревизија. Ревизијата ја вршат субјектите од ставовите (2), (3), (4) и (5) на овој член.

(7) Министерот за култура ги пропишува содржината и начинот на водењето на заштитните евиденции од ставот (2) на овој член, како и начинот на вршење на нивните ревизии.

Валоризација и ревалоризација

Член 35

(1) Предмет на валоризација во смисла на овој закон се добрата за кои се донесува акт за заштита.

(2) Предмет на ревалоризација во смисла на овој закон се заштитените добра за кои се донесува акт за промена и акт за престанок на заштитата.

(3) Во случаите од ставовите (1) и (2) на овој член се изготвува елаборат за валоризација, односно елаборат за ревалоризација.

(4) Елаборатите од ставот (3) на овој член, со исклучок на случаите од членот 37 точка 2, член 39 и член 42 на овој закон, содржат и предлог за соодветна категоризација на добрата.

(5) Елаборатите од ставот (3) на овој член, според видот на добрата, ги изработуваат:

1. Надлежните јавни установи за заштита;
2. Архивот и
3. Правните лица овластени за вршење работи на заштита на фонотечните добра и на **нематеријалното** културно наследство.

(6) Елаборатите од ставот (3) на овој член претставуваат основа за поднесување предлог за донесување акт за заштита, односно акт за промена и акт за престанок на заштитата.

(7) На елаборатите изработени од субјектите од ставот (5) на овој член, ревизија врши Управата. Доколку со ревизијата се утврди дека тие не се изработени во согласност со овој закон и со актот од ставот (10) на овој член, Управата ги враќа на доработка на изготвувачот. Изготвувачот е должен во рок од 30 дена да го доработи елаборатот во согласност со забелешките од извршената ревизија.

(8) По исклучок, доколку надлежните субјекти од ставот (5) на овој член, не се во можност да ги изработат елаборатите за валоризација и ревалоризација на културното наследство, елаборатите ги изработува стручна комисија именувана од министерот за култура. Претседателот и членовите на комисијата се именуваат од редот на научни работници со научно звање предметно за валоризацијата, односно ревалоризацијата на односното добро и од редот на стручни работници со стручно звање од областа на заштитата на културното наследство предметно за валоризацијата, односно ревалоризацијата на предметното добро. Стручната комисија е составена од претседател и четири члена со мандат до завршувањето на валоризацијата, односно ревалоризацијата на доброто.

(9) При именувањето на стручната комисија од ставот (8) на овој член, се води сметка за соодветната и правична застапеност на заедниците во Република Македонија.

(10) Министерот за култура ги пропишува критериумите, условите и начинот на вршење на валоризација, категоризација и ревалоризација, содржината на елаборатите и начинот на обезбедување на ревизијата.

Документирање

Член 36

(1) Документирањето на културното наследство и на добрата за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство (состојба, промени, процеси на работа), го вршат надлежните јавни установи за заштита, Архивот и други правни и физички лица определени со овој закон.

(2) Министерот за култура ги пропишува видот, содржината, стандардите, нормативите и начинот на документирање на културното наследство.

Оддел 2

ВОСПОСТАВУВАЊЕ НА ЗАШТИТАТА

2.1. Заштита врз основа на овој закон (еџ леге)

Културно наследство заштитено врз основа на овој закон

Член 37

Културно наследство заштитено врз основа на овој закон се сметаат :

1. Недвижните добра од членот 12 став (2) и членот 13 став (2) на овој закон, како значајно културно наследство;
2. Задолжителниот примерок утврден со закон, без оглед на неговиот вид и дали е предаден на надлежната установа, како **значајно културно наследство**;

3. Архивската граѓа од членот 20 на овој закон, без оглед дали е предадена во Архивот, како значајно културно наследство и
4. Движното културно наследство со кое управуваат јавните установи за заштита (музеи, библиотеки, кинотека), запишано во инвентарната книга, како значајно културно наследство.

Привремено заштитени добра врз основа на овој закон

Член 38

Привремено заштитени добра врз основа на овој закон се сметаат:

1. Археолошките откритија и тоа:
 - движните, до нивното предавање на надлежната јавна установа за заштита;
 - недвижните, до донесувањето на решение во смисла на членот 39 на овој закон;
2. Движните добра прибавени од страна на надлежната јавна установа за заштита, до нивното запишување во инвентарната книга и
3. Добрата за кои е поведена постапка за воспоставување на заштитата, до донесување на актот за заштита.
4. **Недвижните добра на подрачје на опфат на просторен и урбанистички план предвидени за заштита во согласност со заштитно-конзерваторските основи, до донесување на актот за заштита**

2.2. Заштита врз основа на акт за заштита

Решение за привремена заштита

Член 39

(1) Решение за привремена заштита се донесува за добрата за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство и тоа:

1. За недвижните, без оглед на нивниот вид и
2. За движните што ги чуваат имателите, односно што се наоѓаат надвор од јавните установи надлежни за тој вид добра, со исклучок на оние што уживаат заштита според членот 38 точка 1 алинеја 1 на овој закон.

(2) Решение од ставот (1) на овој член донесува Управата, врз основа на предлог на надлежната јавна установа за заштита, а за фонотечните добра на предлог на овластеното правно лице од членот 156 на овој закон, во рок од 15 дена од приемот на предлогот.

(3) Рокот на кој се определува траењето на привремената заштита не може да биде подолг од шест месеци за движно добро, односно две години за археолошко наоѓалиште и една година за друго недвижно добро, сметано од денот на донесувањето на решението.

(4) Решението за привремена заштита престанува да важи со истекот на утврдениот рок, односно со денот на донесување на актот за прогласување на доброто.

(5) Против решението за привремена заштита може да се изјави жалба во рок од 15 дена од денот на приемот на решението.

(6) Жалбата против решението за привремена заштита не го задржува извршувањето на решението.

Решение за прогласување значајно културно наследство

Член 40

(1) Решение за прогласување на значајно културно наследство се донесува за привремено заштитените добра за кои е донесено решение за привремена заштита и за незаштитените добра од сите видови, доколку е исполнет најмалку еден од критериумите од членот 2, во врска со членот 29 на овој закон.

(2) Решение од ставот (1) на овој член донесува Управата и тоа:

1. За недвижните и движните добра по предлог на надлежната јавна установа за заштита и
2. За фонотечните и **нематеријалните** добра по предлог на правните лица овластени за вршење работи на заштита на односниот вид добра.

(3) Против решението од ставот (1) на овој член може да се изјави жалба во рок од 15 дена од денот на приемот на решението.

(4) Кон предлогот за прогласување на недвижните и движните добра се доставува мислење од имателот. Доколку имателот не достави мислење во рок од 15 дена од денот на доставувањето на барањето за мислење се смета дека е дадено позитивно мислење.

(5) Кога предмет на прогласување е недвижно добро, предлогот од ставот (2) точка 1 на овој член и нацртот на актот за заштита се доставуваат на мислење до:

1. Органот на државната управа надлежен за работите на уредувањето на просторот и органот на државната управа надлежен за работите на заштита на животната средина, природата и просторното планирање и

2. Единицата на локалната самоуправа на чие подрачје се наоѓа таквото добро.

(6) Жалбата против решението за прогласување на значајно културно наследство не го задржува извршувањето на решението.

Одлука за прогласување културно наследство од особено значење

Член 41

(1) Одлука за прогласување културно наследство од особено значење се донесува за културното наследство од членот 37 точки 3 и 4 на овој закон, привремено заштитените добра за кои е донесено решение за привремена заштита и за незаштитените добра за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство, доколку исполнуваат најмалку еден од критериумите од членот 28 ставови (3) и (4) во врска со членот 2 на овој закон.

(2) Одлука од ставот (1) на овој член донесува Владата на Република Македонија по предлог на **Управата** и мислење на Националниот совет за културно наследство.

(3) По исклучок од ставот (2) на овој член, на предлог на Владата на Република Македонија **а по претходно мислење на Националниот совет за културно наследство**, одделни **нематеријални** добра или недвижни добра што претставуваат споменична целина, односно културен предел, можат да бидат прогласени со закон.

(4) Во поглед на прибавувањето претходно мислење од имателот, локалната самоуправа и надлежните органи на државната управа се применуваат одредбите од членот 40 ставови (3) и (4) на овој закон.

(5) Одлуката за прогласување културно наследство од особено значење се објавува во “Службен весник на Република Македонија”.

Одлука за утврдување резервирана археолошка зона

Член 42

(1) Одлука за утврдување резервирана археолошка зона се донесува доколку се исполнети критериумите од членот 31 став (2) на овој закон.

(2) Одлука од ставот (1) на овој член донесува Владата на Република Македонија, по предлог на **Управата** и мислење на:

1. Националниот совет за културно наследство;
2. Министерствата надлежни за работите на заштитата на животната средина, природата, просторното и урбанистичкото планирање и
3. Единицата на локалната самоуправа на чие подрачје се наоѓа таа зона.

(3) Рокот на кој се врши резервирањето на археолошката зона не може да биде помал од рокот на важење на Просторниот план на Република Македонија.

(4) Одлуката за утврдување резервирана археолошка зона се објавува во “Службен весник на Република Македонија”.

Решение за утврдување национално богатство

Член 42-а

(1) Решение за утврдување национално богатство се донесува во случаите од членот 32-а став (2) точка 4 на овој закон, за антиквитети и други предмети на колекции, чија заштита не е востановена на друг начин утврден со овој закон, кога тие се:

- предмет на барање за извоз или изнесување во странство и
- незаконски однесени од територијата на Република Македонија и се предмет на реституција, односно враќање.

(2) Решение од ставот (1) на овој член донесува Управата за заштита на културното наследство, по службена должност или по барање на надлежната јавна установа за заштита, односно овластено правно лице за вршење работи на заштита на фонотечните добра, во рок од осум дена од приемот на барањето.

(3) Против решението од ставот (1) на овој член може да се изјави жалба во рок од 15 дена од денот на приемот на решението.

(4) Решението од ставот (1) на овој член има дејство на акт за прогласување значајно културно наследство.

(5) Жалбата против решението за утврдување на национално богатство не го задржува извршувањето на решението.

Оддел 3 ПРОГЛАСУВАЊЕ НА КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО ВО ОПАСНОСТ

Итно прогласување

Член 43

(1) За културно наследство во опасност може да биде прогласено секое заштитено добро, доколку е исполнет најмалку еден од критериумите од членот 32 ставови (2) и (3) на овој закон.

(2) Решение за прогласување на културно наследство во опасност донесува Управата, по службена должност и по барање на надлежната јавна установа за заштита, односно овластеното правно лице за вршење работи на заштита на фонотечните добра и на односниот вид нематеријално културно наследство, во рок од осум дена од приемот на барањето.

(3) Решение од ставот (2) на овој член за архивската граѓа донесува Архивот.

(4) Против решението од ставот (2) на овој член може да се изјави жалба во рок од 15 дена од денот на приемот на решението.

(5) Со решението за прогласување на културно наследство во опасност се определуваат, особено: итни мерки за заштита, посебни ограничувања, рокот во кој треба да се преземат мерките за заштита и финансиски средства.

(6) Жалбата против решението за прогласување на културно наследство во опасност не го задржува извршувањето на решението.

Оддел 4 ПРОМЕНИ И ПРЕСТАНОК НА ЗАШТИТАТА

Акт за промени и престанок на заштита

Член 44

(1) Акт за промени се донесува доколку настанат промени што се релевантни за содржината на актот за заштита.

(2) Акт за престанок на заштитата може да биде донесен за:

1. Движно културно наследство за кое е одобрен извоз;
2. Недвижно и движно културно наследство кое е уништено неповратно и
3. Културно наследство кое го изгубило значењето поради кое било ставено под заштита.

(3) Актот за промени и престанок на заштитата го донесува органот што го донел актот за заштита, во иста постапка.

Катастарска евиденција

Член 44-а

(1) Управата по службена должност од геодетско катастарскиот систем на Агенцијата за катастар на недвижности по електронски пат прибавува податоци за недвижностите кои се предмет на постапките што ги води согласно овој закон.

(2) Управата актите за заштита, односно за промена или за престанок на заштита на недвижно културно наследство, заедно со пријава за запишување, односно за промена во катастарот на недвижности, по службена должност, по електронски пат ги доставува до

Агенцијата за катастар на недвижности заради нивно прибележување, во рок од 30 дена од нивната правосилност.

(3) Границите на предметните заштитени недвижни добра и нивните контактни зони, Агенцијата за катастар на недвижности ги нанесува на геодетска подлога во размер 1:1000.

(4) Управата на својата веб страница ги објавува податоците за заштитените недвижни добра, границите на заштитените недвижни добра и нивните контактни зони и во електронска форма компатибилна со формата на катастарските планови, ги доставува до Агенцијата за катастар на недвижности заради нивно нанесување на катастарските планови.

Оддел 5

РЕГИСТРАЦИЈА

Национален регистар на културно наследство

Член 45

(1) За културното наследство се води Национален регистар на културно наследство (во натамошниот текст: Регистар).

(2) Регистарот е јавна книга и се состои од главна книга и дополнителни регистри.

(3) Главната книга се состои од посебни делови за недвижното, движдното, **нематеријалното** и културното наследство од особено значење.

(4) Дополнителни регистри се:

1. Регистар на добра под привремена заштита;
2. Регистар на културно наследство во опасност и
3. Регистар на резервирани археолошки зони.

(5) Регистарот го води Управата, согласно Законот за општата управна постапка.

(6) Уписот и бришењето во Регистарот се врши врз основа на актот за заштита, односно промена или престанок на заштитата, актот за прогласување на културно наследство во опасност и актот за регистрација од членот 46 на овој закон.

(7) Министерот за култура ги пропишува содржината, начинот на водење, чувањето, користењето на податоците и другите прашања во врска со Регистарот.

Акт за регистрација

Член 46

(1) Акт за регистрација се донесува за:

1. Добрата заштитени во смисла на членовите 37 и 38 на овој закон, врз основа на пријава од надлежната јавна установа за заштита и Архивот и
2. Тековните промени на податоците за заштитените добра што подлежат на регистрација согласно со пропишаната содржина на Регистарот.

(2) Акт за регистрација е решението за регистрација, решението за регистрација на промени и решението за бришење од Регистарот.

(3) Актот за регистрација го донесува Управата.

(4) Извод од Регистарот задолжително се доставува до надлежната јавна установа за заштита, Архивот, овластеното правно лице за вршење работи на заштита на фонотечните добра и на односниот вид **нематеријално**-културно наследство и имателот.

Оддел 6

СТЕКНУВАЊЕ МЕЃУНАРОДЕН СТАТУС

Номинација

Член 47

(1) Културното наследство од особено значење може да биде предложено за стекнување меѓународно признат статус или упис во меѓународен регистар согласно со ратификуваните меѓународни договори.

(2) Одлука за номинација во смисла на ставот (1) на овој член донесува Владата на Република Македонија, по предлог на Министерството за култура и мислење на Националниот совет за културно наследство.

Оддел 7 ОЗНАЧУВАЊЕ

Задолжителна ознака и меѓународни знаци

Член 48

- (1) Заштитените недвижни добра задолжително се означуваат со знак за заштита.
- (2) Означувањето во смисла на ставот (1) од овој член го врши надлежната јавна установа за заштита во рок од 60 дена од донесувањето на актот за заштита.
- (3) Недвижно културно наследство и специјален транспорт на движно културно наследство, со одобрение на Управата, може да се означи и со знак определен со меѓународен договор (во натамошниот текст: меѓународен знак).
- (4) Министерот за култура ги пропишува содржината на знакот за заштита и начинот на означување, употребата на меѓународен знак и поставувањето на други ознаки.

Оддел 8

ПЛАНСКИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА ЗАШТИТА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Национална стратегија

Член 49

- (1) **Собранието** на Република Македонија, по предлог на **Управата, а по претходно мислење од** Националниот совет за културно наследство, донесува Национална стратегија за заштита и користење на културното наследство (во натамошниот текст: Национална стратегија).
- (2) Националната стратегија се донесува за период од **5** години и содржи долгорочни основи на политиката за заштита и користење на културното наследство.
- (3) **Националната стратегија ги содржи целите и основните начела на заштитата и следниве стратегиски определби: легислатива, финансирање, установи за заштита, јавна свест и едукација, идентификација, археолошки истражувања, заштита на недвижно културно наследство, заштита на движно културно наследство, заштита на нематеријално културно наследство, превенција од противправни дејства, заштита во случај на природни непогоди и вооружен судир, заштита на културното наследство од загадувањето на животната средина, користење на културното наследство, образование и едукација на кадри, дигитализација на културното наследство и популаризација на културното наследство. Националната стратегија содржи акциски план за реализација со дефинирани активности, динамика, носители на активности и проекции на буџетски и вонбуџетски средства, како и индикатори за евалуација на спроведувањето на Националната стратегија.**
- (4) По текстот на предлогот на Националната стратегија, Управата организира јавна расправа.
- (5) Средствата за реализација на Националната стратегија се обезбедуваат во Буџетот на Република Македонија.
- (6) Националната стратегија се доставува до Собранието на Република Македонија најмалку шест месеци пред истекот на важноста на претходната национална стратегија.
- (7) За реализација на активностите во согласност со акцискиот план на Националната стратегија, Управата еднаш годишно доставува извештај до Собранието на Република Македонија.
- (8) Националната стратегија се усогласува со Просторниот план на Република Македонија и со стратегиите за заштита и користење на заедничкото културно наследство во Европа.

План за управување со недвижно културно наследство

Член 49-а

- (1) Заради управување со споменична целина и културен предел за кои е донесен акт за заштита, се донесува план за управување со недвижно културно наследство (во натамошниот текст: план за управување). План за управување може да се донесе и за други видови недвижно културно наследство доколку е тоа утврдено со актот за заштита.
- (2) Планот за управување треба да е усогласен со целите, мерките и активностите за заштита и управување со заштитените културни добра утврдени со овој закон, актот за заштита, меѓународните стандарди и меѓународните договори ратификувани од Република Македонија, како и со урбанистичките планови и урбанистичко-планската документација

предвидени со закон. Спроведувањето на планот за управување може да биде поддржано и со средства од Буџетот на Република Македонија, преку Министерството за култура, во постапка утврдена со закон.

(3) Планот за управување од ставот (1) на овој член треба да ги содржи мерките и активностите за заштита на културното наследство, и тоа:

- вовед (преглед на заштитени недвижни добра со вредности, значење, особености, граници изразени текстуално и преку мапа, методологија на подготовка и состојба);
- историски развој;
- управување;
- фактори и ризици;
- потенцијали и визија;
- главни цели на планот;
- планирање на урбаниот развој и урбаната рехабилитација;
- акциски план за спроведување на планот со фискални импликации потребни за негово спроведување;
- субјекти и начин на спроведување на планот и
- резиме и соодветни прилози на планот.

(4) Планот за управување од ставот (1) на овој член го донесува субјектот утврден со актот за заштита на доброто, а по претходна согласност од Управата и од Министерството за култура. Планот за управување е со важност од пет години.

(5) Планот за управување се донесува во рок од шест месеци сметано од денот на донесување на актот за заштита. Во постапката на донесувањето на планот за управување, субјектот кој управува со заштитеното недвижно добро е должен да организира јавна расправа. Мислењата, предлозите и препораките изнесени на јавната расправа се земаат предвид при изготвувањето на планот за управување.

(6) Субјектот кој управува со заштитеното недвижно добро најдоцна до 31 јануари во тековната година за претходната година поднесува годишен извештај за спроведување на планот за управување од ставот (1) на овој член до Управата.

(7) Субјектот од став (4) на овој член е должен да почне да изготвува нов план за управување најдоцна шест месеци пред истекот на рокот за кој е донесен планот.

(8) Управата го следи спроведувањето на планот за управување.

ГЛАВА IV РЕЖИМ НА ЗАШТИТА И КОРИСТЕЊЕ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Оддел 1 ОПШТИ ЗАБРАНИ

*Забрана за оштетување, уништување, присвојување, прикривање,
затајување и узурпација на културното наследство*

Член 50

(1) Никој не смее да оштети ниту да уништи културно наследство, резервирана археолошка зона и добра под привремена заштита.

(2) Никој не смее да присвои ископина или друг најден предмет што претставува културно наследство или добро под привремена заштита.

(3) Никој не смее да купи, да прими во залог или на друг начин да прибави, прикрие или протури предмет што претставува културно наследство или добро под привремена заштита за кој знае дека е прибавен со казниво дело.

(4) Никој не смее противправно да присвои туѓ предмет што претставува културно наследство или добро под привремена заштита што му е доверен на чување.

(5) Никој не смее да узурпира туѓо недвижно културно наследство или друга недвижност што е заштитена според одредбите на овој закон.

Забрана за отуѓување на државно културно наследство од особено значење

Член 51

Културно наследство од особено значење во државна сопственост не смее да се отуѓува.

Забрана за извоз на културно наследство од особено значење

Член 52

Културно наследство од особено значење не смее да се извезува.

Забрана за увоз на украдено културно наследство

Член 53

Културно наследство украдено од музеи, верски и други слични јавни објекти или установи на територијата на друга држава не смее да се увезува.

Забрана за реквизирање, репресија, напад и користење на културното наследство за воени цели

Член 54

(1) Културното наследство и добрата под привремена заштита не смеат да се реквизираат ниту против нив да се преземаат какви било мерки на репресија.

(2) Културното наследство и добрата под привремена заштита не смеат да се користат за воени цели ниту да бидат цел на напад.

Режим на заштита и степени на заштита

Член 54-а

(1) Со актот за заштита на културното наследство се утврдува режим за заштита кој се определува според видот и категоријата, односно заштитниот статус на доброто, и тоа како:

1. Режим на заштита од прв степен;
2. Режим на заштита од втор степен;
3. Режим на заштита од трет степен.

(2) Режимот на заштита од прв степен се применува на:

1. Културно наследство од особено значење и
2. Резервирана археолошка зона.

(3) Режимот на заштита од втор степен се применува на:

1. Значајно културно наследство и
2. Добро под привремена заштита.

(4) Режимот на заштита од трет степен се применува на контактните зони.

Оддел 2

АРХЕОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА И СЛУЧАЈНИ ОТКРИТИЈА

2.1. Археолошки истражувања

Дозвола за археолошки истражувања

Член 55

(1) Под археолошки истражувања во смисла на овој закон се подразбираат:

- археолошките ископувања (систематско ископување, заштитно ископување и сондажно ископување),
- археолошките прегледи на теренот (реамбулација и рекогносцирање),
- недеструктивни методи (аероархеологија, геофизички истражувања и георадарски истражувања) и
- подводните истражувања.

(2) Археолошките истражувања се вршат врз основа на дозвола од Управата. **Примерок од издадената дозвола, Управата доставува до јавната установа за заштита на недвижното културното наследство на чие подрачје ќе се вршат археолошките истражувања.**

(3) Со дозволата на ставот (2) од овој член се утврдува: носителот на дозволата, **стручниот раководител** за археолошки истражувања, подрачјето на кое можат да се извршуваат археолошките истражувања, правецот, видот и обемот на работите, времето во кое работите треба да се извршат и условите под кои можат да се извршуваат археолошките истражувања.

(4) Дозволата од ставот (2) на овој член се издава само на еден носител.

(5) Управата со решение ќе го одбие барањето за издавање на дозволата од ставот (2) на овој член, ако не се исполнети условите од членот 58 на овој закон.

(6) Дозволата од ставот (2) на овој член се издава во рок од 30 дена од денот на поднесувањето на барањето.

(7) Формата и содржината на образецот на барањето од ставот (6) на овој член ги пропишува министерот за култура.

(8) На дозволата од ставот (2), односно решението од ставот (5) на овој член може да се изјави жалба, во рок од 15 дена од денот на приемот на дозволата односно решението.

Член 55-а **ИЗБРИШАН**

*Носител на дозвола за археолошки истражувања
и раководење со истражувањата*

Член 56

(1) Носител на дозволата за археолошки истражувања може да биде домашно правно или физичко лице кое ги исполнува условите за стручна оспособеност за изведување на соодветниот вид на археолошки истражувања и ги исполнува другите услови за добивање на дозволата. По исклучок, утврден во член 57 став 2 на овој Закон, носител на дозвола може да биде странско правно лице.

(2) Носител на дозвола во смисла на ставот (1) на овој член може да биде:

1. Научна установа регистрирана за вршење на работи од областа на археологијата;
2. Јавна установа за заштита од областа на музејската или споменичката дејност;
3. Друго правно лице кое во постојан работен однос или во редовно членство има најмалку едно стручно лице **кое ги исполнува условите за стручен раководител за археолошки истражувања и**
4. Научен работник или самостоен истражувач со статус на **стручен раководител за археолошки истражувања.**

(3) Со археолошки ископувања и други потенцијално деструктивни методи на истражување, како и со подводни археолошки истражувања, може да раководи само лице со статус **стручен раководител за археолошки истражувања.**

(4) **Стручен раководител за археолошки истражувања (во понатамошниот текст: стручен раководител)** се смета лице кое има научно или изборно стручно звање од областа на археологијата, во случај кога носител на дозволата е правно лице од став (2) точки 1 и 2 на овој член, а во случај кога носител на дозволата е правно односно физичко лице од став (2) точки 3 и 4 на овој член, за стручен раководител се смета лице кое има висока стручна подготовка, дипломиран историчар на уметност со археологија и дипломиран археолог, евидентирано искуство во организирање на истражувањата, најмалку 12 месеци евидентирано искуство стекнато во учество на теренски истражувања, по дипломирањето **и објавени најмалку три стручни или научни труда во домашни или меѓународни стручни и научни публикации.** Стручен раководител може да биде само државјанин на Република Македонија.

(5) Носителот на дозволата, по предлог на стручниот раководител на археолозите кои учествуваат во археолошките истражувања им издава потврда за учеството во археолошките истражувања.

(6) Управата за заштита на културното наследство при издавање на дозволата за археолошки истражувања утврдува дали лицето кое се пријавило за стручен раководител ги исполнува условите утврдени во член 56 став (4) на овој закон.

(7) Формата, содржината и начинот на издавање на потврдата од став (5) на овој член ги пропишува министерот за култура.

Странски истражувачи

Член 57

(1) Меѓународни организации од областа на заштитата, странски научни установи и одделни странски работници од областа на археологијата можат да учествуваат во археолошки истражувања само ако работите ги изведуваат во соработка со правните лица од членот 56 став (2) точки 1 и 2 и под услови утврдени со договор склучен меѓу нив.

(2) По исклучок од ставот (1) на овој член, во особено оправдани случаи, на странска научна установа од областа на археологијата или на меѓународна организација од областа на заштитата може да ѝ се издаде дозвола за археолошки истражувања што се извршуваат како самостојна археолошка мисија.

(3) Во случаите од ставот (2) на овој член:

- 1. Меѓусебните односи во врска со работата на странската, односно меѓународната археолошка мисија се уредуваат со посебен договор меѓу Владата на Република Македонија и странското правно лице и**
- 2. Владата определува национален координатор за странската, односно меѓународната археолошка мисија.**

(4) Договорите од ставовите (1) и (3) точка 1 на овој член не можат да бидат во спротивност со одредбите на овој закон.

(5) Странски археолози и други научни и стручни работници од областа на заштитата можат да учествуваат во археолошки истражувања што ги вршат домашни правни и физички лица, со согласност на стручниот раководител.

Услови за издавање дозвола за археолошки истражувања

Член 58

(1) Дозвола за археолошки истражувања може да се издаде само ако подносителот на барањето има доставено:

- 1. Доказ дека може да биде носител на дозвола во смисла на членот 56 или членот 57 став (2) и (3) на овој закон;**
- 2. Програма за археолошките истражувања, со мерки на заштита на наоѓалиштето и наодите;**
- 3. Податоци за стручните лица кои учествуваат во истражувањата;**
- 4. Спецификација на техничките средства за вршење на истражувањата;**
- 5. Доказ за обезбедени финансиски средства за истражувањата и за спроведување на мерките на заштита и**
- 6. Договор со надлежната јавна установа за заштита на чие подрачје се вршат археолошките истражувања, со кој се регулира учеството на установата при преземање на мерки на превентивна заштита, за движните или недвижните наоди.**

(2) Ако носителот на дозволата и стручниот раководител се различни лица се доставува и договор за регулирање на нивните права и обврски.

(3) Ако археолошките истражувања ги врши субјект од членот 56 став (2) на овој закон кој нема статус на јавна музејска установа, кон барањето се доставува и договор со јавната музејска установа на чие подрачје ќе се вршат истражувањата со кој се регулира временото чување на наодите до нивното предавање на надлежната музејска установа од член 61 ставови (1), (3) и (6) на овој закон.

(4) Ако археолошките истражувања вклучуваат ископувања или други методи на истражување со кои се ограничува редовното користење на земјиштето или објектот што треба да се истражува, подносителот на барањето е должен да достави документ за уредување на

меѓусебните односи со сопственикот, односно изјава од сопственикот за непречено вршење на работите.

(5) Ако археолошките истражувања вклучуваат употреба на специфични технички средства за кои е потребно посебно одобрение според овој или друг закон, кон барањето се доставува и доказ за овластена употреба на истите.

(6) Исто лице не може истовремено да биде стручен раководител на две или повеќе археолошки истражувања кои теренски се реализираат во ист временски период.

Обврски на носителот на дозволата и стручниот раководител

Член 59

(1) **Стручниот раководител** за археолошки истражувања е должен во текот на изведувањето на работите:

1. **Да води уредна документација и евиденција за текот на археолошките истражувања, за пронајдените археолошки наоди и за мерките на заштита што ги презема;**
2. Да обезбеди чување и одржување на наоѓалиштето и наодите;
3. Да не ги остава откриени или изложени на отворено самите археолошки наоди, без претходно преземање на соодветни мерки на заштита;
4. **Да организира вршење на итни конзерваторски работи на наоѓалиштето односно на наодите, во постапка и на начин утврдени со актот од членот 85 став (9) на овој закон, односно да организира спроведување на мерки на превентивна заштита од член 59-а од овој закон;**
5. Да ги изведува археолошките ископувања согласно издадената дозвола;
6. Да применува соодветна методологија;
7. Да внимава да не нанесе штета или предизвика непосредна опасност за оштетување или уништување на ископините;
8. **Да постапува согласно со етичките норми во областа на заштита;**
9. Да ја информира јавноста повремено за текот на истражувањата;
10. Да овозможи разгледување на наоѓалиштето и наодите од страна на овластени лица, а со согласност на раководителот на истражувањата и разгледување од страна на заинтересирани научни и стручни работници.

(2) Носителот на дозволата за археолошки истражувања **на предлог на стручниот раководител** е должен пред напуштање на теренот:

1. Да ги презема неопходните мерки за техничко обезбедување на наоѓалиштето, вклучувајќи уредување на неговата непосредна околина;
2. Да ја врати претходната состојба на теренот, колку што е тоа можно, **ако наоѓалиштето според резултатите од ископувањата нема да биде предмет на натамошна конзервација, односно презентација.**

(3) Носителот на дозволата за археолошки истражувања и **стручниот раководител се должни** по завршувањето на работите:

1. Во рок од три месеци да **поднесат** до Управата извештај за извршените археолошки истражувања;
2. **Во рок од три години на Управата да предадат примерок од финалната документација од извршените археолошки истражувања**
3. **Во рок од три години да ги објават резултатите од археолошките истражувања (на веб страницата на носителот на дозволата за археолошко истражување, во стручна или научна публикација, во стручно или научно списание или на друг соодветен начин на објавување во јавноста) и**
4. Да ги **предадат** движните наоди на музејот определен во смисла на членот 61 ставови (1), (3) и (6) на овој закон.

Мерки на превентивна заштита на културно наследство

Член 59-а

(1) Мерки на превентивна заштита за кои претходно не е потребно да се направат конзерваторски истражувања од членот 82 од овој закон и да се изработи конзерваторски проект од членот 85 од овој закон, се:

- опшивање, фиксирање и покривање на подни мозаици и декоративни подови на отворено со соодветни материјали или нивно техничко обезбедување на друг начин,
- засолнување и обезбедување на камената пластика,
- времено потпирање на сидови, лакови и сводови и нивно статичко обезбедување,
- опшивање, фиксирање и други превентивни зафати на фрески и слична сидна декорација,
- времено поставување на облоги односно покривање на сидови, портали, декоративна пластика, фрески и други делови на градбата,
- покривање на отвори или нивно обезбедување на друг начин,
- лепење на керамички или стаклен предмет со лепак која е реверзибилен и
- чистење на лоша патина по механички пат со што ќе се запре процесот на уништување или корозивност.

(2) Мерките на превентивната заштита од ставот (1) на овој член според видот на наодите ги спроведува надлежната јавна установа за заштита на чие подрачје се вршат археолошките истражувања, при вршење на археолошки истражувања.

(3) По исклучок од ставот (2) на овој член, доколку мерките на превентивната заштита се итни и неодложни, а не постои можност истите во разумен временски рок да ги изврши надлежната јавна установа од ставот (2) на овој член, преземањето на мерките го организира стручниот раководител на археолошките истражувања, во случај кога кај стручните лица кои учествуваат во истражувањето нема лице со статус на овластен конзерватор.

(4) За преземените мерки на превентивна заштита од ставот (1) на овој член надлежната јавна установа од ставот (2) на овој член, односно стручниот раководител на археолошките истражувања составува записник и извештај кои заедно со документацијата во рок од седум дена од денот на преземањето на мерките се доставува до Управата, а во случајот од ставот (3) на овој член и до надлежната јавна установа за заштита.

*Привремено запирање на истражувањата
и одземање на дозволата*

Член 60

(1) Ако носителот на дозволата или стручниот раководител ги изведува археолошките истражувања спротивно на издадената дозвола, Управата може со решение привремено да ги запре работите и да определи рок за исполнување на условите за нивно продолжување.

(2) Ако во рокот од ставот (1) на овој член, носителот на дозволата или стручниот раководител не ги исполни условите за продолжување на археолошките истражувања, како и во случај на непосредна опасност по ископините, Управата со Решение ќе ја одземе издадената дозвола.

(3) На решението од ставовите (1) и (2) на овој член може да се изјави жалба во рок од 15 дена од денот на приемот на решението.

(4) Жалбата против решението од ставовите (1) и (2) на овој член не го задржува извршувањето на решението.

*Носител на правото на користење
на движените археолошки наоди*

Член 61

(1) Управата со решение определува на кого му припаѓа правото на користење на движените археолошки наоди, ископани или најдени при археолошки истражувања.

(2) По исклучок од ставот (1) на овој член, ако носител на дозволата за археолошки истражувања е јавна музејска установа, правото на користење на движените археолошки наоди ѝ припаѓа на таа установа.

(3) Во случаите од ставот (2) на овој член, ако движените археолошки наоди или дел од нив се од особено значење за Република Македонија, а носителот на дозволата нема статус на национална установа, заради комплетирање на националните музејски збирки, како носител на

правото на користење може да биде определена матичната или друга национална музејска установа.

(4) Ако движните археолошки наоди или дел од нив се од особено значење за Република Македонија, а носителот на дозволата има статус на национална музејска установа, заради комплетирање на националните музејски збирки, како носител на правото на користење може да биде определена матичната или друга национална музејска установа.

(5) Решението од ставовите (1), (3) и (4) на овој член, Управата го донесува по претходно прибавено мислење од надлежниот матичен музеј, во рок од 30 дена сметано од денот на завршување на археолошките ископувања.

(6) На решението од ставовите (1), (3) и (4) на овој член може да се изјави жалба во рок од 15 дена од денот на приемот на решението.

(7) До правосилноста на решението од ставот (1) на овој член, освен во случаите од ставовите (3) и (4) на овој член, движните археолошки наоди се предаваат на привремено чување на надлежниот музеј на чие подрачје се вршени истражувањата или на друга јавна музејска установа, во рок од 30 дена од денот на завршувањето на истражувањата.

Право на научна сопственост

Член 62

(1) Носителот на дозволата за археолошки истражувања и лицата кои ги вршеле истражувањата имаат право на предимство за научна обработка на наодите и објавување на резултатите од истражувањата (во натамошниот текст: право на научна сопственост), во траење од три години по завршувањето на истражувањата.

(2) До објавувањето на резултатите од археолошките истражувања, но не подолго од три години:

1. Лицата кои ги вршеле истражувањата имаат право на непречен пристап до движните наоди што ги откриле и документацијата за нив;

2. Јавната установа на која ѝ се доверени наодите во смисла на членот 61 на овој закон, не смее да ја отстапува на друго лице целината на предметите и документацијата за нив за поцелосни проучувања, ниту да дозволи фотографирање и репродуцирање со цел за објавување, без согласност од раководителот на истражувањата и

3. Документацијата од археолошките истражувања не смее да се отстапува на друго лице за поцелосни проучувања и објавување, без согласност од **стручниот раководител.**

(3) По исклучок од ставот (2) точки 2 и 3 на овој член, Управата може со решение, ако е во јавен интерес, да го ограничи правото на научна сопственост.

(4) Одредбите од ставовите (1), (2) и (3) на овој член се применуваат соодветно и за други видови истражувања од областа на заштитата на културното наследство.

Употреба на опрема за детекција

Член 63

(1) Метал-детектори и други технички средства погодни за детекција на археолошки наоѓалишта, односно предмети од археолошко значење, можат да се употребуваат при археолошки истражувања само ако сопственикот на таква опрема има добиено одобрение од Управата.

(2) **Одобрението од ставот (1) на овој член Управата го издава по претходна согласност на Министерството за култура.**

(3) Одобрението од ставот (1) на овој член се издава по писмено барање на сопственикот на опремата.

(4) Одобрението од ставот (2) на овој член се издава во рок од 30 дена од денот на поднесувањето на барањето.

(5) Формата и содржината на образецот на барањето од ставот (2) на овој член го пропишува министерот за култура.

(6) Опредметата за детекција од ставот (1) на овој член не смее да се употребува за вршење ниту за помагање или поттикнување на нелегални ископувања, откривања или отстранувања на елементи од археолошкото наследство.

(7) За издадените одобренија од ставот (1) на овој член Управата води посебна евиденција.

(8) Министерството за култура два пати годишно, во јануари и во јули во тековната година, е должно да ја информира Владата на Република Македонија за тоа на кого се издадени одобренјата од ставот (1) на овој член, какви се ефектите од издадените одобренја, за новите подносителите на барања за одобрение и колку предмети за издавање на одобрение се во постапка.

(9) Царинските органи се должни веднаш да ја известат Управата за увезени метал-детектори и други технички средства погодни за детекција на археолошки наоѓалишта, односно на предмети од археолошко значење.

Член 63-а **ИЗБРИШАН**

Општ акт за археолошките истражувања

Член 64

Министерот за култура ги пропишува условите на вршење на археолошките истражувања, како и обрасците, видот, содржината и начинот на водење на документацијата за истражувањата.

2.2. Случајни откритија

Обврски на наоѓачот

Член 65

(1) Ако во текот на изведувањето на градежни, земјоделски или други работи се дојде до археолошко наоѓалиште, односно предмети од археолошко значење, изведувачот на работите е должен **веднаш, а најдоцна во рок од три дена:**

1. Да го пријави откритието во смисла на членот 129 став (2) на овој закон;
2. Да ги запре работите и да го обезбеди наоѓалиштето од евентуално оштетување и уништување, како и од неовластен пристап и
3. Да ги зачува откриените предмети на местото и во состојбата во која се најдени.

(2) По исклучок од ставот (1) на овој член, ако предметите се ископани, односно извадени заради нивна подобра заштита или со оглед на околностите, изведувачот на работите е должен:

1. Да ги предаде откриените предмети при нивното пријавување или тоа да го направи при идентификацијата во смисла на членот 66 на овој закон, а до предавањето да преземе мерки кои се нужни за да не пропаднат и да не се оштетат или да се отуѓат и
2. Да ги даде сите релевантни податоци во врска со местото и положбата на предметите во времето на откривањето и за околностите под кои тоа е направено.

Идентификација на случајните откритија

Член 66

(1) Во случаите од членот 65 на овој закон, надлежната јавна установа за заштита е должна веднаш или најдоцна наредниот ден по добивањето на известувањето од членот 129 став (2) на овој закон:

1. Да изврши комисиски увид и да утврди дали се работи за случајно откритие и за добро под привремена заштита од членот 38 точка 1 на овој закон;
2. Да ја преземе грижата за зачувување на наоѓалиштето и наодите во состојбата во која се откриени;
3. Да ги предаде примените предмети на привремено чување на надлежниот музеј, заедно со документацијата за нивната идентификација;
4. Да ја извести Управата за констатираната состојба и да предложи мерки што се во нејзина надлежност.

(2) Ако надлежната јавна установа за заштита утврди дека не се работи за случајно откритие или за откриено добро под привремена заштита од членот 38 точка 1 на овој закон, во записникот за извршениот стручен увид се наведува стриктна констатација за тоа.

(3) Надлежна установа во смисла на ставовите (1) и (2) на овој член е националната установа за заштита на недвижното културно наследство на чие подрачје се наоѓа случајно откриеното наоѓалиште.

Археолошки надзор и привремено запирање на работите

Член 67

(1) Управата може, со оглед на карактерот на откриеното наоѓалиште и работите што се изведуваат, во рок од три дена од денот на добивањето на предлогот од надлежната јавна установа за заштита:

1. Да определи со решение изведувањето на работите да продолжи под археолошки надзор на надлежната јавна установа за заштита или
2. Да донесе решение за привремено запирање на работите и да определи изведување на заштитни ископувања и истражувања, како и преземање на други мерки на заштита.

(2) Решение од ставот (1) точка 2 на овој член може да се донесе и во текот на вршењето на археолошкиот надзор, ако е потребно тој да се замени со заштитни ископувања и истражувања.

(3) Привременото запирање на работите во смисла на ставот (1) точка 2, односно ставот (2) на овој член трае најдолго 30 дена.

(4) Во рокот од ставот (3) на овој член Управата може да донесе решение од член 39 на овој закон.

(5) Ако Управата не постапи во смисла на ставот (4) на овој член, по завршувањето на заштитните ископувања и истражувања наоѓалиштето се третира како слободен простор.

(6) На решението од ставот (1) точки 1 и 2 и ставот (2) на овој член може да се изјави жалба во рок од 15 дена од денот на приемот на решението.

(7) Жалбата против решението од ставот (1) точки 1 и 2, односно ставот (2) на овој член не го задржува извршувањето на решението.

(8) Трошоците во врска со археолошкиот надзор, заштитните ископувања и истражувања, конзервацијата и другите мерки за заштита се на товар на Управата.

Награда за случајно откритие

Член 68

(1) Лице коешто случајно ќе открие недвижно или движно добро под привремена заштита, има право на награда и надоместок на трошоците за откривањето под услови утврдени со закон.

(2) Висината на наградата и надоместокот на трошоците за случајното откритие ги утврдува Министерството за култура.

(3) Министерството за култура може да се откаже од откриеното добро, доколку според стручното мислење на надлежната матична установа, таквото добро не ги задоволува критериумите за стекнување на статусот културно наследство.

Оддел 3

ИНТЕГРИРАНА ЗАШТИТА

Заштитата на недвижното културно наследство како една од целите на просторното и урбанистичкото планирање

Член 69

(1) Заради создавање на трајни економски и други општествени услови за опстојување, оживување и функционално користење на недвижното културно наследство, неговата заштита е една од основните цели на просторното и урбанистичкото планирање.

(2) Во остварувањето на целта од ставот (1) на овој член, зависно од видот и подрачјето на опфатот на планот, се обезбедува:

1. Задолжително опфаќање и почитување на недвижните добра заштитени според одредбите на овој закон;
2. Разработка на режимот на заштита што е од значење за планирањето, уредувањето и користењето на просторот, според соодветна заштитно-конзерваторска основа;
3. Процена на влијанијата врз заштитените добра што можат да се очекуваат со реализацијата на плановите;
4. Усогласување на јавниот интерес за заштита на културното наследство и за одржлив економски и социјален развој;
5. Измена на плановите, односно планските решенија што би имале потенцијално несакани ефекти врз културното наследство;
6. Поттикнување на развојот и примената на традиционалните техники и материјали, неопходни за иднината на културното наследство и

7. Соработка меѓу органите и јавните служби надлежни за заштита на недвижното културно наследство и за просторното и урбанистичкото планирање, во сите фази на подготовките, изработката и постапката за донесување или изменување и дополнување на плановите.

Однос меѓу плановите и актите за заштита

Член 70

(1) Со просторен и урбанистички план не можат да се променат заштитно-правниот статус и режимот на заштита, ниту границите на заштитеното добро и на неговата контактна зона, утврдени со актот за заштита.

(2) По исклучок од ставот (1) на овој член, со просторен план што го донесува Собранието на Република Македонија може да се отстапи од утврдените граници и режимот на заштита, ако тоа е во јавен интерес за уредувањето и користењето на просторот.

(3) Во случаите од ставот (2) на овој член, планот претставува основа за усогласување на актот за заштита. Усогласувањето се врши во рок од три месеци по донесувањето просторниот план.

(4) Ако за определено недвижно добро не е донесен акт за заштита, а за кое постојат основани претпоставки дека треба да се донесе акт за заштита, односно актот за заштита е во постапка на донесување, доносителот на планот може да изврши измена на планот и да утврди друг режим на уредување на просторот доколку во рок од една година надлежниот орган не го донесе актот на заштита.

(5) Акт за заштита на недвижно добро кое не е предмет на опфат на просторен и урбанистички план, со исклучок на археолошко наоѓалиште, може да се донесе само ако со тоа не се попречува реализацијата на планот.

Заштитно-конзерваторски основи

Член 71

(1) Вградувањето на соодветен режим за заштита на недвижното културно наследство во просторен и урбанистички план се врши според заштитно-конзерваторски основи за културното наследство.

(2) Заштитно-конзерваторска основа во смисла на овој закон е документационата основа за третманот на недвижното културно наследство во просторните и урбанистичките планови.

(3) Заштитно-конзерваторските основи содржат текстуален, графички и документарен приказ за заштитени и недвижни добра предвидени за заштита на подрачјето на опфатот на планот, со податоци за самите добра, непосредната околина, пристапите и поширокото подрачје на влијание, релевантни за планирањето и уредувањето на просторот и содржината на планот.

(4) Заштитно-конзерваторските основи се изработуваат според видот на планот, со приоритет и финансиски средства утврдени со годишна и повеќегодишни програми за изработка на заштитно-конзерваторските основи што ги донесува министерот за култура. Приоритет во програмирањето имаат заштитно-конзерваторските основи за плановите на чие подрачје на опфатот се наоѓа недвижното културно наследство од особено значење, резервирана археолошка зона или недвижно културно наследство во опасност. **Годишната програма за изработка на заштитно-конзерваторските основи се усогласува со Годишната програма за изработка на просторни и урбанистички планови на Владата на Република Македонија и со програмите за изработка на урбанистичките планови на општините и на градот Скопје.**

(5) Доколку е неопходна изработка на заштитно-конзерваторски основи кои не се предвидени во програмите од став (4) на овој член, заштитно-конзерваторските основи се изработуваат со средства од начрталот на планот.

(6) Висината на средствата потребни за изработка на заштитно-конзерваторски основи се утврдува со тарифник кој го донесува министерот за култура. Висината на средствата потребни за изработка на заштитно-конзерваторски основи се утврдува во зависност од видот на планот, големината на подрачјето на опфатот на планот, бројот, видот и концентрацијата на културните добра, видот на потребните трошоци и рокот за подготовка на заштитно-конзерваторски основи.

(7) Заштитно-конзерваторските основи ги изработуваат надлежните установи за заштита на недвижното културно наследство, доколку во оправдани случаи Управата не определи друго правно лице за нивно подготвување, согласно со закон.

(8) Заштитно-конзерваторските основи ги одобрува и заверува Управата.

(9) За изработка на нацртот на просторен и урбанистички план можат да се користат единствено одобрени и заверени заштитно-конзерваторски основи.

(10) Министерот за култура ги пропишува содржината и методологијата за изработка на заштитно-конзерваторските основи по претходно прибавено мислење од министерствата надлежни за работите на просторното планирање и уредувањето на просторот.

Усогласување на планските решенија

Член 72

(1) При изработката на нацртот на просторен и урбанистички план, изработувачот на планот е должен да ги почитува заштитно-конзерваторските основи од членот 71 на овој закон.

(2) Ако нацртот на планот содржи плански решенија со кои се отстапува од заштитно-конзерваторските основи, надлежниот орган е должен за тоа да го извести доносителот на планот преку учество во стручната расправа, односно стручната консултација по нацртот на планот.

(3) Согласно на предлогот на просторен и урбанистички план, во случаите кога таква согласност е потребна согласно со закон, може да се издаде ако во предлогот на планот е вграден соодветен режим на заштита утврден по претходно доставена заштитно-конзерваторска основа, според членот 71 на овој закон.

Посебни урбанистички проекти за заштитени добра

Член 73

Избришан

~~— (1) За недвижно културно наследство од особено значење се изработуваат урбанистички проекти, согласно со закон.~~

~~— (2) По исклучок од ставот (1) на овој член, урбанистички проект може да се изработи и за друго недвижно добро заштитено според одредбите на овој закон, ако тоа е определено со планот или со заштитно-конзерваторските услови од членот 74 на овој закон.~~

~~— (3) Согласно на урбанистичките проекти од ставите (1) и (2) на овој член дава министерството надлежно за работите на уредување на просторот, по претходно мислење на Управата.~~

Заштитно-конзерваторски услови

Член 74

(1) Кога не е донесен урбанистички план, односно општ акт според закон **или во планот нема вградено заштитно-конзерваторски основи**, условите за изградба на објект **или за преземање на мерки на непосредна заштита** со кој непосредно или посредно се нарушува интегритетот на заштитеното добро **односно заштитеното подрачје**, задолжително содржат заштитно-конзерваторски услови.

(2) Со заштитно-конзерваторските услови од ставот (1) на овој член се определуваат дејствијата на посегаче во интегритетот на заштитеното добро односно заштитеното подрачје кои смеат односно не смеат да се преземат, а со нив може да се определи и:

1. Изведување на заштитни археолошки ископувања и истражувања;
2. Извршување на конзерваторски истражувања;
3. Изготвување на посебни студии и
4. Преземање на други мерки на заштита.

(3) Заштитно конзерваторските услови од ставот (1) на овој член претставуваат основа за изработка на идеен проект.

(4) Во случајот од став (1) на овој член, органот надлежен за издавање одобрение за градење, во рок утврден со закон, е должен да ја упати странката да достави барање до Управата за издавање на заштитно-конзерваторски услови. Заштитно-конзерваторските услови ги изработуваат надлежните јавни установи, а ги издава Управата, со решение. Во прилог на

решението се издава и графички приказ на заштитеното добро односно заштитеното подрачје на кое се изведуваат работите на непосредна заштита.

(5) По барањето на странката за издавање на заштитно-конзерваторски услови, надлежната јавна установа за заштита истите ги изработува во рок од 30 дена од денот на приемот на барањето, а Управата го донесува решението за издавање на заштитно-конзерваторски услови во рок од 45 од денот на приемот на барањето.

(6) На решението од став (5) на овој член може да се изјави жалба во рок од 15 дена од денот на приемот на решението.

(7) Трошоците за извршување на определените заштитно-конзерваторски услови, односно мерки на заштита се на товар на инвеститорот.

(8) Одредбите од ставовите (2) и (5) на овој член се применуваат и во случаите кога заштитно-конзерваторските услови се **донесуваат** според постоен урбанистички план.

(9) Формата и содржината на образецот на барањето од ставот (4) на овој член ги пропишува министерот за култура.

Претходно заштитно-конзерваторско одобрение

Член 75

(1) **Заради оцена на доследната примена на заштитно-конзерваторските услови, во случаи кога на заштитено подрачје се изведуваат градежни работи кои не преставуваат непосредна заштита на недвижното културно наследство, Управата издава претходно заштитно-конзерваторско одобрение за недвижно културно наследство.**

(2) Претходно заштитно-конзерваторско одобрение од ставот (1) на овој член се дава на барање на инвеститорот, во рок од 15 дена по приемот на барањето.

(3) Во рокот од ставот (2) на овој член, Управата може со решение да го одбие барањето за давање претходно-заштитно конзерваторско одобрение:

1. Ако не се извршени заштитните ископувања, конзерваторските истражувања или другите мерки на заштита определени во смисла на членот 74 ставот (2) на овој закон и
2. Ако поднесената документација не е изработена според определените заштитно-конзерваторски услови.

(4) Формата и содржината на образецот на барањето од ставот (2) на овој член го пропишува министерот за култура.

Член 75-а

ИЗБРИШАН

Конзерваторско мислење

Член 75-б

(1) Преземањето на мерки на непосредна заштита на градба во состав на контактна зона на заштитено добро, која нема статус на поединечно заштитено добро се врши врз основа на конзерваторско мислење издадено од надлежната јавна установа за заштита на недвижно културно наследство.

(2) Мислењето од ставот (1) на овој член може да се издаде, ако кон барањето за негово издавање се достави основен проект.

(3) Мислењето од ставот (1) на овој член се издава во рок од 15 дена од денот на поднесување на барањето за негово издавање.

(4) Против мислењето од став (1) на овој член може да се изјави жалба во рок од 15 дена од денот на приемот на мислењето.

(5) Во случаите од ставот (1) на овој член не се применуваат одредбите член 85, 87 и 91 од овој закон.

(6) Формата и содржината на образецот на конзерваторското мислење од ставот (1) на овој член и формата и содржината на образецот на барањето од ставот (3) на овој член ги пропишува министерот за култура.

Преместување

Член 76

(1) Недвижно културно наследство и други недвижни добра заштитени според одредбите на овој закон, како и нивни делови, не смеат да се преместуваат на друга локација.

(2) По исклучок од ставот (1) на овој член, преместувањето може да се изврши како мерка на спасување, само ако поради изградба на објект од јавен интерес не е можно зачувување на загрозеното добро на местото на кое се наоѓа.

(3) Во случаите од ставот (2) на овој член, загрозеното добро мора да биде демонтирано, пренесено и повторно подигнато во крај или средина што потсетува на изворната локација, односно во сличен природен, историски или уметнички контекст.

(4) Одлука за преместување на недвижно културно наследство од особено значење донесува Владата на Република Македонија, по претходно прибавено мислење од Националниот совет за културно наследство.

(5) Преместување на друго недвижно добро заштитено според одредбите на овој закон може да се врши само врз основа на претходно одобрение од Управата.

Напуштање

Член 77

(1) Недвижно културно наследство и друго недвижно добро заштитено според одредбите на овој закон може да биде напуштено во целост или делумно само по исклучок.

(2) Како исклучок во смисла на ставот (1) на овој член се смета напуштањето поради изградба на објект од јавен интерес, ако загрозеното добро не се преместува во смисла на членот 76 од овој закон, а на друг начин не може да се зачува на местото на кое се наоѓа или без нарушување на неговиот интегритет.

(3) Во случаите од ставот (2) на овој член, загрозеното добро може да биде напуштено само по целосно истражување, документирање и преземање на неопходните мерки на спасување.

(4) Согласност за напуштање во случаите од ставот (2) на овој член дава органот што го донел актот за заштита.

(5) Согласноста од ставот (4) на овој член, претставува основа за донесување акт за промена или акт за престанок на заштитата.

Уривање

Член 78

(1) Ако недвижно културно наследство или друго недвижно добро заштитено според одредбите на овој закон или нивни делови се склони на паѓање поради дотраеност, или поголеми оштетувања со кои непосредно се загрозува нивната стабилност и поради тоа претставуваат опасност за соседните градби и животот на луѓето, а таквата опасност не може да се отстрани на друг начин, органот што го донел актот за заштита може да даде согласност за уривање и отстранување на такво добро или негов дел.

(2) Согласност во смисла на ставот (1) на овој член се дава по барање на органот надлежен за донесување на решение за уривање објекти склони на паѓање.

(3) Во случаите од ставот (1) на овој член, дадената согласност и решението за уривање на заштитеното добро не може да претставуваат основа за донесување акт за престанок на заштитата.

Истражување и експлоатација на минерални сировини

Член 79

(1) На просторите на кои се наоѓаат недвижни добра заштитени според одредбите на овој закон не смеат да се вршат геолошки истражувања и експлоатација на минерални сировини.

(2) По исклучок од ставот (1) на овој член, ако минералната сировина има посебно значење за економскиот развој на државата, а со тоа не се загрозува опстанокот на заштитеното добро или не се попречува неговото чување, одржување и користење:

1. Геолошки истражувања можат да се вршат само по претходна согласност на Владата на Република Македонија и
2. Експлоатацијата на минералната сировина може да се врши само по претходна согласност на Управата.

(3) Управата дава претходна согласност и:

1. За градба на рударски објекти во случаите од ставот (2) на овој член и
2. За геолошки истражувања и експлоатација на минерални сировини надвор од границите на заштитеното подрачје, на оддалеченост до 500 метри, ако изведувањето на работите вклучува употреба на експлозиви.

(4) Одобрение за геолошки истражувања, одобрение за градба на рударски објекти и одобрение за експлоатација на минерални сировини не може да се издаде без соодветната согласност од ставите (2) и (3) на овој член.

Давање под закуп или трансформација

Член 79-а

Земјоделско земјиште, пасишта и шуми во сопственост на Република Македонија на кои се наоѓа евидентирано или заштитено археолошко наоѓалиште, запишано во јавната книга за запишување на правата на недвижностите, може да се дадат под закуп или да им се изврши трансформација во градежно земјиште по претходна согласност од Управата.

Истакнување фирми, реклами, табли, плакати и други известувања

Член 80

(1) На недвижно културно наследство и друго недвижно добро заштитено според одредбите на овој закон не смее да се истакнуваат фирми, реклами, табли, плакати и други известувања **и да се поставуваат уреди како антени, клима уреди, сончеви колектори и друга опрема.**

(2) Во оправдани случаи, дејствијата од ставот (1) на овој член, можат да се вршат само по претходно одобрение од Управата.

(3) Управата издава претходно одобрение во рок од 15 дена од денот на приемот на барањето од став (2) на овој член.

(4) На одобрението од став (3) на овој член може да се изјави жалба во рок од 15 дена од денот на приемот на одобрението.

Итни мерки

Член 81

(1) Ако инвеститорот ги изведува работите спротивно на проектната и друга техничка документација за која е **издадено претходно заштитно-конзерваторско одобрение**, Управата може:

1. Да го извести органот што го издал одобрението за градење и да побара од градежната инспекција привремено запирање на работите до обезбедувањето услови за нивно правилно изведување и

2. Да донесе решение со кое ќе **го повлече издаденото претходно заштитно-конзерваторско одобрение** во случај на опасност по заштитеното добро.

(2) Мерки во смисла на ставот (1) на овој член, Управата може да преземе и во случаите од членот 79 на овој закон.

Оддел 4

НЕПОСРЕДНА ЗАШТИТА

Конзерваторски истражувања

Член 82

(1) Заради правилно определување и извршување на мерките на непосредна заштита, за недвижните и движните добра заштитени според одредбите на овој закон се вршат неопходни конзерваторски истражувања.

(2) Конзерваторски истражувања во смисла на ставот (1) на овој член, се сметаат истражувачките работи поврзани со мерките на непосредна заштита и натамошно опстојување на заштитените недвижни и движни добра.

(3) Конзерваторски истражувања што вклучуваат дејствија на посегание во интегритетот на заштитените добра, со исклучок на архивската граѓа, се вршат врз основа на претходно одобрение од Управата.

(4) Одобрение од ставот (3) на овој член, може да се издаде ако кон барањето се доставени:

1. Програма за конзерваторските истражувања;

2. Доказ за обезбедените финансиски и технички средства;

3. Изјава од сопственикот или договор за уредување на меѓусебните односи за непречено извршување на истражувањата и

4. Доказ дека подносителот на барањето ги исполнува условите за вршење на конзерваторските истражувања.

(5) Со одобрението од ставот (3) на овој член се определуваат: носителот, видот, обемот, рокот и посебните услови за извршување на конзерваторските истражувања.

(6) Управата го издава одобрението од ставот (3) на овој член во рок од 15 дена од денот на приемот на барањето за одобрение.

(7) На одобрението од став (6) на овој член може да се изјави жалба во рок од 15 дена од денот на приемот на одобрението.

(8) Конзерваторски истражувања вршат надлежните јавни установи за заштита, а можат да вршат и други правни или физички лица ако ги исполнуваат пропишаните услови во поглед на стручната подготовка, работното искуство и техничката опременост за вршење на соодветниот вид конзерваторски истражувања.

(9) По исклучок од ставот (1) на овој член, конзерваторски истражувања не се вршат при спроведување на мерки на превентивна заштита во случаите утврдени во членот 59-а став (1) од овој закон.

(10) Министерот за култура ги пропишува видовите на конзерваторски истражувања кои се сметаат како неопходни во смисла на ставот (1) на овој член, видот и содржината на документацијата за конзерваторските истражувања и ги уредува специфичните прашања во врска со методологијата на истражувањата кај одделни видови недвижно и движно културно наследство.

Правни мерки при конзерваторски истражувања

Член 83

(1) Управата може со решение:

1. Да го забрани секое дејствие со кое се оневозможува или се отежнува извршувањето на одобрените конзерваторски истражувања;

2. Да го запре привремено извршувањето на конзерваторските истражувања, ако работите се започнати без одобрение или се извршуваат спротивно на издаденото одобрение и да определи рок за отстранување на недостатоците и

3. Да го одземе издаденото одобрение, ако со конзерваторските истражувања се нанесува штета или заштитеното добро се доведува во опасност.

(2) На решението од став (1) на овој член може да се изјави жалба во рок од 15 дена од денот на приемот на решението.

(3) Жалбата против решението од ставот (1) на овој член не го задржува извршувањето на решението.

Поднесување извештај и предавање на документацијата за конзерваторските истражувања

Член 84

(1) Ако конзерваторските истражувања се извршуваат во рамките на конзерваторски проект, носителот на одобрението од членот 82 став (3) на овој закон е должен да поднесе извештај и да ја предаде на Управата финалната документација за конзерваторските истражувања, во рок од еден месец по изработувањето на проектот.

(2) Ако конзерваторските истражувања не се извршуваат во рамките на конзерваторски проект, носителот на одобрението од членот 82 став (3) на овој закон, е должен:

1. До Управата да поднесе извештај за извршените конзерваторски истражувања, во рок од три месеци по завршувањето на истражувачките работи и

2. На Управата да ѝ ја предаде финалната документација за конзерваторските истражувања, во рок од шест месеци по завршувањето на истражувачките работи.

(3) Извештајот и документацијата од ставот (2) на овој член, можат да се користат при изработувањето на конзерваторски проекти.

Конзерваторски проекти

Член 85

(1) Конзерваторски проект во смисла на овој закон се смета проект за конзервација, реставрација, реконструкција, санација, адаптација или други мерки на непосредна заштита на недвижно и движно културно наследство или негов составен дел. **Конзерваторските проекти за кои е потребно одобрение согласно прописите за градење во својот назив го содржат и називот на проектот според намената и нивото на проектот согласно со прописите за градење.**

(2) При изработка на конзерваторски проект за мерка на непосредна заштита за која е потребно одобрение **согласно прописите** за градење, се применуваат општите прописи за проектирање на објекти, ако со овој закон или друг пропис поинаку не е определено.

(3) Конзерваторски проекти се изработуваат во форма на **идеен и основен** проект, ако со овој закон или друг пропис поинаку не е определено.

(4) **Идеен проект се изработува задолжително во согласност со општите прописи за проектирање на објекти.**

(5) Министерството за култура може да распише јавен конкурс за изработување идејни проекти за мерки на непосредна заштита на недвижно културно наследство од особено значење.

(6) **Конзерваторски проекти изработуваат јавни установи за заштита на културно наследство и друго правно лице, доколку имаат вработено или ангажирано најмалку едно лице со соодветна специјалност кое има статус на научен работник или статус на стручен работник со изборно стручно звање во дејност за заштита на културното наследство или кое има конзерваторска лиценца.**

(7) **Со изработката на конзерваторскиот проект од ставот (6) на овој член раководи лицето со соодветна специјалност кое има статус на научен работник или статус на стручен работник со изборно стручно звање во дејност за заштита на културното наследство или кое има конзерваторска лиценца.**

(8) **По исклучок од ставот (1) на овој член, конзерваторски проекти не се изработуваат при спроведување на мерки на превентивна заштита во случаите утврдени во член 59-а од овој закон.**

(9) Министерот за култура ги пропишува видовите и содржината на конзерваторските проекти, вклучувајќи ги дозволените отстапувања, условите за вршење на конзерваторско проектирање и за стручна контрола на конзерваторските проекти, посебните стандарди и нормативи за конзерваторско проектирање и ги уредува специфичните прашања во врска со методологијата на конзерваторското проектирање.

Стручна контрола на конзерваторските проекти

Член 86

(1) На секој конзерваторски проект се врши задолжителна стручна контрола.

(2) Стручната контрола од ставот (1) на овој член ја вршат:

1. Надлежната национална установа за заштита, според видот на културното наследство, ако конзерваторскиот проект е изработен од друго правно или физичко лице;
2. Надлежната матична установа за заштита, ако конзерваторскиот проект е изработен од друга јавна установа за заштита и
3. Научна установа или стручна комисија определена со решение на Управата, ако конзерваторскиот проект е изработен од надлежната матична установа, односно надлежната национална установа во дејноста на заштита каде што не постои матична установа.

(3) По исклучок од ставот (2) на овој член, стручната контрола на конзерваторски проект за архивска граѓа ја врши Архивот.

(4) За извршената стручна контрола на конзерваторски проект се изработува извештај, со оценка за проектните решенија и комплетираноста на проектот.

(5) Носителот на конзерваторскиот проект е должен да постапи според забелешките содржани во извештајот од ставот (4) на овој член.

(6) Трошоците за стручната контрола на конзерваторскиот проект ги сноси носителот на проектот.

Конзерваторско одобрение

Член 87

(1) Мерки на непосредна заштита на недвижно и движно културно наследство, со исклучок на архивската граѓа, можат да се извршуваат само врз основа на претходно одобрение од Управата (во натамошниот текст: конзерваторско одобрение), доколку со овој закон поинаку не е определено.

(2) Конзерваторско одобрение може да се издаде само ако кон барањето за негово издавање се доставени:

1. Конзерваторски проект;

2. Извештај за извршената стручна контрола на конзерваторскиот проект;

~~3. Доказ за обезбедени финансиски средства;~~

~~4. Доказ за овластено вршење работи на непосредна заштита и~~

3. Изјава од сопственикот или договор со сопственикот за уредување на меѓусебните односи за непречено вршење на работите на непосредна заштита **во случај кога работите на непосредна заштита ги изведува надлежната јавна установа за заштита.**

(3) Со конзерваторското одобрение се определува носителот, видот, обемот, рокот и посебните услови за изведување на работите на непосредна заштита.

(4) Конзерваторското одобрение се издава во рок од **осум** дена по примањето на барањето за негово издавање.

(5) Формата и содржината на образецот на барањето од ставот (4) на овој член го пропишува министерот за култура.

(6) Во рокот од ставот (4) на овој член, Управата може да го одбие барањето за издавање на конзерваторско одобрение:

1. Ако конзерваторскиот проект не е изработен според пропишаната содржина или стандарди и нормативи за соодветниот вид на културно наследство;

2. Ако не е постапено според забелешките од извештајот за извршената стручна контрола на конзерваторскиот проект и

3. Ако не се исполнети условите за овластено вршење на работи на непосредна заштита.

(7) Ако за работите предвидени со конзерваторскиот проект е потребно одобрение **според прописите** за градење, такво одобрение може да се издаде само ако претходно е издадено конзерваторско одобрение.

(8) Конзерваторско одобрение од ставот (7) на овој член, се издава за мерките на непосредна заштита кои се однесуваат на целосна или делумна реконструкција, санација, дислокација или адаптација на заштитена градба, како и интерполација согласно со прописите за заштита на културното наследство, односно работите на изградба, надградба, доградба, пренамена, адаптација, адаптација со пренамена, реконструкција и реконструкција со пренамена согласно со прописите за градење.

(9) За мерките на непосредна заштита кои не се опфатени со ставот (8) на овој член се издава само конзерваторско одобрение.

(10) Ако за работите предвидени со конзерваторскиот проект, е потребно издавање на соодветно одобрение согласно со прописите за градење, Управата е должна во конзерваторското одобрение да и укаже на странката за потребата да обезбеди и одобрение согласно со прописите за градење

(11) Носителот на издаденото конзерваторско одобрение е должен, во рок од најмногу два дена од денот на започнувањето на работите на непосредна заштита на недвижното добро, до Управата и до надлежниот субјект кој е вршител на конзерваторски надзор од

членот 89 од овој закон, во писмена форма да го пријави започнувањето на работите нанепосредната заштита.

(12) На конзерваторското одобрение од став (4) на овој член може да се изјави жалба во рок од 15 дена од денот на приемот на конзерваторското одобрение.

Член 87-а
ИЗБРИШАН

Изведуваче и раководење со работи на непосредна заштита

Член 88

(1) Работи на непосредна заштита на недвижни и движни добра заштитени според одредбите на овој закон, вршат надлежните јавни установи за заштита и Архивот, а може да врши и:

1. Друго правно лице од членот 155 на овој закон и
2. Физичко лице со статус на овластен конзерватор за соодветниот вид на културно наследство, односно специјалност.

(2) Со изведуваче работи на непосредна заштита може да раководи само лице со статус на овластен конзерватор за соодветниот вид културно наследство, односно специјалност. ~~Нето лице не може истовремено да раководи со работи на непосредна заштита на недвижното добро доколку се реализираат во некое време.~~

(3) Овластен конзерватор во смисла на ставот (1) точка 2 и ставот (2) на овој член, се смета:

1. Лице кое има најмалку високо образование од соодветната струка и поседува лиценца за вршење работи на непосредна заштита од областа на архитектурата, ликовните техники или соодветниот вид движно културно наследство (во натамошниот текст: конзерваторска лиценца) и
2. Лице со научно или изборно стручно звање што е предметно за вршење работи на непосредна заштита на соодветниот вид на културно наследство, односно специјалност.

(4) Конзерваторска лиценца од ставот (3) точка 1 на овој член, дава Управата по положен испит.

(5) Надлежната јавна установа за заштита и Архивот можат, во целост или делумно, изведувачето на работите предвидени со конзерваторскиот проект да го отстапат на друг овластен изведувач, на начин пропишан со закон.

(6) Странски правни и физички лица можат да учествуваат во реализацијата на конзерваторски проект, согласно со меѓудржавен договор или програма за културна соработка, како и согласно со договор за непосредна соработка со надлежна јавна установа за заштита, односно Архивот.

(7) Министерството за култура може, во особено оправдани случаи, реализацијата на конзерваторски проект за културно наследство од особено значење да ја довери на меѓународна или друга странска самостојна конзерваторска мисија.

(8) Во текот на изведувачето на работите на непосредна заштита се изработува изведбена конзерваторска документација.

(9) Министерот за култура ги пропишува видот, формата, содржината и начинот на водење на изведбената конзерваторска документација, работите во врска со изведувачето на непосредната заштита, конзерваторскиот надзор и приемот на изведените работи.

Услови за полагање на испит за добивање на конзерваторска лиценца

Член 88-а

(1) Испитот за добивање на конзерваторска лиценца (во натамошниот текст: испитот) се полага заради проверка на потребното стручно знаење од областа на непосредната заштита на недвижното и движното културно наследство.

(2) Испитот може да го полага лице кои ги исполнува следниве услови:

- да има високо образование (диплома за завршено четиригодишно високо образование или диплома со 300 кредити според европскиот кредит трансфер систем (ЕКТС) од областа на архитектурата, градежништвото, ликовната и применетата уметност, археологијата, историјата на

уметноста, технологијата, хемијата, физиката, биологијата, биохемијата или друга соодветна специјалност за непосредна заштита на недвижното или движното културно наследство) и

- да има најмалку **пет** години работно искуство по дипломирањето, во соодветната област на заштита на недвижното и движното културно наследство **или најмалку три години работно искуство по дипломирањето, во соодветната област на заштита на недвижното и движното културно наследство и завршени магистерски односно докторски студии од соодветната област.**

Начин на спроведување на испитот

Член 88-б

(1) Испитот се состои од **два** дела, и тоа:

- прв дел (теориски дел), со кој се проверува теориското знаење на кандидатите,

- **втор** дел (одбрана на писмено изработена стручна тема од областа на заштитата на недвижното или движното културно наследство).

(2) Првиот дел од испитот се полага писмено со одговарање на определен број прашања во вид на решавање на електронски тест на компјутер.

(3) Прашањата од првиот дел на испитот се од областа на домашните и меѓународните прописи за заштита на културното наследство.

(4) Вториот дел од испитот се полага како одбрана на писмено изработена стручна тема, пред комисијата од членот 88-г став (2) од овој закон. Стручната тема може да биде за тематските целини содржани во програмата од членот 88-в став (1) од овој закон.

(5) Стручната тема од **ставот (4)** на овој член на кандидатот му ја определува комисијата од членот 88-г став (2) од овој закон.

Член 88-в

(1) Испитот се полага според програма во која се содржани градивото, прописите, литературата **по тематски** целини.

(2) Програмата од ставот (1) на овој член ја донесува министерот за култура.

Член 88-г

(1) **Базите на прашања за првиот дел на испитот и стручните теми за одбрана од вториот дел на испитот од членот 88-л став (6) на овој закон ги изготвуваат научни и стручни работници од областа на конзервацијата и заштитата на недвижното и движното културно наследство, определени од директорот на Управата.**

(2) Прашањата од првиот дел од испитот и стручните теми за одбрана од **вториот** дел од испитот ги верификува комисија определена од директорот на Управата составена од двајца претставници од Управата и петмина претставници од редот на научни и стручни работници од областа на конзервацијата и заштитата на недвижното и движното културно наследство.

(3) Комисијата од ставот (2) на овој член ја оценува и одбраната на писмено изработената стручна тема.

(4) Комисијата од ставот (2) на овој член, најмалку двапати годишно, врши ревизија и ажурирање на базите на прашања и базите на стручните теми за одбрана од членот 88-л **став (4)** од овој закон.

(5) При ревизијата комисијата особено ги има предвид измените на прописите, практиката и стандардите на кои е засновано прашањето, односно стручните теми за одбрана, бројот на кандидати кои го одговарале, успешноста во одговарањето на истите, како и други критериуми кои можат да влијаат врз подобрувањето на квалитетот на базите од членот 88-л **став (4)** од овој закон.

(6) Врз основа на извршената ревизија и ажурирање на базите на прашања и стручните теми за одбрана, комисијата одлучува **најмалку 30% од** прашањата, практичните примери и стручните теми за одбрана **да бидат изменети или целосно отстранети и заменети со нови** од базите од членот 88-л **став (4)** од овој закон.

(7) Научните и стручните работници од ставот (1) на овој член и членовите на комисијата од ставот (2) на овој член имаат право на паричен надоместок што го определува директорот на Управата.

(8) Износот на паричниот надоместок од ставот (7) на овој член се определува врз основа на бројот на изготвени прашања и стручни теми за одбрана, како и сложеноста на материјата.

(9) Годишниот паричен надоместок од ставот (7) на овој член не го надминува нивото на три просечни исплатени плати во Република Македонија, во претходната година, објавени од Државниот завод за статистика на Република Македонија.

Член 88-д

(1) Стручните и административните работи за потребите на спроведување на испитот ги врши Управата за што директорот на Управата определува одговорно лице кое утврдува дали кандидатот ги исполнува условите за полагање на испитот, а испитот технички го спроведува правно лице регистрирано во Централниот регистар на Република Македонија, избрано од Управата.

(2) На одговорното лице од ставот (1) на овој член за секој одржан термин во кој се полага испитот му следува паричен надоместок, во износ од една третина од просечната нето плата во Република Македонија, за што Управата донесува решение.

Член 88-ѓ

Испитот се спроведува четири пати годишно и тоа во февруари, јуни, септември и декември.

Член 88-е

(1) Барањето за полагање на испит кандидатот го поднесува до Управата.

(2) Со барањето за полагање на испитот кандидатот е должен да поднесе докази за исполнување на условите за полагање на испитот, утврдени во членот 88-а став (2) од овој закон.

Член 88-ж

(1) Директорот на Управата или од него овластено лице со решение утврдува дали кандидатот ги исполнува условите за полагање на испитот.

(2) Против решението со кое е одбиено барањето за полагање на испитот може да се поведе управен спор пред надлежен суд во рок од 30 дена од денот на приемот на решението.

~~(3) На кандидатот на кој му е одобрено барањето за полагање на испитот му се определува времето и местото за полагање на испитот, а кандидатот се известува најдоцна во рок од осум дена пред полагањето на испитот.~~

(3) На кандидатот му се овозможува да започне да го полага испитот во првиот нареден термин од денот на одобреното барање за полагање на испитот.

(4) Кандидатот е должен да го пријави полагањето на испитот од првиот до 15 ден од месецот, кој претходи на месецот во кој се одржува испитот.

Член 88-з

(1) Испитот се полага во просторија за полагање на испит, посебно опремена за полагање на испит со материјално-техничка и информатичка опрема, интернет врска и опрема за снимање на полагањето.

(2) Кандидатите на кои им е одобрено барањето за полагање на испитот и јавноста се информираат за датумот и времето на полагање на испитот, најмалку осум дена пред одржување на испитот преку веб страницата на Управата и Јавниот радиодифузен сервис.

(3) Полагањето на испитот се снима и во живо се емитува на веб страницата на Управата, а ако поради технички причини снимањето се прекине, снимката од целиот испит се поставува на веб страницата на Управата.

(4) Просторните условите за материјално-техничката и информатичката опременост на просториите за полагање на испитот ги пропишува министерот за култура.

(5) Во просторијата за полагање на испитот, за време на полагање на испитот, се присутни претставник на Управата и од Министерството за информатичко општество и администрација (информатичар). Претставникот од Управата води записник за полагањето на испитот.

(6) На претставниците од ставот (5) на овој член за секој одржан термин во кој се полага испитот им следува паричен надоместок, во износ од една третина од просечната нето плата во Република Македонија, за што Управата донесува решение.

(7) Овластеното правно лице кое технички го спроведува испитот е должно да го блокира радио фреквенцискиот опсег во просторијата за полагање на испитот за време на спроведување на термините во кои се полага испитот.

(8) Агенцијата за електронски комуникации (во натамошниот текст: АЕК) врши постојан мониторинг на блокирањето на радио фреквенцискиот опсег во просторијата за полагање на испитот, со цел да се спречи секаков вид на електронска комуникација со околината надвор од просторијата за полагање на испитот.

(9) АЕК во просторијата за полагање на испитот инсталира мерна опрема која обезбедува електронски запис од извршените мерења во траење од 30 дена и истите се складираат во централниот контролен систем на АЕК.

(10) АЕК формира тричлена комисија која изготвува извештај врз основа на електронските записи складирани во централниот контролен систем на АЕК и истиот го доставува до Управата најдоцна во рок од 15 дена од завршувањето на терминот во кој се полага испитот.

Член 88-с

(1) Пред почетокот на полагањето на испитот претставникот од Управата го утврдува идентитетот на кандидатот со увид во лична карта.

(2) На кандидатот за време на полагањето на првиот дел од испитот не му се дозволува користење на стручна литература, мобилен телефон, преносни компјутерски уреди и други технички и информатички средства и слично.

(3) На кандидатот за време на полагањето на првиот дел од испитот не му се дозволува да контактира со други кандидати или лица освен со информатичарот од членот 88-з **став (5)** од овој закон, во случај доколку има технички проблем со компјутерот.

(4) Ако техничките проблеми со компјутерот ќе бидат отстранети за пет минути испитот продолжува, а доколку не бидат отстранети во овој рок испитот само за тој кандидат се прекинува и ќе се одржи во рок од најмногу три дена од денот на прекинувањето на испитот.

(5) Ако има проблеми со повеќе од три компјутери користени за полагање на испит и ако тие не бидат отстранети во рок од пет минути, испитот се прекинува за сите кандидати кои го полагаат испитот и ќе се одржи во рок од најмногу три дена од денот на прекинувањето на испитот.

(6) Доколку кандидатот при полагањето на првиот дел од испитот постапува спротивно од ставовите (2) и (3) на овој член, нема да му се дозволи натамошно полагање на испитот во тој утврден термин, и му се изрекува забрана за полагање на испитот во траење од три години, за што Управата донесува решение против кое може да се поведе управен спор пред надлежен суд во рок од 30 дена од денот на приемот на решението.

(7) Во случаите од ставот (6) на овој член се смета дека кандидатот не го положил испитот и истото се констатира во записникот за полагање на испитот.

(8) Претставниците од членот 88-з **став (5)** од овој закон за време на полагањето на испитот не смеат да се задржуваат подолго од пет секунди во непосредна близина на кандидатот кој го полага испитот, освен во случај на отстранување на технички проблем кога не смеат да се задржат подолго од пет минути.

Член 88-и

(1) Ако во текот на полагањето на испитот, во периодот меѓу првиот и **вториот** дел од испитот, настанат оправдани причини поради кои кандидатот не може да го продолжи полагањето на вториот дел од испитот (болест, породилно отсуство и слично), испитот ќе се прекине за определено време, кое не може да биде подолго од шест месеци.

(2) Решение за продолжување на испитот донесува директорот на Управата по молба на кандидатот. Молбата се поднесува во рок од осум дена од престанокот на причините за одлагање на испитот, но најдоцна во рок од шест месеци.

(3) Ако кандидатот не поднесе молба за продолжување на испитот во рокот определен во ставот (2) на овој член ќе се смета дека испитот не го положил.

(4) Против решението на директорот на Управата од ставот (2) на овој член кандидатот може да поведе управен спор пред надлежниот суд во рок од 30 дена од денот на приемот на решението.

(5) Во продолжувањето на полагање на испитот кандидатот не го полага делот од испитот што претходно веќе го има положено.

Член 88-ј

(1) Испитот започнува со полагање на првиот дел (теориски дел), а потоа на **вториот** дел од испитот (одбрана на писмено изработена стручна тема од областа на заштита на недвижното или движното културно наследство).

(2) Кандидатот кој го положил првиот дел од испитот има право да го полага вториот дел од испитот. Комисијата од членот 88-г став (2) од овој закон на кандидатот, во рок од пет дена од денот на успешното полагање на првиот дел од испитот, му определува стручна тема која кандидатот треба да ја изработи и да ја достави до Управата во рок од два месеци сметано од денот на приемот на известувањето за темата која му е определена.

(3) Одбраната на стручната тема се одржува пред комисијата од членот 88-г став (2) од овој закон, во рок од 15 дена од денот на нејзиното доставување до Управата.

(4) Комисијата од членот 88-г став (2) од овој закон одбраната на стручната тема на кандидатот ја оценува со оцена „положил“, односно „не положил“.

(5) Начинот на бодување на првиот и вториот дел од испитот ги пропишува министерот за култура.

Член 88-к

(1) Првиот дел од испитот содржи најмалку 50 прашања со **три** можни одговори за заокружување од кои еден е точен, два се **неточни**.

(2) Доколку кандидатот не го положил првиот дел од испитот ќе се смета дека испитот не го положил.

(3) **Вториот** дел од испитот се состои од одбрана на стручна тема пред комисијата од членот 88-г став (2) од овој закон.

Член 88-л

(1) Полагањето на првиот дел од испитот се врши со одговарање на определен број прашања во вид на решавање на електронски тест на компјутер.

(2) Прашањата од тестот зависно од тежината се вреднуваат со поени определени во тестот.

(3) Прашањата содржани во тестовите за полагање на првиот дел на испитот и нивните одговори и доставените писмено изработени стручни теми се чуваат во единствениот електронски систем за полагање на испитот кој го воспоставува Управата.

(4) Електронскиот систем од **ставот (3)** на овој член содржи и јавно достапна база од најмалку 50 прашања за првиот дел од испитот, како и јавно достапна база од најмалку 50 стручни теми за **вториот** дел од испитот.

(5) Во електронскиот систем од **ставот (3)** на овој член е содржано посочување на литературата и на прописите од кои произлегуваат одговорите на прашањата од испитот.

(6) Бројот на прашањата и бројот на стручните теми во базите од **ставот (4)** на овој член се зголемува за 10% годишно, почнувајќи од 2015 година.

(7) Резултатите од полагањето на првиот дел од испитот му се достапни на кандидатот на компјутерот на кој го полагал испитот, веднаш по неговото завршување, а оцената од членот 88-ј **став (4)** од овој закон му се соопштува на кандидатот веднаш по одбраната на стручната тема.

Член 88-љ

(1) На денот на полагањето на првиот дел од испитот, претставникот на Управата му дава на кандидатот пристапен код, односно лозинка со кој му се одобрува пристап во електронскиот систем од членот 88-л **став (3)** од овој закон.

(2) По одобрувањето на пристапот кандидатот добива електронски тест за првиот дел од испитот, компјутерски генерирани, чија содржина по случаен избор ја одредува софтверот на електронскиот систем од членот 88-л од овој закон.

(3) Првиот дел од испитот **содржи** упатство за начинот на решавање на истиот за кое претставникот на Управата дава појаснување пред да започне полагањето на испитот.

(4) Електронскиот систем за полагање на испитот не може да дозволи постоење на идентична содржина на електронски тест за првиот дел од испитот во еден термин за повеќе од еден кандидат.

Член 88-м

(1) Во случај на спреченост на спроведување на првиот дел од испитот, поради причини што доведуваат до техничка неможност на функционирање на електронскиот систем од членот 88-л од овој закон, полагањето на испитот се прекинува.

(2) Доколку причините од ставот (1) на овој член се отстранат во рок од 60 минути од прекинувањето на испитот, истиот продолжува веднаш по нивното отстранување.

(3) Доколку причините од ставот (1) на овој член не се отстранат во рокот од ставот (2) на овој член испитот се презаказува за друг термин.

Член 88-н

(1) Вкупното траење на времето определено за одговарање на прашањата од првиот дел од тестот за полагање на испитот изнесува 120 минути.

(2) Се смета дека испитот го положил оној кандидат кој со точни одговори на прашањата од тестот постигнал најмалку 70% од вкупниот број предвидени позитивни поени.

(3) Вкупното траење на времето определено за одбрана на стручната тема од **вториот** дел од испитот изнесува 120 минути.

(4) Се смета дека **вториот** дел од испитот го положил кандидатот кој добил оцена „положил“.

Конзерваторска лиценца, ревизија на спроведените испити и трошоци

Член 88-њ

(1) Директорот на Управата, во рок од 15 дена од денот на завршување на испитот на кандидатот кој го положил испитот, му издава конзерваторска лиценца.

(2) Формата и содржината на конзерваторската лиценца од ставот (1) на овој член ги пропишува министерот за култура.

Член 88-о

На барање на кандидатот Управата го информира за направените грешки во тестот, при полагање на испитот, со овозможување непосреден увид во тестот и во практичниот пример.

Член 88-п

(1) Тестовите се користат и се даваат на кандидатот само за време на полагањето на испитот.

(2) **Материјалите од одржаните испити и доставените стручни теми, како и снимките од одржаните испити трајно се чуваат во Управата.**

(3) Управата формира комисија за ревизија на одржаните испити која во својата работа ги користи материјалите од ставот (2) на овој член и во која, покрај претставник од Управата, членуваат и претставник од Министерството за култура и информатичар од Министерството за информатичко општество и администрација.

(4) Комисијата од ставот (3) на овој член се состанува по секој одржан термин во кој се полага испитот и врши ревизија на спроведување на испитот, вклучувајќи и дали испитот го полагале кандидати кои ги исполнуваат условите за полагање на испитот согласно член 88-а од овој закон, за што доставува извештај до директорот на Управата.

(5) На членовите на комисијата од ставот (3) на овој член им следува паричен надоместок, кој на годишно ниво изнесува една просечна нето плата во Република Македонија, за што Управата донесува решение.

(6) Доколку комисијата од ставот (3) на овој член утврди нерегуларности во спроведувањето на испитот од страна на поединци во смисла на членот 88-с став (5) од овој закон, предлага одземање на конзерваторската лиценца од членот 88 њ од овој закон.

(7) Директорот на Управата донесува решение за одземање на конзерваторската лиценца врз основа на предлогот на комисијата од ставот (3) на овој член во рок од три дена од приемот на предлогот.

(8) Против решението од ставот (7) на овој член може да се поведе управен спор пред надлежен суд во рок од 30 дена од приемот на решението.

Член 88-р

(1) Трошоците за полагање на испитот ги сноси кандидатот.

(2) Трошоците од ставот (1) на овој член ги определува директорот на Управата врз основа на реално направените трошоци за полагање на испитот, неопходни за спроведување на првиот и вториот дел на испитот, подготовката на базите на прашања, спроведувањето на електронскиот тест, изготвување на материјалите и поканите и изготвување на лиценците.

(3) Трошоците за полагање на испитот се уплатуваат на сметката на Управата.

(4) Ако трошоците не се уплатени на соодветна сметка на Управата, најдоцна 15 дена пред денот определен за спроведување на испитот, на кандидатот не му се дозволува полагање на испитот.

(5) Ако кандидатот во рок од една година од денот на уплатата на средствата не го полага испитот уплатените средства се враќаат согласно со закон.

Член 88-с

(1) Издадената конзерваторска лиценца се заменува со нова кога:

- има промена на личните податоци на нејзиниот носител,
- поради дотраеност или оштетување стане неупотреблива и
- е изгубена или на друг начин нејзиниот носител останал без неа.

(2) Во случаите од ставот (1) точки 1 и 2 на овој член претходно издадената конзерваторска лиценца се доставува веднаш до Управата заради нејзино поништување.

(3) Поништувањето на конзерваторската лиценца се врши од тричлена комисија определена од редот на вработените во Управата.

(4) Изгубената, односно исчезнатата конзерваторска лиценца носителот ја пријавува во Управата.

Член 88-т

(1) Издадените, одземените и продолжените конзерваторски лиценци, како и конзерваторските лиценци кои престанале да важат, се евидентираат во регистарот кој го води Управата.

(2) Регистарот од ставот (1) на овој член се објавува на веб страницата на Управата.

(3) Формата и содржината на регистарот и начинот на неговото водење ги пропишува министерот за култура.

Член 88-ќ

(1) Директорот на Управата, по предлог на инспекторот, со решение ќе ја одземе конзерваторската лиценца, ако носителот на лиценцата:

- 1) ги изведува работите спротивно на издаденото конзерваторско одобрение;
- 2) не постапува по налозите на овластеното лице за вршење на конзерваторски надзор;
- 3) нанесува штета или предизвикува опасност по заштитените добра;
- 4) ги изведува работите спротивно на утврдената методологија на работа и
- 5) постапува спротивно на етичките норми во областа на заштитата.

(2) Против решението од ставот (1) на овој член може да се поведе управен спор пред надлежен суд во рок од 30 дена од приемот на решението.

Конзерваторски надзор

Член 89

(1) Во текот на изведувањето на работите на непосредна заштита се врши задолжително постојан стручен надзор (во натамошниот текст: конзерваторски надзор).

(2) Конзерваторски надзор врши:

1. Надлежната национална установа, ако работите на непосредна заштита ги изведува друга установа за заштита или друг овластен изведувач;
2. Надлежната матична установа за заштита, ако работите на непосредна заштита ги изведува надлежната јавна установа за заштита и
3. Стручна комисија или лица определени со решение на органот што го издал конзерваторското одобрение, ако работите на непосредна заштита ги изведува матичната, односно друга надлежна национална установа за заштита во дејност за заштита каде што не постои матична установа.

(3) По исклучок од ставот (2) на овој член, конзерваторскиот надзор за архивската граѓа го врши Архивот.

(4) За вршење на конзерваторски надзор може да биде определено само лице со статус на овластен конзерватор за соодветниот вид на културно наследство, односно специјалност.

(5) Трошоците за конзерваторскиот надзор се на товар на носителот на конзерваторското одобрение. **Висината на трошоците се утврдува врз основа на видот и обемот на мерките на непосредна заштита на кои се врши конзерваторски надзор, просторната одалеченост на заштитеното добро над кое се врши конзерваторски надзор од седиштето на јавната установа за заштита и рокот за вршење на надзорот.**

(6) Висината на трошоците потребни за вршење на конзерваторскиот надзор се утврдува со тарифник кој го донесува министерот за култура.

(7) **Изведувањето на работи на непосредна заштита не може да започне без назначување субјект што е надлежен за вршење конзерваторски надзор.**

Запирање на изведбените работи и одземање на конзерваторското одобрение

Член 90

(1) Управата може со решение:

1. Да го запре привремено изведувањето на работите на непосредна заштита, до обезбедувањето услови за нивно правилно изведување, ако изведувачот на работите постапува спротивно на издаденото конзерваторско одобрение, **конзерваторско мислење**, односно конзерваторскиот проект или не ги извршува стручните налози на комисијата, односно овластеното лице за вршење на конзерваторскиот надзор и
2. Да го одземе издаденото конзерваторско одобрение, ако со изведувањето на работите се нанесува штета или се предизвикува опасност за заштитеното добро.

(2) Со решенијата од ставот (1) на овој член, може да се наложи преземање на соодветни мерки за заштита од можно оштетување или уништување на заштитеното добро поради привременото запирање на започнатите работи, односно одземањето на конзерваторското одобрение.

(3) Ако работите на непосредна заштита се започнати без конзерваторско одобрение, Управата со решение ќе го запре или забрани натамошното изведување на работите и ќе наложи отстранување на недостатоците или враќање во поранешната состојба, во определен рок.

(4) Ако за работите на непосредна заштита е издадено одобрение за градење, за донесеното решение од ставот (1) точки 1 и 2 на овој член, се известува органот што го издал одобрението за градење и надлежната градежна инспекција. Градежната инспекција се известува и во случај кога работите на непосредна заштита се изведуваат без потребното одобрение за градење.

(5) На решението од ставовите (1) и (3) на овој член може да се изјави жалба во рок од 15 дена од денот на приемот на решението.

(6) Жалбата против решението од ставовите (1) и (3) на овој член не го задржува извршувањето на решението.

Прием на изведените работи

Член 91

(1) Заради вршење на завршна стручна контрола на изведените работи на непосредна заштита (во натамошниот текст: прием на изведените работи), носителот на конзерваторското одобрение е должен, во рок од 30 дена од завршувањето на работите, да ја извести Управата и да достави:

1. Извештај за извршените работи на непосредна заштита;
2. Извештај за конзерваторскиот надзор и
3. Финална изведбена конзерваторска документација.

(2) Приемот на изведените работи го врши стручна комисија формирана од Управата.

(3) Органот од ставот (2) на овој член може со решение да определи, приемот на изведените работи да го изврши национална установа за заштита или научна установа која не била вклучена во изработувањето и стручната контрола на конзерваторскиот проект, изведувањето на работите и вршењето на конзерваторскиот надзор.

(4) Во стручна комисија за прием на изведените работи не може да учествува лице кое било вклучено во изработката или стручната контрола на конзерваторскиот проект, како и лице кое изведувало работи на непосредна заштита или вршело конзерваторски надзор.

(5) По исклучок, Управата може со решение да определи, приемот на изведените работи на одделни видови на движно културно наследство или работи од помал обем на недвижно културно наследство, да го извршат лицата кои вршеле конзерваторски надзор.

(6) Во записникот за извршениот прием на изведените работи се утврдува дали работите се изведени според конзерваторскиот проект, со стручна оценка за квалитетот на изведените работи и стриктна констатација за нивно прифаќање или неприфаќање.

(7) Ако во записникот за прием на изведените работи се констатирали одредени отстапувања од конзерваторскиот проект, недостатоци или други неправилности при изведбата на работите или се дадени други забелешки за стручната издржаност и прифатливост на изведените работи, Управата со решение ќе го задолжи носителот на конзерваторското одобрение, во определен рок да постапи според дадените забелешки и да ги отстрани констатираните недостатоци, на свој товар.

(8) Ако за работите на непосредна заштита е издадено одобрение за градење, техничкиот преглед на недвижното добро во смисла на прописите за изградба на објекти не може да се врши, ако претходно не е извршен прием на изведените работи согласно со овој закон.

(9) Во случаите од ставот (8) на овој член, до органот надлежен за технички преглед се доставува примерок од записникот за прием на изведените работи и известување за донесеното решение од ставот (7) на овој член.

(10) Трошоците за прием на изведените работи ги сноси носителот на конзерваторското одобрение.

Оддел 5

КОНТРОЛНИ И ДРУГИ МЕРКИ ЗА ДВИЖНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Проверка на потеклото

Член 92

(1) При вршење откуп или кога на друг начин од трето лице прибавуваат движно културно наследство и други заштитени или движни добра што заслужуваат да бидат заштитени според одредбите на овој закон, установите за заштита и другите иматели на јавни и приватни збирки се должни да го проверуваат потеклото на добрата.

(2) За секоја сомнителна понуда за откуп, субјектите од ставот (1) на овој член се должни веднаш да ја известат Управата и органите за внатрешни работи.

(3) Во инвентарни и други јавни книги за движното културно наследство, можат да бидат запишани само добра чие потекло е проверено и за кои не постои сомнение дека потекнуваат од

недозволен или неконтролирани ископувања, кражби, недозволен извоз и увоз или од други противправни дејствија.

Приватни збирки

Член 93

(1) Приватните збирки на движно културно наследство се заштитиуваат во обем и на начин утврден со овој закон.

(2) Предмет на колекционирање на збирките од ставот (1) на овој член не можат да бидат заштитени добра коишто:

1. Се од домашно и странско потекло, стекнати на начин спротивен на закон;
2. Се вклучени во јавни збирки, освен оние чија размена или трајно отстапување е дозволено според овој или друг закон и
3. Се интегрален дел на заштитена недвижност.

(3) Предмет на колекционирање на збирките од ставот (1) на овој член не можат да бидат археолошки предмети, освен оние:

1. Што претставуваат случајно откритие од кое Министерството за култура се откажало во смисла на членот 68 став (3) на овој закон и
2. За кои правото на сопственост е утврдено во постапка пред надлежен суд, поведена во роковите во кои постоењето на такво право на археолошки предмети во општествена сопственост можело да се докажува според поранешните прописи.

(4) Управата води посебна евиденција за колекционерите и за заштитените приватни збирки.

Контрола на трговијата со антиквитети

Член 94

(1) Секој трговец со антиквитети, уметнички или други предмети на колекции е должен да води регистар за потеклото на предметите, со основни податоци за лицето од кое предметот е набавен, опис и продажна цена, како и податоци за купувачот.

(2) Трговецот од ставот (1) на овој член е должен:

1. Да ја извести надлежната јавна установа за заштита за секој набавен предмет, пред неговото пуштање во продажба и да доставува месечни извештаи за извршената продажба на антиквитети, уметнички и други предмети на колекции;
2. Да обезбеди исправа за откажување од правото на првенствено купување, ако движното добро е заштитено според одредбите на овој закон;
3. Да покаже и издаде уредна исправа за сопственоста на заштитеното добро;
4. Да го извести купувачот за можноста од забрана за извоз на купеното добро и
5. Да ги известува надлежните органи на државната управа и јавните установи за заштита, како и заинтересираните колекционери, галеристи, аукционери и антиквари, за правењето и циркулацијата на копии на заштитените добра.

(3) Министерот за култура ги пропишува содржината и начинот на водење на регистарот од ставот (1) на овој член, начинот на вршење на контролата над водењето на регистарот, обрасците кои се употребуваат во смисла на ставот (2) на овој член и поблиску ги уредува специфичните прашања во врска со контролата на трговијата со движно културно наследство и другите антиквитети, уметнички или предмети на колекции. Општиот акт се донесува по претходно прибавено мислење на министерството надлежно за работите на трговијата.

Размена и отстапување

Член 95

(1) Заради пополнување на збирки или остварување на ефикасна заштита и подобра презентација, движно културно наследство и друго заштитено движно добро, може да се разменува и привремено или трајно да се отстапува на јавните установи за заштита и на други иматели на јавни и приватни збирки во земјата и во странство, доколку со овој или друг закон поинаку не е определено.

(2) Размена и отстапување во смисла на ставот (1) на овој член може да се врши на одделни примероци заштитени добра:

1. Ако не се прогласени или не се вклучени во збирки што се прогласени за културно наследство од особено значење;
 2. Кои се од иста серија, ист или сличен тип и ги има во поголем број;
 3. За кои не постои интерес за вклучување во постојани поставки на имателот или за него имаат само споредна, односно секундарна вредност и
 4. За кои не постојат други ограничувања утврдени со закон.
- (3) Размена и отстапување во смисла на ставовите (1) и (2) на овој член, со исклучок на архивската граѓа, може да се врши само врз основа на одобрение од Управата, по претходно прибавено мислење на надлежната матична установа за заштита, односно националната установа за заштита во дејност за заштита каде што нема матична установа.
- (4) По исклучок од ставовите (1) и (2) точка 1 од овој член, размена и отстапување во земјата на одделни примероци заштитени добра кои се прогласени или се вклучени во збирки што се прогласени за културно наследство од особено значење може да се врши со одлука на Владата на Република Македонија, по претходно мислење од Управата.
- (5) Размена и отстапување на архивската граѓа се врши според прописите за архивска граѓа.
- (6) За размена и отстапување на движно културно наследство во земјата и во странство, установите за заштита од ставот (3) на овој член водат картотека на барања и понуди.
- (7) Во картотеката од ставот (6) на овој член може да биде внесена понуда за размена или отстапување, само ако заштитеното добро е прибавено согласно со закон.
- (8) Кон понудата за размена или отстапување се приложува целокупната стручна и правна документација за понуденото добро.

Изнесување на културно наследство

Член 95-а

- (1) Движно културно наследство со кое управуваат јавните установи за заштита (музеи, библиотеки и кинотека) и кое е запишано во нивните книги за евиденција, не смее да се изнесува надвор од јавната установа за заштита без одобрение на Управата.
- (2) Одобрението од ставот (1) на овој член го издава Управата по претходно мислење од Министерството за култура. Управата го издава одобрението во рок од пет работни дена, сметано од денот на доставувањето на барањето за добивање на одобрение.
- (3) Лицата кои имаат право на научна сопственост на движните предмети, се должни научната обработка на предметите да ја вршат во јавната установа од ставот (1) на овој член.
- (4) На лицата од ставот (3) на овој член, кои не се вработени во јавната установа за заштита од ставот (1) на овој член, установата е должна да им овозможи пристап до движните предмети и соодветни просторни и технички предуслови за вршење на научната обработка.
- (5) По исклучок од ставот (4) на овој член, доколку лицето кое врши научна обработка на движните предмети е просторно оддалечено од јавната установа за заштита од ставот (1) на овој член, установата може да склучи договор со друга јавна установа за заштита за да ги отстапи привремено предметите, на време кое е потребно за нивна научна обработка.
- (6) Управата дава претходна согласност на договорот од ставот (5) на овој член.

Изработка на копија

Член 95-б

- (1) Изработка на копија на движно културно наследство (музејска копија, комерцијална копија на музејски предмет и копија на библиотечно добро) со кое управуваат јавните установи за заштита (музеи и библиотеки) и кое е запишано во нивните книги за евиденција се врши согласно со прописите за музеи и за библиотеки, а по претходно одобрение од Управата.
- (2) Одобрението од ставот (1) на овој член го издава Управата по претходно мислење од Министерството за култура. Управата го издава одобрението во рок од пет работни дена, сметано од денот на доставувањето на барањето за добивање на одобрение.

Изнесување во странство

Член 96

(1) Движно културно наследство и друго заштитено движно добро, **вклучувајќи и национално богатство** може привремено да се изнесе во странство заради излагање, конзервација, експертиза и во други оправдани случаи, врз основа на **дозвола**, доколку со овој или друг закон поинаку не е определено.

(2) **Дозвола** во смисла на ставот (1) на овој член освен за архивската граѓа, издава Управата, по претходно прибавено мислење од надлежната матична установа за заштита, односно националната установа за заштита во дејност за заштита каде што нема матична установа. **Дозволата** од ставот (1) на овој член се издава врз основа на писмено барање **на пропишан образец** во кое ќе се наведат оправданите причини за привремено изнесување на доброто во странство.

(3) Во случајот од ставот (1) на овој член, подносителот на барањето е должен да обезбеди банкарски депозит во висина на вредноста на заштитеното добро, комерцијално осигурување, гаранција или друг вид емство на странска влада, ако тоа биде побарано од Управата. **По потреба, на барање на Управата, подносителот на барањето е должен да овозможи физичко претставување на доброто што треба да биде изнесено.**

(4) Со **дозволата** од ставот (2) на овој член се определува крајниот рок за враќање на заштитеното добро во земјата, а можат да бидат определени и поблиски услови за ракување, пакување, транспорт, придружба, сместување, чување и презентирање на заштитеното добро.

(5) **Дозволата од ставот (1) на овој член се издава на пропишан образец, и тоа како:**

1. Стандардна дозвола за изнесување, за поединечен предмет или група предмети, што важи во рокот утврден во самата дозвола, но не подолго од 12 месеци од денот на издавањето;

2. Специјална отворена дозвола за изнесување, за повеќекратно изнесување на одреден предмет чиј сопственик или друг имател ќе го користи или изложува таквиот предмет, со рок на важење најмногу пет години од денот на издавањето и

3. Општа отворена дозвола за изнесување, за предмети што се дел од јавна збирка, со рок на важење најмногу пет години од денот на издавањето.

(6) Носителот на **дозволата** за изнесување во странство е должен да ја извести Управата дали изнесеното добро е вратено во земјата во определениот рок и во каква состојба се наоѓа, најдоцна три дена по враќањето на доброто во земјата.

(7) Ако изнесеното добро не е вратено во земјата во определениот рок, во смисла на овој закон се смета дека е незаконски извезено.

Извоз

Член 97

(1) Движно културно наследство што не е под режим на општа забрана за извоз во смисла на членот 52 на овој закон, како и друго заштитено движно добро, **со исклучок на тоа што претставува национално богатство** може да се извезува само врз основа на **дозвола** од Управата, по претходно прибавено мислење на надлежната матична установа за заштита, односно националната установа за заштита во дејност за заштита каде што нема матична установа.

(2) **Дозвола** за извоз во смисла на ставот (1) на овој член може да се издаде за заштитено добро:

1. Кое е предмет на меѓународна размена или што трајно се отстапува на имател на јавна збирка во странство и

2. Кое не е внесено во Националниот инвентар на заштитени добра чиј извоз би претставувал значително осиромашување на културното наследство на Република Македонија (во натамошниот текст: Национален инвентар).

(3) Управата може, по претходно прибавено мислење на надлежната установа за заштита од ставот (1) на овој член:

1. Да донесе решение за забрана на извоз на заштитено добро кое не е внесено во Националниот инвентар од ставот (2) точка 2 на овој член и

2. Да издаде **дозвола** за извоз на заштитено добро од Националниот инвентар од став 2 точка 2 на овој член, ако односното добро е предмет на реституционо барање или неговиот извоз е од јавен интерес согласно со меѓународен договор.

(4) Дозволата од ставот (1) на овој член се издава на пропишан образец и има важност најмногу дванаесет месеци од денот на издавањето. Доколку рокот истекува без да биде искористена, носителот на дозволата е должен истата да ја врати на органот што ја издал.

(5) Антиквитети, **движно културно наследство од членот 32-а сатв (2) точка 4 од овој закон** и уметнички или други предмети на колекции што немаат статус на заштитени добра според одредбите на овој закон, чиј извоз не е под режим на слободен извоз во смисла на прописите за надворешно-трговското работење, може да се извезуваат врз основа на уверение што го издава Управата, по претходно прибавено мислење на надлежната јавна установа за заштита.

(6) Трговецот со антиквитети, уметнички или други предмети на колекции и другите правни и физички лица кои вршат продажба на антиквитети, уметнички или други предмети на колекции од ставот (5) на овој член се должни за добрата од ставот (5) на овој член, кои се предмет на продажба да го обезбедат уверението од ставот (5) на овој член.

(7) При продажбата на добрата од ставот (5) на овој член трговецот со антиквитети, уметнички или други предмети на колекции од ставот (6) на овој член е должен на купувачот да му го даде уверението од ставот (5) на овој член и да го информира купувачот дека добрата од ставот (5) на овој член може да се извезат во странство само врз основа на уверението од ставот (5) на овој член.

(8) Со уверението од ставот (5) на овој член се потврдува дека движното добро што е предмет на извоз **не претставува национално богатство** и не е запишано во Националниот регистар на културно наследство и дека може да се извезе без ограничувања по основ на заштита на културното наследство.

(9) Ако движното добро од ставот (5) на овој член заслужува да биде заштитено, Управата може да донесе решение за забрана на извоз, доколку пред тоа донесе решение **за утврдување на национално богатство**.

(10) Одредбите од ставовите (5), (6) и (7) на овој член соодветно се применуваат и во случаите на изнесување во странство.

(11) Управата е должна да ја известува јавноста за движното културно наследство:

1. Чиј извоз е забранет во смисла на членот 52 на овој закон,
2. За заштитените добра од Националниот инвентар од ставот (2) точка 2 на овој член и
3. За секое донесено решение за забрана на извоз на заштитено добро.

Посебни одредби

Член 97-а

(1) Дозволите и уверенијата за изнесување и извоз од членовите 96 став (1) и 97 ставови (1), (5) и (8) на овој закон се издаваат и се користат во согласност со овој закон и прописите на Европската унија.

(2) Формата и содржината на обрасците на дозволите и уверенијата од ставот (1) на овој член и начинот на издавање на дозволите и уверенијата ги пропишува министерот за култура.

(3) Употребата на дозволите и уверенијата од ставот (1) на овој член нема влијание врз обврските поврзани со царинските постапки за извоз или пропратните документи.

(4) Трошоците поврзани со барањата (молбите) за издавање на дозволите и уверенијата од ставот (1) на овој член ги сноси подносителот на барањето.

Известување на царинскиот орган

Член 98

(1) За секое донесено решение за забрана на извоз или **издадена дозвола**, односно уверение за изнесување или извоз, Управата е должна без одлагање да го известат органот надлежен за работите на царинската контрола.

(2) Во случаите од ставот (1) на овој член, заедно со издадениот акт, до царинскиот орган се доставува и комплетно досие со фотодокументација за движното добро чие изнесување или извоз се дозволува, односно забранува.

(3) До органот од ставот (1) на овој член се доставуваат и ажурни списоци за движното културно наследство чиј извоз е забранет во смисла на членот 52 на овој закон и за заштитените добра од Националниот инвентар од членот 97 став (2) точка 2 на овој закон.

Увоз
Член 99

(1) Движно културно наследство што не е под режим на општа забрана за увоз во смисла на членот 53 на овој закон, може да се увезе под форма на увоз согласно со прописите за надворешно-трговското работење.

(2) Ако според прописите на земјата од која се увезува движно културно наследство е потребна извозна дозвола, при увозот е задолжително таа дозвола да се покаже.

(3) Увозникот е должен да го пријави увезеното добро на надлежната установа за заштита, во рок од осум дена од денот на извршениот увоз.

Реституција
Член 100

(1) Согласно со ратификуваните меѓународни договори, Министерството за култура се определува како централен орган за координација на враќањето на движното културно наследство:

1. Кое е украдено и/или незаконски извезено од територијата на Републиката и

3. Кое е украдено и/или незаконски извезено од територијата на друга држава, а се наоѓа на територијата на Република Македонија.

(2) Во случаите од ставот (1) точка 1 на овој член, Министерството за култура:

1. Презема активности за комплетирање на податоците, евиденцијата и документацијата за дисперзираното културно наследство во странство, кое може да биде предмет на реституција;

2. Поднесува реституциони барања до надлежните органи на други држави, **односно тужби до надлежните судови на други држави** согласно со нивните прописи и меѓународните договори и

3. Остварува соработка со централните органи на други држави за координација на реституцијата.

(3) Во случај од ставот (1) точка 2 на овој член, Министерството за култура:

1. Го известува централниот орган за координација на реституцијата на државата на потеклото, дека заштитеното добро се наоѓа на територијата на Република Македонија и презема дополнителни активности, на негово барање, за попрецизна идентификација на местото каде што се наоѓа доброто и за неговиот сопственик, односно држател;

2. Овозможува неопходни проверки за бараното добро, од страна на овластени лица на земјата барател, во рок од два месеца по поднесувањето на реституционото барање;

3. Презема мерки за физичка заштита на бараното добро, во соработка со земјата барател;

4. Презема мерки за спречување на дејствија со кои се избегнува или попречува постапката за реституција, односно враќање;

5. Посредува меѓу подносителот на реституционото барање и сопственикот, односно држателот на бараното добро и

6. Го олеснува извршувањето на судската одлука за враќање на бараното добро.

(4) Реституционо барање во случаите од ставот (1) точка **1 и 2** на овој член може да се поднесе по дипломатски пат или директно пред надлежниот суд, ако со закон или меѓународен договор поинаку не е определено.

(5) Реституционо барање во смисла на ставот 4 на овој член може да се поднесе во рок од една година, **кон и од земја-членка на Европската Унија, односно во рок од три години кон и од друга земја** сметано од денот кога земјата барател дознала односно била известена за местото на кое се наоѓа предметното добро и за идентитетот на неговиот имател, но не подолго од:

1. 30 години **кон и од земја-членка на Европската Унија, односно 50 години кон и од друга земја, сметано** од денот кога бараното добро било украдено, односно незаконски извезено од територијата на државата од која потекнува и

2. 75 години, ако се работи за движно добро кое е дел на јавна или сакрална збирка или е под посебна заштита на државата од која потекнува, **освен кај земјите каде што постапките не подлежат на временски рок или со билатерален договор е утврден рок подолг од 75 години.**

(6) Ако надлежниот орган на државата на потеклото на доброто, со тужба против имателот, пред надлежниот суд на Република Македонија повел постапка за реституција, односно враќање на доброто, должен е веднаш за тоа да го извести Министерството за култура.

(7) Постапка во смисла на ставот (6) на овој член може да биде поведена ако постојат докази дека предметното добро има статус на заштитено добро според прописите на државата која го бара неговото враќање и дека било украдено и/или незаконски извезено од нејзината територија.

(8) Постапка за реституција, односно враќање не може да се води ако извозот не е веќе незаконски во време кога е побарано враќање на доброто.

(9) Совесниот сопственик, кој бараното добро го стекнал откако тоа било украдено и/или незаконски извезено, има право на правичен надоместок врз основа и во висина утврдена со одлука на надлежниот суд и откако доброто е вратено на територијата на државата на потеклото.

(10) Надоместокот од ставот (9) на овој член и сите трошоци во врска со реституционото барање и постапката, ги сноси државата барател.

(11) Надоместокот и трошоците од ставот (10) на овој член, исплатени на товар на Буџетот на Република Македонија, се надоместуваат од лицата кои доброто го украде, односно незаконски го извезле од територијата на Републиката.

Враќање на незаконски извезени добра од територијата на Република Македонија што се наоѓаат на територијата на земја-членка на Европската Унија

Член 100-а

(1) Одредбите од членот 100 на овој закон соодветно се применуваат на враќање на незаконски извезени добра од територијата на Република Македонија, што се наоѓаат на територијата на земја-членка на Европската Унија, доколку со овој и друг закон поинаку не е определено.

(2) Република Македонија може од земја-членка на Европската Унија да бара враќање на незаконски извезено добро, кое:

1. Пред или по неговото законско отстранување од територијата на Република Македонија е заштитено како национално богатство и

2. Припаѓа на еден од видовите добра од член 32-а став (1) на овој закон или не припаѓа на нив, но претставува составен дел на:

- јавна збирка запишана во инвентарна книга на јавна музејска, библиотечна или кинотечна установа или Архивот и

- опрема или збирка на верска заедница.

(3) Одлука за поведување постапка за враќање на доброто од ставот (2) на овој член, донесува министерот за култура и заедно со целокупната документација (досие) ја доставува до Јавното правобранителство на Република Македонија.

(4) Постапката за враќање на незаконски извезено добро се поведува непосредно пред надлежниот суд на земја-членка на Европската Унија, со поднесување тужба, односно предлог против лицето што го поседува, со приложување на:

1. Исправа во која е даден детален опис и податоци за идентификација на доброто чие враќање се бара;

2. Изјава од Министерството за култура дека се работи за заштитено добро и

3. Изјава од Управата за заштита на културното наследство дека се работи за незаконски извезено добро.

(5) Министерството за култура е должно за поведената судска постапка веднаш да го извести централниот орган за координација на реституцијата на земјата-членка на Европската Унија од која се бара враќање на доброто.

Враќање на незаконски извезени добра од земјата-членка на Европската Унија што се наоѓаат на територијата на Република Македонија

Член 100-б

(1) Одредбите од членот 100 на овој закон соодветно се применуваат за враќање на незаконски извезени добра од територијата на земја-членка на Европската Унија што се наоѓаат на територијата на Република Македонија, доколку со овој или друг закон поинаку не е определено.

(2) Земја-членка на Европската Унија може во постапка пропишана со овој закон да бара враќање на незаконски извезено добро што се наоѓа на територијата на Република Македонија, кое:

1. Пред или по неговото незаконско отстранување од нејзината територија е заштитено како национално богатство со уметничка, историска или археолошка вредност и

2. Припаѓа на еден од видовите добра утврдени во Анексот на Директивата на Советот 93/7/ЕЕЗ од 15 март 1993 година за враќање на културни добра незаконски одземени од територијата на земја-членка или не припаѓа на нив, но претставува составен дел на:

- јавна збирка со која управуваат музеите, библиотеките или архивите на земјата-членка и

- инвентари на верски заедници на земјата-членка.

(3) Земјата-членка може до Министерството за култура на Република Македонија да упати барање за пронаоѓање на одредено добро од ставот (2) на овој член и за утврдување на идентитетот на лицето кое го поседува бараното добро. По приемот на таквото барање Министерството за култура постапува во смисла на членот 100 став (3) на овој закон.

(4) Постапката за враќање на доброто од ставот (2) на овој член се поведува непосредно пред надлежниот суд, со поднесување на предлог и потребните докази од членот 100 став (7) на овој закон.

(5) По приемот на известувањето за поведената постапка, Министерството за култура на Република Македонија за тоа ги известува централните органи за координација на реституцијата на другите земји-членки на Европската Унија.

(6) Надлежниот суд ќе нареди враќање на бараното добро, ако утврди дека:

1. Предлогот е поднесен во рокот од членот 100 став (5) на овој закон;

2. Се работи за добро од ставот (2) на овој член;

3. Тоа е незаконски извезено од територијата на земјата-членка и

4. Незаконскиот извоз бил направен по рокот од член 100-в став (2) на овој закон.

(7) Со одлуката со која се прифаќа предлогот за враќање судот одлучува и за обештетување на имателот на бараното добро.

(8) Паричното обештетување од ставот (7) на овој член земјата-членка го депонира во судот и истото ќе му биде исплатено на противникот во постапката кога од Министерството за култура на Република Македонија, судот ќе добие известување дека бараното добро е предадено на земјата-членка.

(9) Противникот во постапката е должен бараното добро да го предаде во рок од три дена по депонирањето на износот за паричното обештетување од ставот (8) на овој член.

Посебни одредби

Член 100-в

(1) Незаконски извезено добро во смисла на членовите 100, 100-а и 100-б на овој закон се смета доброто кое:

1. Од територијата на Република Македонија, односно земја-членка на Европската Унија е однесено спротивно на нејзините прописи за заштита на културното наследство, односно спротивно на регулативите на Европската Унија за извоз на културни добра и

2. Не е вратено до истекот на определениот рок за изнесување, односно привремен извоз.

(2) Враќање во смисла на членовите 100-а и 100-б на овој закон, може да се бара за добро што од територијата на Република Македонија, односно на земја-членка на Европската Унија е незаконски однесено по 31 декември 1992 година.

(3) Постапките за реституција, односно за враќање според одредбите на овој закон не влијаат врз граѓански или кривични постапки што може да се покренат од страна на

заинтересираната држава или сопственикот, односно имателот на украденото и незаконски извезеното добро.

(4) Одредбите од членовите 100-а и 100-б на овој закон соодветно се применуваат и во однос на реституцијата, односно враќањето на заштитени добра од и кон земји што не се членки на Европската Унија, доколку не се спротивни на роковите и другите услови од членот 100 на овој закон.

Оддел 6

ЗАШТИТА НА НЕМАТЕРИЈАЛНО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Записи, негување и употреба

Член 101

(1) Заштитата на **нематеријалното** културно наследство во смисла на овој закон, покрај правењето и чувањето записи за него, опфаќа и негување и правилна употреба, согласно со закон и режимот на заштита, утврден со актот за заштита.

(2) Правењето и чувањето записи за **нематеријалното** културно наследство во јавен интерес го вршат овластени субјекти од членот 154 на овој закон.

(3) Негувањето и правилната употреба на **нематеријалното** културно наследство се поттикнуваат преку посебни проекти и програми од областа на културата, образованието, науката и информирањето.

(4) Управата може со решение:

1. Да определи посебни мерки за негување и правилна употреба на заштитено нематеријално добро и
2. Привремено да запре или да забрани несоодветна употреба на заштитено нематеријално добро.

Оддел 7

ЗАШТИТА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО ОД НЕЗАКОНСКИ ДЕЈСТВИЈА

Мерки на безбедност

Член 102

(1) За остварување ефикасна заштита од недозволени ископувања, намерно оштетување и уништување, кражби, присвојување, прикривање, недозволена трговија, криумчарење и други незаконски дејствија против културното наследство, органите и јавните установи за заштита, како и имателите на заштитените добра, се должни да преземаат:

1. Превентивни мерки со кои ќе се намалат можностите за појава на ризик од незаконски дејствија и

2. Мерки на противдејство со кои ќе се намалат загубите или штетните последици од незаконски дејствија, ако ризикот се оствари.

(2) Управата во смисла на ставот (1) на овој член:

1. Ја следи состојбата со безбедносната заштита на културното наследство;

2. Врши безбедносна проценка на ризиците од незаконски дејствија против културното наследство;

3. Го координира изработувањето и усогласувањето на плановите од член 104 на овој закон и го контролира нивното спроведување;

4. Определува итни мерки на безбедносна заштита на културното наследство во опасност и посебни мерки на безбедносна заштита на културното наследство од особено значење;

5. Издава стручни упатства за спроведување на безбедносната заштита на културното наследство;

6. Предлага преземање на мерки на безбедносна заштита на културното наследство и

7. Врши други работи утврдени со овој и друг закон.

(3) Управата и другите субјекти од ставот (1) на овој член се должни да соработуваат со другите надлежни органи од областа на безбедноста и да овозможат нивно непречено дејствување, особено да го олеснат дејствувањето на органите надлежни за спречување на вршењето на

кривични дела, откривање и фаќање на сторителите и нивно предавање на надлежните органи, пленување на заштитените добра и нивно враќање на имателот.

*Национален акционен план за превенција на криминалитетот
против културното наследство*

Член 103

(1) Владата на Република Македонија донесува Национален акционен план за превенција на криминалитетот против културното наследство, по предлог на **Управата**.

(2) Планот од ставот (1) на овој член содржи особено:

1. Оцена за постојните ризици од незаконски дејствија и состојбата со криминалитетот против културното наследство;

2. Приоритети на политиката за безбедносна заштита на културното наследство;

3. Општи и посебни мерки на превенција на криминалитетот против културното наследство;

4. Период за кој се донесува планот и динамиката на негова реализација;

5. Условите за реализација на Планот и

6. Субјектите одговорни за спроведување на Планот.

(3) Реализацијата на Планот од ставот (1) на овој член ја координира **Управата**.

(4) **Управата** поднесува на Владата годишни извештаи за реализација на Планот, како и завршен извештај.

*Планови за безбедносна заштита
на културното наследство*

Член 104

(1) Јавните установи за заштита и имателите на заштитените добра за кои тоа е определено со актот за заштита, се должни да донесат:

1. План за превентивна заштита на културното наследство од незаконски дејствија;

2. План за итна акција во случај на незаконски дејствија.

(2) Планот за превентивна заштита од ставот (1) точка 1 на овој член содржи организациони и мерки на техничко обезбедување, а за културното наследство од особено значење и мерки на електронски надзор.

(3) Планот за итна акција од ставот (1) точка 2 на овој член содржи оперативен и организационен дел, со мерки на противдејство.

(4) Плановите од ставот (1) на овој член се изработуваат врз основа на претходно направена анализа на ризиците од незаконски дејствија.

(5) Со цел да се процени дали нивото на безбедност е соодветно на степенот на постојниот ризик и да се утврди дали ризикот е прифатлив, овластени службени лица **за безбедност на културното наследство** на Управата вршат проверка на ефикасноста на мерките на безбедносна заштита, содржани во плановите од ставот (1) на овој член.

*Овластени службени лица за безбедност
на културното наследство*

Член 105

(1) Работите на безбедносна заштита на културното наследство од член 102 став 2 на овој закон ги вршат овластени службени лица за безбедност на културното наследство кои ги назначува министерот за култура **и истите треба да поседуваат безбедносен сертификат за пристап и користење на класифицирани информации добиен согласно со закон**.

(2) Овластените службени лица од ставот (1) на овој член имаат право и должност:

1. Да собираат податоци, известувања и информации од значење за безбедносната заштита на културното наследство;

2. Да го контролираат спроведувањето на пропишаните мерки на безбедносна заштита на културното наследство;

3. Да вршат увиди за безбедносната заштита на културното наследство и

4. Да соработуваат со криминалистичката полиција, царинските органи, јавните обвинителства, инспекциските и други надлежни органи и служби.

(3) Овластените службени лица од ставот (1) на овој член се должни еднаш годишно да достават извештај за извршените работи од ставот (2) на овој член до министерот за култура и до министерот за внатрешни работи.

(4) Овластените службени лица од ставот (1) на овој член имаат легитимација.

(5) Министерот за култура го уредува остварувањето на работите од ставовите (1) и (2) на овој член, односно членот 102 став (2) на овој закон и го пропишува образецот на легитимацијата и начинот на нејзиното издавање.

Оддел 8

ЗАШТИТА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО ВО СЛУЧАЈ НА ВООРУЖЕН СУДИР И ПРИРОДНИ НЕПОГОДИ

*Идентификација на доброта и службените лица за заштита
во случај на вооружен судир*

Член 106

(1) Заради олеснување на идентификацијата на недвижните и движните добра кои уживаат имунитет на општа заштита во случај на вооружен судир согласно со ратификуваните меѓународни договори, Управата води Национален инвентар на заштитени добра во случај на вооружен судир.

(2) Службените лица ангажирани за заштита на културното наследство во случај на вооружен судир и лицата задолжени за контрола во смисла на ратификуваните меѓународни договори, имаат легитимација и право да носат трака на ракавот, со апликација на меѓународниот знак за распознавање, издадени од Министерството за култура.

(3) Министерот за култура ги пропишува содржината и начинот на водење на инвентарот од ставот (1) на овој член, образецот на легитимацијата, изгледот на траката од ставот (2) на овој член и начинот на нивното издавање.

*Подготвителни мерки за заштита во случај
на вооружен судир и природни непогоди*

Член 107

(1) Органите и јавните установи за заштита, како и имателите на заштитените добра, се должни да преземат неопходни подготвителни мерки за заштита на културното наследство од предвидливи последици на вооружен судир и природни непогоди.

(2) Неопходни подготвителни мерки во смисла на ставот (1) на овој член се сметаат особено:

1. Обезбедување на документација за заштитените добра и нејзино чување на различни и сигурни места;
2. Подготовка за евакуација на заштитените движни добра, вклучувајќи ги и составните делови на заштитените недвижни добра предвидени за демантирање;
3. Планирање на итни мерки за заштита од пожар;
4. Планирање на итни мерки за заштита од рушење;
5. Набавка на материјали и опрема за спроведување на соодветна заштита ин ситу;
5. Определување на персоналот за заштита, особено на стручните и другите оперативни тимови и
6. Планирање на мерки за безбедносна заштита во случај на вооружен судир и природни непогоди.

(3) Неопходни подготвителни мерки во смисла на ставот (1) на овој член се сметаат и мирновременските подготовки:

1. За означување на заштитените добра со меѓународниот знак за распознавање и
2. За организирање специјален или итен транспорт на заштитени добра, под меѓународна контрола, на територијата на Република Македонија или во друга држава.

(4) Управата во смисла на ставот (1) од овој член:

1. Го следи, насочува и контролира спроведувањето на неопходните подготвителни мерки од ставовите (2) и (3) на овој член;
2. Презема и определува итни и други подготвителни мерки на заштита;
3. Издава стручни упатства за спроведување на подготвителните мерки за заштита и

4. Врши други работи утврдени со закон.

(5) Неопходните подготвителни мерки за заштита на културното наследство во случај на вооружен судир и природни непогоди се преземаат во согласност со прописите и документите за одбрана, односно заштита од елементарни непогоди, овој закон и прописите донесени врз основа на него.

*Посебни мерки на заштита во воена
и вонредна состојба*

Член 108

(1) Јавните установи за заштита определени во согласност со прописите за одбрана и имателите на заштитените добра се должни, во воена и во вонредна состојба прогласена поради настанати големи природни непогоди, да преземаат посебни мерки на заштита на културното наследство.

(2) Посебните мерки на заштита во смисла на ставот (1) на овој член ги пропишува Владата на Република Македонија со уредба.

Процена на штета

Член 109

Процена на штетата на културното наследство причинета за време и како последица на вооружен судир или природна непогода се врши според посебна методологија што ја пропишува Владата на Република Македонија.

Приоритетна листа

Член 110

(1) Владата на Република Македонија утврдува Приоритетна листа на културно наследство оштетено во вооружен судир, односно природна непогода, на предлог на **Управата**.

(2) Приоритетната листа од ставот (1) на овој член е задолжителна основа за:

1. Утврдување и спроведување на итни мерки за отстранување или ублажување на последиците од причинетата штета;

2. Програмирање на активностите за заштита на културното наследство по престанувањето на непријателствата, односно природната непогода и

3. Одобрување на финансиски средства и друга помош на товар на Буџетот на Република Македонија.

Оддел 9

**ЗАШТИТА ОД ФИЗИЧКО ОШТЕТУВАЊЕ ЗАБРЗАНО ОД ЗАГАДУВАЊЕТО И
УНАПРЕДУВАЊЕ НА КВАЛИТЕТОТ НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ВО ЗАШТИТЕНИТЕ
ПОДРАЧЈА**

Заштита од последици од загадувањето

Член 111

(1) Заради намалување на ризиците од физички оштетувања и други штетни последици врз недвижното културно наследство и неговата непосредна околина, забрзани од загадувањето на животната средина и природата:

1. Субјектите кои вршат мониторинг во смисла на прописите за заштита на животната средина и природата се должни да го следат влијанието на загадувањето врз недвижното културно наследство и неговата непосредна околина, како и да ги доставуваат релевантните податоци до министерствата надлежни за вршење на посебниот конзерваторски и централниот еколошки мониторинг;

2. Министерствата надлежни за работите на заштита на животната средина и природата, за наука и за култура, како и надлежните органи на единиците на локалната самоуправа се должни да иницираат и да поддржуваат реализација на програми и проекти за интердисциплинарни и други

специјалистички научни истражувања, чија цел е идентификацијата и проучувањето на штетните последици од загадувањето, дефинирањето на средствата и методите за намалување или елиминирање на таквите последици;

3. Правните и физичките лица кои имаат извори што вршат загадување со штетни последици врз недвижното културно наследство и неговата непосредна околина се должни во нивната студија за оценка на влијанието врз животната средина да утврдат соодветни мерки за намалување на таквите последици, како и да ги спроведат тие мерки во законскиот рок за реализација на проектите и

4. Решение за интегрирано спречување и контрола на загадувањето, во смисла на прописите за заштита на животната средина, природата и просторното планирање врз основа на студијата од точката 3 на овој став може да се донесе по претходно прибавено мислење на Управата.

(2) Управата:

1. Врши и организира вршење на конзерваторски мониторинг за влијанието на загадувањето врз недвижното културно наследство и неговата непосредна околина и
2. Презема итни мерки за заштита, ако актот за прогласување културно наследство во опасност е донесен поради загадувањето.

(3) Методологијата и начинот на вршење на посебниот конзерваторски мониторинг ги пропишува Министерството за култура, со согласност на министерството надлежно за работите на заштита на животната средина, природата и просторното планирање.

*Унапредување на квалитетот на животната средина
во заштитените подрачја*

Член 112

(1) Единиците на локалната самоуправа, надлежните јавни установи за заштита и имателите на заштитените добра се должни да преземаат мерки за заштита и унапредување на квалитетот на животната средина во околината на недвижното културно наследство, како и во границите на споменичките целини и културните предели.

(2) Единиците на локалната самоуправа преземаат мерки во смисла на ставот (1) на овој член за отворените градски, рурални и други јавни простори во заштитените подрачја ако со закон поинаку не е определено.

(3) За недвижното културно наследство што се наоѓа во границите на национален парк или друго подрачје прогласено за природно наследство, како и во зони со посебна намена, утврдени или заштитени според друг закон, мерките од ставот (1) на овој член се преземаат во согласност со пропишаниот режим на заштита и плановите за управување со таквите подрачја, односно зони.

(4) Надлежните јавни установи за заштита преземаат мерки во смисла на ставот (1) на овој член во рамките на програмите за ревитализација и конзерваторските проекти што ги реализираат.

(5) Прием на конзерваторски работи во смисла на членот 91 на овој закон и технички преглед во смисла на прописите за изградба на објекти не може да се врши, ако изведувачот на работите односно инвеститорот не ги извршил во целост мерките во смисла на ставот (1) на овој член определени со заштитно-конзерваторските и другите услови за градба во заштитеното подрачје.

(6) Управата може со решение да определи посебни мерки во смисла на ставот (1) на овој член по претходно прибавено мислење на министерствата надлежни за работите на заштита на животната средина и природата и за планирање и уредување на просторот:

1. Заради обезбедување подобра достапност, привлечност и хуманизираност на просторот, стимулирање на соодветни нивоа на користење и зголемување на социјалната интеграција на заштитените подрачја и

2. Ако поради негрижа е нарушен интегритетот на заштитеното подрачје.

Оддел 10

РАЗВИВАЊЕ НА ПРОТЕКТОРСКА СВЕСТ И ДРУГИ МЕРКИ

ЗА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Развивање на свеста на јавноста

Член 113

(1) Јавните установи во областа на воспитанието, образованието, науката, културата и информирањето се должни, во своите програми и планови за работа, да предвидат содржини за стекнување знаења и изградување на правилен и активен однос спрема културното наследство и неговата заштита, особено:

1. За вредностите, единственоста и значењето на културното наследство како составен дел на културниот идентитет и извор на инспирација и креативност за сегашните и идните генерации;

2. За опасностите на кои тоа е изложено, било поради незаконски дејствија, вооружен судир, природни непогоди и физичко пропаѓање забрзано од загадувањето на животната средина и природата, било поради инвестициона изградба, несоодветно користење или несовесно ракување и постапување и

3. За потребата од негово чување, почитување, редовно одржување, конзервација, интегрирана заштита и функционално користење како фактор на одржливиот развој.

(2) Управата е должна:

1. Да го шири и поттикнува познавањето на националните и меѓународните прописи за заштита на културното наследство;

2. Да ја известува јавноста за меѓународната помош и за улогата што таа помош ја одиграла во заштитата на културното наследство и

3. Да се грижи за давање соодветен публицитет на секој случај на оштетување, уништување или друг облик на незаконско дејствување против културното наследство.

(3) Јавните установи за заштита се должни да ја информираат јавноста:

1. За активностите на заштита на културното наследство што ги преземаат и

2. За можностите за вклучување на други субјекти во реализацијата на програмите и проектите од областа на заштитата на културното наследство што тие ги водат.

Достапност на културното наследство на јавноста

Член 114

(1) Културното наследство и документацијата за неговата заштита се достапни на јавноста.

(2) Достапноста на јавноста може да се ограничи согласно со овој закон, друг пропис и општ акт, во зависност од видот, значењето, природата и состојбата на културното наследство, како и од целите и начинот на користењето.

(3) Управата може со решение да наложи преземање на посебни мерки за обезбедување достапност на културното наследство на хендикепираните лица.

Презентација на културното наследство

Член 114-а

(1) Со презентација на културното наследство се обезбедува достапност на културното наследство до јавноста заради задоволување на културните, научните и едукативните потреби и ширење сознанија за вредностите и значењето на културното наследство.

(2) Презентацијата на културното наследство, во согласност со неговата природа и намена, се обезбедува преку:

1) издавање на публикации за културното наследство;

2) достапност до културните добра на начин на кој се овозможува образование, поттикнување на меѓусебна толеранција, учење за другите култури и нивната разноликост;

3) развој на културниот туризам и

4) учество на меѓународни конференции на кои научно се презентираат вредностите и значењето на културното наследство.

5) организирање изложби во земјата и во странство

Информативен систем

Член 115

(1) Следењето на состојбата на културното наследство и на активностите за неговата заштита ги врши Управата во рамките на Информативниот систем за културното наследство на Република Македонија.

(2) Со Информативниот систем од ставот (1) на овој член се обезбедува особено:

1. Воспоставување база на релевантни податоци;
2. Централно информатичко поврзување на јавните установи за заштита, Архивот и правните лица овластени за вршење работи на заштита на односниот вид културно наследство и
3. Јавно достапни, сеопфатни и точни информации за културното наследство и неговата заштита.

(3) Јавните установи за заштита, за потребите на Информативниот систем, се должни до Управата континуирано да доставуваат податоци за културното наследство од нивна надлежност и податоците континуирано да ги ажурираат.

Чување и користење на документацијата

Член 116

(1) Документацијата за културното наследство и другите заштитени добра се чува на три различни места, што ги определува Управата.

(2) Документацијата од ставот (1) на овој член се дава на користење за службени, научни и едукативни цели, објавување и други оправдани причини.

(3) По правило, на користење се даваат копии од документацијата што се изработуваат на трошок на барателот.

(4) На државни органи и за научни цели, на привремено користење може да се даде и изворна документација, со обврска за нејзино чување, изработка на заштитна снимка на трошок на барателот и под други услови утврдени со актот од членот 36 став (2) на овој закон.

(5) За користењето на документацијата надлежниот субјект што ја чува документацијата води посебна евиденција.

Оддел 11

КОРИСТЕЊЕ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

11.1 Концесии и јавно приватно партнерство

Предмет на концесија и јавно приватно партнерство

Член 117

(1) Во заштитата на културното наследство јавниот интерес може да се остварува и преку концесија или со воспоставување на јавно приватно партнерство, согласно со овој закон и Законот за концесии и јавно приватно партнерство.

(2) Предмет на доделување на концесија и на вршење на јавно приватно партнерство може да биде културното наследство од јавен интерес и остварувањето на заштитата на културното наследство од јавен интерес согласно со овој закон, со исклучок на:

1) резервирани археолошки зони и други не истражени или нецелосно истражени археолошки наоѓалишта;

2) меморијални објекти, обележја и места поврзани со значајни настани и истакнати личности;

3) култни или други места и објекти поврзани со обичаи, верувања или посебни традиции и

4) недвижни добра од членовите 12 став (2) и 13 став (2) од овој закон.

(3) Доделување на концесија и воспоставување на јавно приватно партнерство од ставот (1) на овој член се врши на начин и во постапка утврдени во Законот за концесии и јавно приватно партнерство, согласно со посебните услови утврдени со овој закон.

(4) Концесијата од ставот (1) на овој член не може да се пренесува.

Концесионер

Член 118

(1) Концесија може да се даде на домашно или странско правно и физичко лице (концесионер) кое ги исполнува следниве **посебни** услови:

1. да е регистрирано во матичната земја за вршење на дејност за која се доделува правото на користење на недвижното културно наследство предмет на концесија;

2. Да има материјално-технички можности за вршење на дејноста од точката 1 и за заштита на недвижното добро кое е предмет на концесија и

3. Да понуди програма за ревитализација и план за управување со недвижното добро кое е предмет на концесијата.

(2) Концесионерот има статус на имател на културно наследство, со права и должности утврдени со овој закон и договорот за концесија.

Траење на концесијата и надоместок за концесија

Член 119

(1) Концесијата од членот 117 став (1) од овој закон се дава за период од најмногу 30 години.

(2) Постапката за доделување на концесијата започнува шест месеци пред истекот на тековната концесија.

(3) За користењето на културното наследство што е предмет на концесијата од членот 117 став (1) од овој закон се плаќа годишен надоместок, чија висина се утврдува со договорот за концесија.

(4) Надоместокот од ставот (3) на овој член се плаќа до 30 јуни за тековната година.

Надзор над спроведувањето на договорот

Член 120

(1) Надзор над спроведувањето на договорите за доделување на концесија и за вршење на јавното приватно партнерство врши Министерството за култура.

(2) Министерството за култура може со решение да определи посебен одбор за надзор над спроведувањето на договорите од ставот (1) на овој член.

(3) Во одборот за надзор над спроведувањето на договорот за концесија се именуваат и по еден претставник од општината на чие подрачје се наоѓа концесионираното добро и на невладината организација од областа на заштитата на културното наследство.

11.2 Посебни одредби

Вршење стопанска дејност во заштитени добра

Член 121

(1) Стопанска дејност во недвижно културно наследство и друго недвижно добро заштитено според одредбите на овој закон може да се врши само по претходно одобрение од Управата.

(2) Одобрение од ставот (1) на овој член е потребно за секоја промена на дејноста, односно промена на намената на деловниот простор.

Користење на име или облик на културно наследство за комерцијални цели

Член 122

Име, облик или друг препознатлив дел на заштитено добро може да се употреби за реклама, како елемент на фирма и за изработка на сувенири или други предмети за комерцијални цели, на начин соодветен на намената или значењето на добрата, врз основа на претходно одобрение од Управата.

ГЛАВА V ПРАВА И ДОЛЖНОСТИ НА ИМАТЕЛИТЕ НА ЗАШТИТЕНИТЕ ДОБРА

Оддел 1 ПРАВА НА ИМАТЕЛИТЕ

Право на стручна помош

Член 123

(1) Имателот на заштитено добро има право на стручна помош без надоместок, во обем и вид утврдени со овој закон.

(2) Правото од ставот (1) на овој член подразбира особено:

1. Прегледување и стручни објаснувања за особеностите, значењето и состојбата на доброто;

2. Стручни совети и упатства во поглед на почитувањето, чувањето, одржувањето и користењето на доброто;

3. Укажување на потребата од преземање на посебни мерки за чување и одржување на доброто или посебни техничко-заштитни мерки и

4. Помош за остварување на други права и должности утврдени со овој закон.

(3) Колекционер или друг имател на заштитена збирка и имател на сакрален или друг споменик со движни добра што се негов составен дел има право на стручна помош:

1. Во поглед на воспоставувањето и водењето на инвентар (картотека) на заштитените добра и

2. За конзервација на предметите запишани во инвентарот од точката 1 на овој став.

(4) Правото на стручна помош во смисла на ставовите (2) и (3) на овој член имателот на заштитеното добро на негово писмено барање го остварува кај надлежната јавна установа за заштита, односно Архивот.

(5) Во итни случаи, особено кога се заканува непосредна опасност од оштетување на заштитеното добро, субјектите од ставот (4) на овој член се должни да ја дадат бараната стручна помош веднаш, а најдоцна во рок од три дена од поднесувањето на писменото барање на имателот.

Право на надоместок на вонредните трошоци

Член 124

(1) Имателот на заштитено добро не е должен да ги поднесува вонредните трошоци за чување и одржување на доброто, ниту за извршување на пропишаната мерка на заштита.

(2) За вонредни трошоци се сметаат издатоците над вообичаените трошоци за чување и одржување на доброто како добар домаќин, како и издатоците над приходите и другите материјални користи од доброто.

(3) Имателот на заштитено добро има право на надоместок на вонредните трошоци доколку претходно добил согласност од Управата таквите трошоци да бидат направени, во обем за кој е дадена писмената согласност.

(4) Во случај на несогласување со определениот надоместок, имателот на заштитено добро може да бара висината на надоместокот да ја утврди надлежниот суд, во вонпарнична постапка.

(5) Министерот за култура ќе ги пропише критериумите за разграничување на редовните и вонредните трошоци, според видот на културното наследство, како и начинот на остварување на правото на вонредни трошоци.

Право на правичен надоместок поради ограничувањата од режимот на заштита

Член 125

(1) Имателот на заштитено добро има право на правичен надоместок поради ограничувањата што произлегуваат од режимот на заштита, во случаите утврдени со овој закон, доколку мерката на заштита не е пропишана поради негова субјективна вина.

(2) Надоместокот во смисла на ставот (1) на овој член може да се утврди во еднократен или во годишни износи, доколку влошените услови за економско користење на доброто не можат да се надоместат со вршење на друга дејност во рамките на режимот на заштита.

(3) Заради обезбедување од евентуална штета, во случаите утврдени со овој закон, имателот на заштитено добро има право на одредени гаранции.

(4) Ако имателот на заштитено добро и Управата не можат да се договорат за висината на надоместокот или гаранцијата, неа ја определува надлежниот суд во вонпарнична постапка.

Право на јавна презентација на приватни збирки

Член 126

(1) Колекционер и друг имател на приватна збирка заштитена како движно културно наследство има право на повремено јавно презентирање на збирката во изложбените салони на јавните установи за заштита, без надоместок за отстапениот изложбен простор и за организација на изложбата.

(2) Односите меѓу имателот на заштитената збирка и установата за заштита се уредуваат со договор.

Право на повластици

Член 127

Имателот на заштитено добро има право на даночни, царински и други повластици утврдени со закон.

Право на депонирање

Член 128

(1) Имателот на заштитено движно добро којшто објективно не е во можност да обезбеди правилно чување на доброто или привремено е спречен од оправдани причини, да го чува доброто, има право да го предаде (депонира) таквото добро на чување кај надлежната јавна установа за заштита, односно Архивот.

(2) Односите во врска со чувањето и користењето на довереното добро се уредуваат со договор меѓу имателот и установата, односно Архивот.

Оддел 2

ДОЛЖНОСТИ НА ИМАТЕЛИТЕ

Пријавување

Член 129

(1) Секој имател на заштитено добро или на добро за кое основано се претпоставува дека претставува културно наследство е должен да го пријави на надлежната јавна установа за заштита, односно Архивот во рок од 30 дена од денот кога станал имател.

(2) По исклучок од ставот (1) на овој член, случајното откритие се пријавува веднаш и се смета дека е извршено ако пријавата е доставена непосредно на надлежната јавна установа за заштита или до Министерството за внатрешни работи. Доколку пријавата е доставена до Министерството за внатрешни работи, тоа ја доставува пријавата до надлежната јавна установа.

(3) Имателот на заштитено добро е должен да постапи во смисла на ставот (1) од овој член и во однос на сите фактички и правни промени што ќе настанат на таквото добро по неговото пријавување, освен во случаи на оштетување, уништување, кражба или исчезнување, кога пријавувањето се врши веднаш или најдоцна наредниот ден.

Чување, одржување и извршување на пропишани мерки

Член 130

(1) Имателот на заштитено добро е должен со доброто да постапува со должно внимание, односно како добар домаќин, да го почитува, чува и одржува, како и навреме да ги презема пропишаните техничко-заштитни и други мерки.

(2) Ако имателот на заштитеното добро не ги преземе пропишаните мерки од ставот (1) на овој член, чии трошоци не ги надминуваат приходите и другите материјални користи што тој ги има од доброто, Управата со решение ќе му определи рок во кој е должен да ја изврши таа мерка, со предупредување дека во спротивно мерката ќе биде извршена на негов трошок.

(3) Ако имателот на заштитеното добро ни по предупредувањето не ја изврши пропишаната мерка во определениот рок, Управата ќе наложи извршување на таа мерка од страна на надлежната установа за заштита, на трошок на имателот.

(4) Во случајот од ставот (3) на овој член, Управата со решение ќе ја утврди обврската на имателот за надоместување на трошоците и висината на трошоците за извршувањето на таквата мерка.

(5) Против решението од ставовите (2) и (4) на овој член може да се изјави жалба во рок од 15 дена од денот на приемот на решението.

(6) Жалбата против решението од ставовите (2) и (4) на овој член не го задржува извршувањето на решението.

Враќање на вложените јавни средства

Член 131

(1) Во случај на отуѓување на заштитено добро, за чие одржување, конзервација, реставрација или други мерки на непосредна заштита се вложени средства од Буџетот на Република Македонија или буџетите на единиците на локалната самоуправа и јавните фондови (во натамошниот текст: јавни средства) со кое е зголемена неговата вредност, сопственикот на заштитеното добро е должен да ги надомести вложените јавни средства.

(2) Висината на надоместокот се утврдува со оглед на околностите во време на отуѓувањето на заштитеното добро.

(3) Ако за висината на надоместокот не се постигне согласност меѓу сопственикот и вложувачот, висината на надоместокот, на предлог на сопственикот или Република Македонија, односно единицата на локалната самоуправа или јавниот фонд, ќе ја утврди надлежниот суд во вонпарнична постапка, кој со решение ќе изрече и воспоставување на заложно право на заштитеното добро за утврдениот износ во корист на вложувачот.

Допуштање за истражување и спроведување на мерки на заштита

Член 132

(1) Имателот на заштитеното добро е должен да допушти документирање, проучување, истражување и спроведување на техничко-заштитни и други мерки на заштита, на јавната установа за заштита и на друго правно лице, како и на физичко лице што за тоа има одобрение од Управата.

(2) Имателот на доброто за кое основано се претпоставува дека претставува културно наследство е должен на надлежната јавна установа за заштита да и допушти доброто да го прегледа, да ги изврши неопходните истражувања или проучувања и технички, фотографски или филмски да го сними. Во случај на противење на имателот, Управата може со решение да му наложи да го допушти извршувањето на неопходните работи.

(3) Колекционер и друг имател на заштитена збирка е должен на надлежната јавна установа за заштита да ѝ обезбеди достапност до инвентарот од членот 123 став (3) точка 1 на овој закон.

(4) Во случаите од ставовите (1) и (2) на овој член, имателот има право на надомест во смисла на член 125 на овој закон:

1. Ако настанала стварна штета како резултат на грубо невнимание, нестручно работење или отстапување од утврдениот вид и обем на конкретните заштитни активности;

2. Ако работите се од поголем обем или траат во подолг период, континуирано или со прекини, поради што доброто не може нормално да се употребува, односно користи за својата намена, во целост или претежен дел и

3. Ако работите се од таква природа што неговото лично присуство е неопходно во подолг период (денгуба).

Отстапување на заштитени добра за културни манифестации

Член 133

(1) При организирање на позначајни културни манифестации, особено изложби, имателот на заштитеното добро е должен, по барање на надлежната јавна установа за заштита, да го отстапи определеното добро да се користи за таа цел.

(2) Надлежната установа од ставот (1) на овој член и имателот на заштитеното добро во таков случај склучуваат договор со кој, покрај другите договорни обврски, се предвидува давање на гаранции за случај на оштетување, уништување, кражба или исчезнување на доброто (банкарска гаранција, осигурување во друштвото за осигурување и слично) и рокот за враќање на

доброто. На барање на имателот, со договорот се определува и висината на надоместокот за таквото ограничување, како и начинот на надоместувањето.

(3) Имателот на заштитеното добро може да побара, за процената на вредноста, за потребата од користење на доброто, за мерките за осигурување на доброто и за висината на надоместокот за отстапување да одлучи Управата.

(4) Сите трошоци во врска со ваквото користење на доброто ги поднесува организаторот на манифестацијата од ставот (1) на овој член.

(5) Ако имателот на заштитеното добро одбие да го отстапи доброто за целта од ставот (1) на овој член, на барање на организаторот на манифестацијата, Управата може со решение да му наложи на имателот привремено да ѝ го отстапи доброто на надлежната установа за заштита.

(6) На решението од ставот (5) на овој член може да се изјави жалба во рок од 15 дена од денот на приемот на решението.

(7) Жалбата против решението од ставот (5) на овој член не го задржува извршувањето на решението.

(8) Должноста на имателот на заштитеното добро утврдена во ставот (1) на овој член не го вклучува културното наследство во опасност.

*Овозможување достапност на заштитено добро
на јавноста на посебен начин*

Член 134

(1) Имателот на заштитено добро е должен, врз основа на решение на Управата, да овозможи достапност на заштитеното добро на јавноста на посебен начин, ако тоа, со оглед на природата и намената на доброто, е потребно заради задоволување на културните потреби на граѓаните или за постигнување на други цели во јавен интерес.

(2) Достапноста во смисла на ставот (1) на овој член подразбира, особено: разгледување на недвижното добро во определено време и на определен начин на посета, посебен начин на експонирање на движните добра на самото место или нивно пренесување на друго соодветно место и слично.

(3) Ако поради мерката определена во смисла на ставот (1) од овој член имателот на заштитеното добро трпи штета, тој има право на надоместок од членот 125 на овој закон.

(4) Културното наследство во опасност не може да биде предмет на мерката од ставот (1) на овој член.

*Известување на новиот имател за статусот и
режимот на заштитеното добро*

Член 135

(1) Имателот на заштитено добро е должен да го известува новиот имател дека таквото добро е под правен режим на заштита, како и за мерките што не се извршени или што треба да бидат извршени во определен рок.

(2) Должноста од ставот (1) на овој член го вклучува и запознавањето на новиот имател со постоењето на евентуални обврски по основ на заложно право или отштетни, експропријациони, реституциони и други слични барања или постапки во врска со заштитеното добро.

Оддел 3

ПОСЕБНИ ОГРАНИЧУВАЊА

Определување старател на заштитено добро

Член 136

(1) Ако имателот на заштитено добро не постапува според одредбите на овој закон, односно небрежно го чува или нестручно го одржува заштитеното добро, така што постои опасност доброто да биде оштетено или уништено, па ни по предупредувањето не го промени својот однос кон заштитеното добро, Управата може, по предлог на надлежната јавна установа за заштита, со решение да определи тоа добро да му се даде на управување на старател определен за таа цел.

(2) Старателот е должен да ги преземе сите мерки потребни за чување и одржување на тоа заштитено добро. Мерките што го надминуваат редовното одржување, старателот може да ги преземе само по претходно одобрение на Управата.

(3) Во случајот од ставот (2) на овој член, трошоците за одржувањето на заштитеното добро што не ги надминуваат приходите или другите материјални користи од доброто, паѓаат на товар на неговиот имател, а привремено ги намирава Управата, со право на поврат на средствата од имателот. Вонредните трошоци се на товар на Управата.

(4) Управата ќе го разреши старателот ако имателот на заштитеното добро докаже дека обезбедил услови за правилно чување и одржување на доброто.

(5) Мерката од ставот (1) на овој член се презема и кога имателот на заштитеното добро не е познат или кога привремено го напуштил заштитеното добро.

(6) Се смета дека имателот привремено го напуштил заштитеното добро во случај кога неговото престојувалиште не е познато, а нема овластен застапник, поради што Управата не е во можност да го извести за неговите обврски, најдоцна во рок од шест месеци од денот на обидот за првото доставување на известувањето. Ако имателот остане непознат три години за движно добро, односно десет години за недвижно добро, се смета дека заштитеното добро е трајно напуштено.

Пренесување на движно добро заради заштита

Член 137

(1) Ако движното добро не е доволно заштитено на местото на кое се наоѓа, а неговиот имател објективно не е во состојба да ја обезбеди потребната заштита, Управата може, по предлог на надлежната јавна установа за заштита, со решение да определи доброто да се предаде на привремено чување и користење на надлежната јавна установа за заштита или да се пренесе на друго место каде што ќе биде подобро заштитено до обезбедувањето на потребните услови за негово чување.

(2) Со решението од ставот (1) на овој член се определува и на чиј товар се трошоците за пренесувањето, чувањето и одржувањето на заштитеното добро.

(3) Мерката од ставот (1) на овој член може да се определи и во случај кога на друг начин не може на јавноста да ѝ се обезбеди достапност на заштитеното добро (член 134).

(4) Ако поради мерката во смисла на ставовите (1) и (3) на овој член имателот трпи штета, тој има право на надоместок од членот 125 на овој закон.

Определување начин и цел на користењето на заштитеното добро

Член 138

(1) Ако со редовна употреба или користење на заштитеното добро му се нанесуваат штети, Управата може со решение да го задолжи неговиот имател употребата, односно користењето на доброто да го врши на определен начин или за определени цели.

(2) Ако поради мерката од ставот (1) на овој член имателот на заштитеното добро трпи штета, тој има право на надоместок во смисла на членот 125 на овој закон, освен во случај кога штетата е во вид на испуштена корист поради зачувувањето на изворната намена на доброто.

Враќање во поранешната состојба

Член 139

(1) Ако имателот предизвика штета на заштитеното добро со употребување што е спротивно на определената намена или со постапување што е спротивно на пропишаниот режим на заштита или ако штетата настанала поради неизвршување, ненавремено или несовесно извршување на наложената мерка на заштита, Управата може со решение да го задолжи имателот во определен рок да ја воспостави поранешната состојба или да ги надомести трошоците за тоа.

(2) Ако имателот не постапи според решението во определениот рок, враќањето во поранешна состојба ќе го изврши определената установа за заштита, врз основа на решение на Управата, на товар на имателот.

(3) На решението од ставот (2) на овој член може да се изјави жалба во рок од 15 дена од денот на приемот на решението.

(4) Жалбата против решението од ставовите (1) и (2) на овој член не го задржува извршувањето на решението.

Право на првенствено купување

Член 140

(1) Право на првенствено купување на заштитено добро има Република Македонија, преку Управата.

(2) Сопственикот којшто има намера да го продаде заштитеното добро е должен прво да го понуди на Управата. Сопственикот е должен во понудата да ја наведе цената и другите услови на продажбата.

(3) Управата е должна во рок од 30 дена од денот на доставувањето на понудата, писмено да го извести сопственикот дали ја прифаќа понудата или нема да го реализира правото на првенствено купување.

(4) По барање на Управата, процена на материјалната вредност на заштитеното добро врши Бирото за судски вештачења или со закон овластени проценители за недвижен и за подвижен имот.

(5) Доколку Управата ја прифати понудата, должна е износот на цената, која според понудата треба да ја плати во готово, во рокот од 30 дена од денот на доставување на понудата да го депонира кај основниот суд или кај нотар, и тоа според местото каде што се наоѓа недвижноста, односно според местото на живеалиштето на понудувачот доколку се работи за движно добро.

(6) По истекот на рокот за прифаќање на понудата, односно за депонирање на износот на цената, сопственикот може да го продаде заштитеното добро на друго лице по цена што не е пониска од онаа наведена во понудата и под услови кои за купувачот не се поповолни од оние содржани во понудата.

(7) Република Македонија има право на првенствено купување и во случај на присилна продажба на заштитено добро, и тоа според дадената понуда во постапка за присилна продажба што е најповолна за сопственикот на доброто.

(8) Надлежниот суд што ја спроведува постапката за присилна продажба е должен за неа да ја извести Управата, односно за денот на јавната продажба најмалку осум дена пред да пристапи кон присилната продажба на заштитеното добро.

Реализирање на правото на првенствено купување

Член 141

(1) Ако сопственикот го продаде заштитеното добро, а претходно не го понудил на продажба на Република Македонија или ако го продаде по цена пониска од онаа во понудата доставена до Управата или под услови што за купувачот се поповолни од оние во понудата, или ако доброто е продадено во постапка за присилна продажба, а за неа Управата не е известена, Република Македонија има право со тужба против продавачот и купувачот да бара поништување на договорот за продажба и сопственикот да постапи според одредбите од членот 140 на овој закон, односно Република Македонија да се смета за купувач на доброто продадено во постапката за присилна продажба.

(2) Тужбата од ставот (2) на овој член може да се поднесе во рок од 90 дена од денот кога Управата добила сознание за извршената продажба, а најдоцна во рок од пет години од денот на склучувањето на договорот за продажба.

(3) Република Македонија може да бара во роковите од ставот (2) на овој член, договорот за продажба да се поништи и кога тој договор привидно е склучен во вид на подарок или кога износот на цената или другите услови на продажба се привидни, а вистинската цена и другите услови на договорот се поповолни за купувачот од оние содржани во понудата доставена до Управата.

(4) Република Македонија има право да бара поништување на договорот за продажба ако во тужбата наведе дека го купува заштитеното добро по цена и по другите услови по кои е тоа продадено и ако најдоцна во рок од седум дена по поднесувањето на тужбата, депонира износ во висина на вистинската цена на договорот за продажба на доброто, односно износот од цената што според склучениот договор стасал за плаќање по денот на поднесување на тужбата.

(5) Во случај на поништување на договорот за продажба престануваат правата на купувачот и трети лица стекнати врз основа на поништениот договор за заштитеното добро, без оглед дали стекнувачот бил совесен.

Оддел 4

ЗАЛОЖНО ПРАВО И ЕКСПРОПРИЈАЦИЈА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Заложно право

Член 142

(1) Заради обезбедување наплата на средствата вложени во заштитено добро, кои претставуваат издатоци од Буџетот на Република Македонија во случаите од членот 130 ставови (3) и (4), членот 136 став (3) и членот 139 став (2) на овој закон, се заснова законско заложно право во корист на Република Македонија.

(2) Заради обезбедување на побарувањето на надоместокот за вложените средства во смисла на членот 131 на овој закон се склучува договор за засновање заложно право (залог или хипотека) меѓу вложувачот и имателот на заштитеното добро.

Експропријација

Член 143

(1) Се смета дека постои јавен интерес и поради тоа може да се изврши експропријација на недвижност која претставува заштитено добро, вклучувајќи и друга недвижност во заштитено подрачје, доколку:

1. Сопственикот на недвижноста нема можност или интерес да обезбеди спроведување на пропишаните мерки, па поради тоа постои опасност заштитеното добро да биде оштетено или уништено;

2. На друг начин не можат да се вршат археолошки истражувања и ископувања или да се спроведат мерки на заштита;

3. Потребно е недвижноста да се ревитализира и да се вклопи со нова намена во урбана, рурална или природна целина определена со просторен, односно урбанистички план или да се изврши обновување и уредување на заштитеното подрачје, а тоа не може да се постигне преку вложување средства од Буџетот на Република Македонија на начин пропишан со овој закон;

4. Потребно е заштитеното добро да се оспособи и користи за културни дејности, а сопственикот не е во можност тоа да го спроведе и

5. На друг начин не може да се овозможи или суштествено да се олесни проучувањето на заштитеното добро или да се овозможи негова достапност на пошироката јавност.

(2) **Постоењето на јавен интерес, согласно со став (1) на овој член, го утврдува Управата.**

(3) **Постапката за експропријација се поведува по предлог на Управата. Средствата потребни за експропријација се обезбедуваат од Буџетот на Република Македонија, преку Управата.**

(4) За правото на правичен надоместок за експроприраната недвижност, за претпоставките за целосна или делумна експропријација, постапката и другите прашања што не се уредени со овој закон се применуваат прописите за експропријација.

ГЛАВА VI

ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЗАШТИТАТА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Оддел 1

УПРАВА ЗА ЗАШТИТА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Основање и статус на Управата

Член 144

(1) За вршење на управните, стручните и други работи од областа на заштитата на културното наследство се основа Управа за заштита на културното наследство, како орган во состав на Министерството за култура.

(2) Управата има својство на правно лице.

Раководење со Управата

Член 144-а

- (1) Со работата на Управата раководи директор.
- (2) Директорот на Управата го именува и разрешува Владата на Република Македонија.
- (3) Директорот на Управата има мандат од четири години и може повторно да биде именуван само уште еден мандат.

(4) За директор на Управата може да биде именувано лице кое ги исполнува следниве услови:

- да е државјанин на Република Македонија,
- во моментот на именувањето со правосилна судска пресуда не му е изречена казна или прекршочна санкција забрана за вршење на професија, дејност или должност,
- има стекнати најмалку 240 кредити според ЕКТС или завршен ВИИ/1 степен,
- да има минимум пет години работно искуство, од кои три години во областа на културното наследство,
- да поседува еден од следните меѓународно признати сертификати или уверенија за активно познавање на англискиот јазик не постар од пет години:
 - ТОЕФЕЛ ИБТ - најмалку 74 бода;
 - ИЕЛТС (ИЕЛТС) - најмалку 6 бода;
 - ИЛЕЦ (ИЛЕЦ) (Цамбриџ Енглиш: Легал) - најмалку Б2 (Б2) ниво;
 - ФЦЕ (ФЦЕ) (Цамбриџ Енглиш: Фирст) – положен,
 - БУЛАТС(БУЛАТС) - најмалку 60 бода, или
 - АПТИС (APTIS) - најмалку ниво Б2 (B2).

Надлежности на директорот

Член 144-б

Директорот на Управата ги врши следниве работи:

- ја застапува Управата и одговара за материјално-финансиското работење и за законитоста и економичноста на нејзината работа;
- ја раководи, организира, координира и ја контролира работата на Управата согласно со закон;
- донесува предлог-буџет на Управата, финансиски план за користење на средствата на Управата, завршна сметка и други финансиски документи согласно со закон;
- доставува до Владата на Република Македонија годишен извештај за работата на Управата;
- донесува акт за организација на работата на Управата и за систематизација на работните места во Управата;
- донесува акти во врска со работниот однос на вработените во Управата;
- именува надворешни соработници за вршење работи од надлежност на Управата и склучува договори со нив;
- ја следи работата на јавните установи за заштита и за констатираните состојби два пати годишно доставува извештај до министерот за култура и
- врши други работи утврдени со овој и со друг закон.

Услови за разрешување на директорот

Член 144-в

- (1) Мандатот на директорот на Управата му престанува на негово лично барање, односно оставка поднесена во писмена форма и по сила на закон во еден од следниве случаи:
 - ако е осуден за кривично дело со правосилна судска пресуда со која е изречена казна затвор во траење од најмалку шест месеци,
 - ако кај него настанала трајна или привремена неспособност за непречено вршење на функцијата подолго од шест месеци или настанала смрт и
 - ако се стекне со услови за остварување на правото на старосна пензија.

(2) Директорот на Управата може да биде разрешен од Владата на Република Македонија, пред истекот на мандатот за којшто е именуван, во еден од следниве случаи:

- ако не работи и не постапува според овој и друг закон и актите на Управата;
- ако со своја несовесна и неправилна работа предизвика нарушување во вршењето на работите на Управата и причини штета и
- ако не ги извршува работите од членовите 144-б и 145 од овој закон.

(3) Ако е истечен мандатот на директорот или предвреме е разрешен, Владата на Република Македонија ќе именува вршител на должноста директор.

(4) Вршителот на должноста директор има мандат до именувањето нов директор на Управата, но не подолго од шест месеци.

Надлежност на Управата

Член 145

(1) Управата за заштита на културното наследство:

1. Води управна постапка по предмети од областа на заштитата на културното наследство и донесува управни акти согласно со овој закон;

2. Ги подготвува актите од областа на заштитата на културното наследство што ги донесува Министерството за култура;

3. Учествува во управни и други постапки, поврзани со културното наследство и неговата заштита, што ги водат други надлежни органи, во случаите утврдени со овој и друг закон;

4. Покренува иницијативи и поведува постапки пред надлежни органи, за работи што се од јавен интерес за културното наследство и неговата заштита;

5. **Го координира спроведувањето на националните и стратегиски значајните проекти, планови и програми во остварувањето на заштитата на културното наследство;**

6. **Предлага Национална стратегија за заштита и користење на културното наследство;**

7. **Предлага Национален акциски план за превенција на криминалитетот против културното наследство и го координира неговото спроведување;**

8. **Ја предлага Приоритетната листа од членот 110 на овој закон;**

9. **Ја координира меѓународната соработка во врска со заштитата на културното наследство;**

10. **Формира одбори за нематеријално, недвижно и движно културно наследство како советодавни тела и**

11. **Формира координативен одбор за заштита на културни добра во случај на вооружен судир и други постојани и привремени помошни тела.**

12. Ја следи и анализира состојбата на културното наследство и предлага акти и мерки за остварување, развој и унапредување на неговата заштита;

13. Води централна евиденција и посебни национални инвентари на културното наследство, во смисла на овој закон и ратификуваните меѓународни договори;

14. Врши класифицирање според Националната класификација на културното наследство;

15. Го води Националниот регистар на културното наследство;

16. Ги врши работите поврзани со воспоставувањето, организирањето и развојот на Информативниот систем за културното наследство на Република Македонија;

17. Врши работи на безбедносна заштита и заштита на културното наследство во случај на вооружен судир и природни непогоди;

18. Врши работи на заштита од физичко оштетување забрзано од загадувањето и унапредување на квалитетот на животната средина во заштитените подрачја;

19. Управува со културното наследство во државна сопственост, за кое правото на користење не му е дадено на друг носител на тоа право или за кое не е дадена концесија;

20. Ги врши работите во врска со остварувањето на правото на првенствено купување, утврдувањето на правичните надоместоци, висината на наградата за случајно откритие, обезбедувањето по пат на хипотека и други работи од имотно-правна природа од областа на заштитата на културното наследство;

21. Подготвува планови и програми за заштита на културното наследство согласно со овој закон;

22. Ја следи примената на ратификуваните меѓународни договори од областа на заштитата на културното наследство, предлага и презема активности за остварување на правата и обврските што произлегуваат од нив и подготвува национални извештаи за нивната примена;

23. Ги врши работите на инспекцискиот надзор над спроведувањето на прописите за заштита на културното наследство согласно со овој закон;

24. Ги води работите во врска со меѓународната соработка и помош во областа на заштитата на културното наследство и

25. **Организира вршење на** други работи од областа на заштитата на културното наследство од надлежноста на Министерството за култура, утврдени со овој и друг закон.

(2) За вршење на работите од својата надлежност Управата може да основа комисији и други советодавни и стручни тела, како и да ангажира експерти за одредени прашања.

(3) Против актите кои ги донесува Управата согласно со овој закон, може да се изјави жалба во рок од 15 дена, до Државната комисија за одлучување во управна постапка и постапка од работен однос во втор степен. Жалбата не го одлага извршувањето.

Оддел 2

УСТАНОВИ ЗА ЗАШТИТА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

2.1. Установи за заштита на недвижно културно наследство

Национален конзерваторски центар

Член 146

(1) Националниот конзерваторски центар е матична национална установа за заштита на недвижното културно наследство.

(2) Националниот конзерваторски центар во смисла на ставот (1) на овој член ги врши следниве матични функции:

1. Води матична евиденција за заштитените и недвижните добра за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство;

2. Врши стручна контрола на конзерваторските проекти изработени од надлежните национални установи за заштита во дејноста;

3. Врши конзерваторски надзор над изведувањето работи на непосредна заштита од страна на надлежните национални установи за заштита во дејноста;

4. Ја координира работата на установите за заштита во дејноста и им ја укажува потребната стручна помош;

5. Се грижи за унапредување на дејноста;

6. Се грижи за усовршување на стручните кадри во дејноста;

7. Поднесува предлози и дава стручни мислења во случаите утврдени со овој закон и по барање на надлежните државни органи;

8. Врши работи на централна лабораторија за физичко-хемиски и био-хемиски испитувања;

9. Врши работи на централна информативно-документациска служба за недвижното културно наследство и

10. Врши други матични функции утврдени со закон.

(3) Националниот конзерваторски центар врши стручни работи на заштита за недвижното културно наследство од исклучително значење.

(4) Националниот конзерваторски центар, покрај работите од ставовите (2) и (3) на овој член, ги врши и следниве работи:

1. Ги проучува, истражува и со научни методи ги обработува прашањата од областа на заштитата на недвижното културно наследство;

2. Изработува стручни елаборати за валоризација и ревалоризација на недвижните добра;

3. Изработува заштитно-конзерваторски основи за потребите на просторните и урбанистичките планови;

4. Врши археолошки истражувања;

5. Врши конзерваторски истражувања и други истражувачки работи за заштита на недвижното културно наследство;

6. Изработува конзерваторски проекти;

7. Врши стручна контрола на конзерваторските проекти изработени од други овластени правни и физички лица;

8. Врши и организира изведувача на конзерваторско-реставраторски и други работи на непосредна заштита, уредување и презентација на заштитените недвижни добра;

9. Врши конзерваторски и друг вид стручен надзор над спроведувањето на мерките за заштита на недвижното културно наследство согласно со овој закон;

10. Врши стручни експертизи и проценка на штета на заштитените недвижни добра;

11. **Ја следи состојбата на недвижното културно наследство кое се наоѓа на подрачјето на општините за кои е месно надлежен и за секоја промена на заштитено добро ја известува Управата во рок од два дена од денот на констатирањето на промената;**

12. Дава стручна помош на имателите на заштитените добра;

13. Издава публикации и врши популаризација на недвижното културно наследство и неговата заштита и

14. Врши и други работи што му се ставени во надлежност со овој и друг закон.

(5) Работите од ставот (4) точки 2,3,5,6,8,10 и 11 на овој член, кога тие не се однесуваат на културното наследство од исклучително значење, како и од точките 7 и 9 од ставот 4 на овој член, Националниот конзерваторски центар ги врши како надлежен конзерваторски центар, ако за подрачјето на кое се наоѓа недвижното добро не е основан конзерваторски центар.

(6) Националниот конзерваторски центар врши непосредна заштита и на движно културно наследство кое му е доверено од надлежната јавна установа за заштита или од друг имател на такво добро.

(7) Националниот конзерваторски центар управува со недвижното културно наследство во државна сопственост, за кое му е пренесено правото на користење.

Конзерваторски центри

Член 147

(1) Конзерваторскиот центар е национална установа за заштита на недвижното културно наследство.

(2) Конзерваторски центар се основа за подрачје со поголем број недвижни добра од големо значење или со значителна концентрација на друго недвижно културно наследство.

(3) Конзерваторски центар согласно со закон може да се основа ако се исполнети следниве услови:

1. Да се обезбедени основни средства за работа;

2. Да се обезбедени финансиски средства за трајно вршење на дејноста и

3. Да има најмалку по едно стручно лице со завршено високо образование од областа на архитектурата, археологијата, ликовните техники, историјата на уметноста, историјата и етнологијата, од кои најмалку две лица со статус на овластен конзерватор.

(4) Конзерваторски центар, за подрачјето за кое е основан, ги врши работите од членот 146 став (4) на овој закон.

(5) Конзерваторскиот центар ги врши и работите од членот 146 ставови (6) и (7) на овој закон.

Установи за управување со заштитени подрачја

Член 148

(1) Републиката може согласно со закон и под услови утврдени во членот 147 став (3) на овој закон, да основа посебни установи за управување и спроведување на мерки за заштита на недвижно културно наследство во државна сопственост, особено за поголеми или позначајни заштитени подрачја.

(2) Установите од ставот (1) на овој член, за целта и недвижното културно наследство за кое се основани:

1. Вршат стручни работи за одржување, уредување и користење;

2. Спроведуваат мерки за непосредна заштита;

3. Вршат презентација и популаризација;

4. Донесуваат планови за управување и заштита;

5. Обезбедуваат документација за состојбата и промените на заштитеното добро;

6. Изработуваат конзерваторски проекти;
7. Предлагаат мерки од надлежност на други органи и установи за заштита и
8. Вршат други работи како иматели, во согласност со овој закон и актот за основање.

2.2. Установи за заштита на движно културно наследство

Музејски установи

Член 149

(1) Заштитата на археолошките, етнолошките, историските, уметничките и техничките предмети според видот и подрачјето за кое се основани, ја вршат јавни музејски установи за заштита на движно културно наследство.

(2) За подрачје и вид на движно културно наследство за кое не е основана установа од ставот (1) на овој член работите на заштита во смисла на овој закон ги врши надлежната матична установа за заштита од ставот (3) на овој член.

(3) Надлежна матична установа за заштита на движното културно наследство според видот на предметите се: Националната установа “Музеј на Македонија”-Скопје, Националната установа “Музеј на современата уметност” – Скопје и Националната установа “Археолошки музеј на Македонија”-Скопје.

(4) За музејските установи кои немаат статус на јавни установи за заштита на движно културно наследство се применуваат одредбите на овој закон, што се однесуваат на имателите на заштитените добра, доколку со закон поинаку не е определено.

(5) Музејските установи од ставовите (1) и (2) на овој член, според видот на добрата и подрачјето за кое се надлежни, ги вршат следниве работи:

1. Ги проучуваат, истражуваат и со научни методи ги обработуваат прашањата од областа на заштитата на движното културно наследство;
2. Изработуваат стручни елаборати за валоризација и ревалоризација на движните добра;
3. Вршат археолошки истражувања;
4. Вршат конзерваторски истражувања и други истражувачки работи за заштита на движното културно наследство;
5. Изработуваат конзерваторски проекти;
6. Вршат стручна контрола на конзерваторските проекти изработени од други овластени правни и физички лица;
7. Вршат и организираат изведувања на конзерваторско-реставраторски и други работи на непосредна заштита и презентација на заштитените движни добра;
8. Вршат конзерваторски и друг вид стручен надзор над спроведувањето мерки за заштита на движното културно наследство;
9. Вршат стручни експертизи и процена на штета на заштитените движни добра;
10. Даваат стручна помош на имателите на заштитените добра;
11. Издаваат публикации и вршат популаризација на движното културно наследство и неговата заштита и
12. Вршат и други работи што им се ставени во надлежност со овој и друг закон.

Матична музејска установа

Член 150

Матичните музеи ги вршат следниве работи:

1. Врши стручни работи на заштита на движното културно наследство од исклучително значење;
2. Води матична евиденција за заштитените и движните добра за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство;
3. Врши стручна контрола на конзерваторските проекти изработени од надлежните национални установи за заштита во дејноста;
4. Врши конзерваторски надзор над изведувањето работи на непосредна заштита од страна на надлежните национални установи за заштита во дејноста;
5. Ја координира работата на установите за заштита во дејноста и им ја укажува потребната стручна помош;

6. Се грижи за унапредување на дејноста;
7. Се грижи за усовршување на стручните кадри во дејноста;
8. Поднесува предлози и дава стручни мислења во случаите утврдени со овој закон и по барање на надлежните државни органи;
1. Врши работи на централната лабораторија за физичко-хемиски и био-хемиски испитувања;
2. Врши работи на централна информативно-документациска служба за движното културно наследство и
3. Врши други матични функции утврдени со закон.

Библиотечни установи

Член 151

(1) Заштитата на библиотечните добра, според подрачјето за кое се основани ја вршат јавни библиотечни установи за заштита на движното културно наследство.

(2) За подрачје за кое не е основана установа од ставот (1) на овој член, работите на заштита во смисла на овој закон ги врши надлежната матична установа за заштита од ставот (3) на овој член.

(3) Надлежна матична установа за заштита на движното културно наследство од ставот (1) на овој член е Националната и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски” - Скопје.

(4) За библиотечните установи кои немаат статус на јавни установи за заштита на движното културно наследство се применуваат одредбите на овој закон што се однесуваат на имателите на заштитени добра доколку со закон поинаку не е определено.

(5) Библиотечните установи од ставовите (1) и (2) на овој член за подрачјето за кое се надлежни ги вршат следниве работи:

1. Ги проучуваат, истражуваат и со научни методи ги обработуваат прашањата од областа на заштитата на библиотечните добра;
2. Изработуваат стручни елаборати за валоризација и ревалоризација на библиотечните добра;
3. Вршат конзерваторски истражувања и други истражувачки работи за заштита на библиотечните добра;
4. Изработуваат конзерваторски проекти;
5. Вршат стручна контрола на конзерваторските проекти изработени од други овластени правни и физички лица;
6. Вршат и организираат изведувања на конзерваторско-реставраторски и други работи на непосредна заштита и презентација на заштитените библиотечни добра;
7. Вршат конзерваторски и друг вид стручен надзор над спроведувањето мерки за заштита на библиотечните добра;
8. Вршат стручни експертизи и процена на штета на заштитените библиотечни добра;
9. Даваат стручна помош на имателите на библиотечните добра;
10. Издаваат публикации и вршат популаризација на библиотечните добра и нивната заштита и
11. Вршат и други работи што им се ставени во надлежност со овој и друг закон.

Матична библиотечна установа

Член 152

Националната и универзитетска библиотека “Св.Климент Охридски” - Скопје како матична установа ги врши следниве работи:

1. Врши стручни работи на заштита на библиотечните добра од исклучително значење;
2. Води матична евиденција за заштитените и библиотечните добра за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство;
3. Врши стручна контрола на конзерваторски проекти изработени од надлежните национални установи за заштита во дејноста;
4. Врши конзерваторски надзор над изведувањето работи на непосредна заштита од страна на надлежните национални установи за заштита во дејноста;

5. Ја координира работата на установите за заштита во дејноста и им ја укажува потребната стручна помош;
6. Се грижи за унапредување на дејноста;
7. Се грижи за усовршување на стручните кадри во дејноста;
8. Поднесува предлози и дава стручни мислења во случаите утврдени со овој закон и по барање на надлежните државни органи;
9. Врши работи на централната лабораторија за физичко-хемиски и био-хемиски испитувања;
10. Врши работи на централната информативно-документациска служба за библиотечни добра и
11. Врши други матични функции утврдени со закон.

Кинотечна установа

Член 153

(1) Заштитата на **аудиовизуелните** добра во смисла на овој закон ја врши Кинотеката на Република Македонија, како национална установа за заштита.

(2) Кинотеката на Република Македонија ги врши следниве работи:

1. Ги проучува, истражува и со научни методи ги обработува прашањата од областа на заштитата на **аудиовизуелните** добра;
 2. Изработува стручни елаборати за валоризација и ревалоризација на **аудиовизуелните** добра;
 3. Врши конзерваторски истражувања и други истражувачки работи за заштита на **аудиовизуелните** добра;
 4. Изработува конзерваторски проекти;
 5. Врши стручна контрола на конзерваторските проекти изработени од други овластени правни и физички лица;
 6. Врши и организира изведувачки на конзерваторско-реставраторски и други работи на непосредна заштита и презентација на **аудиовизуелните** добра;
 7. Врши конзерваторски и друг вид стручен надзор над спроведувањето мерки на заштита на **аудиовизуелните** добра;
 8. Врши стручни експертизи и проценка на штета на **аудиовизуелните** добра;
 9. Дава стручна помош на имателите на **аудиовизуелните** добра;
 10. Издава публикации и врши популаризација на **аудиовизуелните** добра и нивната заштита и
 11. Врши и други работи што ѝ се ставени во надлежност со овој и друг закон.
- (3) Кинотеката покрај работите од ставот (2) на овој член ги врши и следниве работи:
1. Се грижи за унапредување на дејноста;
 2. Се грижи за усовршување на стручните кадри во дејноста и
 3. Врши работи на централна информативно-документациска служба за **аудиовизуелните** добра.

Оддел 3

ДРУГИ НАДЛЕЖНИ И ОВЛАСТЕНИ СУБЈЕКТИ ЗА ЗАШТИТА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

3.1. Управна организација

Државен архив

Член 154

(1) Заштитата на архивската граѓа како движно културно наследство ја врши Државниот архив на Република Македонија, во согласност со закон.

(2) Архивот согласно со овој закон особено ги врши следниве работи:

1. Води основна евиденција за архивската граѓа;
2. Изработува елаборати за валоризација и ревалоризација за архивската граѓа од особено значење;
3. Донесува решение за прогласување на архивска граѓа за културно наследство во опасност;

4. Врши конзерваторски истражувања;
5. Изработува конзерваторски проекти;
6. Врши конзерваторски работи над архивската граѓа;
7. Врши конзерваторски надзор;
8. Презема мерки за безбедносна заштита на архивската граѓа и
9. Врши и други работи што му се ставени во надлежност со овој и друг закон.

3.2. Други установи и други правни лица

Ателјеа, лаборатории и работилници

Член 155

(1) За вршење работи на непосредна заштита на недвижното и движното културно наследство и други стручни работи од потесна специјалност за определен вид заштитени добра може согласно со закон да се основа локална и приватна установа и друго правно лице (ателје, лабораторија, работилница и друго) .

(2) Установа и друго правно лице од ставот (1) на овој член може да се основа доколку:

1. Има обезбедено средства и опрема за работа;
2. Има најмалку три лица со соодветно високо образование, од кои едно лице со статус на овластен конзерватор и

3. Да е регистрирана за вршење дејност на непосредна заштита на културното наследство, и дејноста да ја врши како претежна дејност.

(3) Установата и другото правно лице од ставот (1) на овој член може да почне со работа кога Министерството за култура со решение ќе утврди дека се исполнети условите од ставот (2) на овој член.

Овластени субјекти за заштита на фонотечните добра и на нематеријалното културно наследство

Член 156

За вршење работи на евидентирање, документирање, валоризација, категоризација, негување и други облици на стручна заштита на фонотечните добра и на **нематеријалното** културно наследство во смисла на овој закон, министерот за култура може, во зависност од видот на добрата и природата на работите, со решение да определи овластени субјекти од редот на јавните установи за заштита или од редот на научните и стручните установи или други правни лица кои се регистрирани за вршење дејност или работи во врска со фонотечните добра или со **нематеријалното** творештво.

Здруженија

Член 157

(1) Министерството за култура може со решение, на здруженија од областа на заштитата на културното наследство да им го довери вршењето на следниве јавни овластувања:

1. Определени работи на чување и одржување на недвижно културно наследство во државна сопственост со кое управува;
2. Организирање јавни трибини при подготвувањето на закони и други прописи за културното наследство, од негова надлежност;
3. Организирање јавни и стручни расправи по нацрти на акти за прогласување на културно наследство од особено значење;
4. Консултантски услуги при одлучување за позначајни прашања од областа на заштитата на културното наследство;
5. Вклучување во следење и анализирање на примената на националните и релевантните меѓународни прописи од областа на заштитата;
6. Развивање на нови методологии и механизми за развој и унапредување на системот за заштита на културното наследство;
7. Реализирање проекти од национален интерес за унапредување на заштитата на културното наследство и
8. Други работи во согласност со овој и друг закон.

(2) Давањето и одземањето на јавни овластувања во смисла на ставот (1) од овој член се врши согласно со закон.

ГЛАВА VII НАЦИОНАЛЕН СОВЕТ ЗА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Основање, статус, состав и мандат

Член 158

(1) Заради следење, остварување и унапредување на заштитата и користењето на културното наследство се основа Национален совет за културното наследство како советодавно и координативно тело на Владата на Република Македонија (во натамошниот текст: Национален совет).

(2) Националниот совет е составен од претседател и **11** членови, што ги именува и разрешува Владата на Република Македонија.

(3) Министерот за култура, по службена должност е претседател на Националниот совет.

(4) Членовите на Националниот совет се именуваат од редот на истакнати поединци од областа на заштитата на културното наследство. За член на Националниот совет може да се именува лице со научно звање предметно за заштитата на културното наследство или лице со изборно стручно звање од областа на заштитата на културното наследство. При именувањето на Националниот совет се води сметка за соодветната и правична застапеност на заедниците во Република Македонија.

(5) Членовите на Националниот совет се именуваат за период од четири години и можат уште еднаш повторно да бидат именувани.

Надлежност на Националниот совет

Член 159

(1) Националниот совет:

1. Ги разгледува општите прашања во врска со заштитата на културното наследство и дава мислење и препораки за унапредување на заштитата;
2. **Дава мислење за** националната стратегија за заштита и користење на културното наследство;
3. Расправа за спорните прашања во врска со заштитата на културното наследство и дава мислење за нивно разрешување;
4. Предлага национален акционен план за превенција на криминалитетот против културното наследство и го координира неговото спроведување;
5. **По барање на Управата, дава мислење за издавање дозволи за изнесување на културно наследство во странство и за издавање уверение за извоз на предмети што немаат статус на заштитени добра според одредбите на овој закон;**
6. Дава мислење по предлози за прогласување на резервирани археолошки зони и културно наследство од особено значење;
7. Дава мислење за дислокација, напуштање и уривање на недвижно културно наследство од особено значење;
8. Дава мислење за користење на недвижно културно наследство во државна сопственост по пат на концесија;
9. Ја координира работата во врска со применувањето на ратификуваните меѓународни договори за заштита на културното наследство и дава мислење по националните извештаи што Република Македонија ги доставува до меѓународните владини организации;

10. **Дава насоки/препораки за изработка на проекти/програми за негување на нематеријалното културно наследство;**

11. Донесува деловник за својата работа и

12. Врши и други работи што со закон и други прописи му се ставени во надлежност.

(2) Националниот совет поднесува извештај за својата работа најмалку еднаш годишно до Владата на Република Македонија.

(3) Националниот совет може да формира и посебни советодавни одбори за недвижно, движно и нематеријално културно наследство.

Административни работи

Член 160

Административните работи на Националниот совет ги врши Министерството за култура.

ГЛАВА VIII СТРУЧНИ ЗВАЊА

Систем на стручни звања во дејностите за заштита

Член 161

(1) Стручните работи во дејностите за заштита на културното наследство ги вршат работници со соодветно средно, вишо и високо образование за заеднички и посебни неизборни стручни звања и работници со заеднички и посебни изборни стручни звања, утврдени со овој и законите за дејностите за заштита на движното културно наследство.

(2) Со законите за дејностите за заштита на движното културно наследство се утврдуваат неизборни и изборни стручни звања за стручните работи:

1. Кои не припаѓаат на работите од членот 162 ставови (3) и (4) на овој закон и

2. Чија специфичност произлегува од видот на движното културно наследство.

(3) Стручните звања утврдени во смисла на ставот (2) на овој член, според својот ранг, соодветствуваат со оние што се утврдени со овој закон.

(4) Стручните звања во дејностите за заштита на културното наследство се основа за:

1. Систематизирање на работите и работните задачи по работни места и степени на звања во рамките на работните места;

2. Распоредување на работниците на работни места и давање овластувања за вршење на определени работи и

3. Остварување на права согласно со закон и колективен договор.

Заеднички стручни звања

Член 162

(1) Заеднички неизборни стручни звања согласно со членот 161 став (1) на овој закон се сметаат:

1. Лаборант, конзерватор-техничар и документатор - техничар, за работи со соодветно средно образование;

2. Виш лаборант, виш конзерватор-техничар и виш документатор-техничар, за работи со соодветно вишо образование **или високо образование со најмалку 180 кредити според ЕКТС и**

3. Конзерватор и документатор, за работи со соодветно високо образование **или стекнати најмалку 240 кредити според ЕКТС.**

(2) Заеднички изборни стручни звања во смисла на членот 161 став (1) на овој закон се сметаат:

1. Виш конзерватор и виш документатор и

2. Конзерватор-советник и документатор-советник.

(3) Стручните звања од ставовите (1) и (2) со исклучок на оние што се предметни за работите од ставот (4) на овој член, се однесуваат на стручните работници во споменичката дејност, како и на оние кои во целост или во претежен дел вршат работи на непосредна заштита на движното културно наследство.

(4) Стручните звања од ставовите (1) и (2), со исклучок на оние што се предметни во смисла на ставот (3) на овој член, се однесуваат исклучително на стручни работници кои во целост или во претежен дел вршат работи на документирање, обработка, чување и издавање на документацијата за заштитените добра, односно во информативно-документационите служби на јавните установи за заштита.

Посебни изборни стручни звања

Член 163

Во дејностите за заштита на движното културно наследство, покрај оние од членот 161 можат да бидат утврдени, без ограничување во поглед на називот, посебни изборни стручни звања како што се:

1. Кустос, виш кустос и кустос-советник, во музејската дејност;
2. Библиотекар, виш библиотекар и библиотекар-советник, во библиотечната дејност и
3. Филмолог, виш филмолог и филмолог-советник, во **дејноста за заштита на аудиовизуелните добра.**

Услови за избор и преизбор во стручни звања

Член 164

(1) Во изборното стручно звање виш конзерватор, односно виш документатор може да биде избрано лице кое има:

- најмалку пет години работно искуство како конзерватор, односно документатор или најмалку три години работно искуство како конзерватор, односно документатор и завршено магистерски, односно докторски студии од соодветната област и
- положено стручен испит за виш конзерватор, односно виш документатор.

(2) Во изборното стручно звање конзерватор-советник, односно документатор-советник, може да биде избрано лице кое има:

- пет години работно искуство како виш конзерватор, односно виш документатор и
- стручен придонес во работите на заштитата, односно документацијата кои можат да се изразат со најмалку 250 бодови во согласност со актот од член 166 од овој закон.

(3) Лицата од ставовите (1) и (2) на овој член се реизбираат на секои пет години.

(4) Во стручното звање виш конзерватор, односно виш документатор може да се реизбере лице кое дало стручен придонес во работите на заштитата, односно документацијата, кој може да се изрази со најмалку 150 бодови во согласност со актот од член 166 од овој закон.

(5) Во стручното звање конзерватор-советник, односно документатор-советник може да се реизбере лице кое дало стручен придонес во работите на заштитата, односно документацијата кој може да се изрази со најмалку 250 бодови во согласност со актот од член 166 од овој закон.

(6) По исклучок од ставот (3) на овој член, лицата од ставовите (1) и (2) на овој член кои имаат уште десет години до остварување на правото на пензија, не подлежат на реизбор.

Постапка за полагање стручен испит и постапка за избор и реизбор во стручни звања

Член 165

(1) Изборот и реизборот во изборните стручни звања од членот 164 од овој закон го врши министерот за култура врз основа на предлог од рецензиона комисија.

(2) Рецензионата комисија е составена од претседател и шест члена кои ги именува министерот за култура со мандат од две години. За претседател и членови на рецензионата комисија може да се именуваат научни работници со звање доктор на науки од областа на заштитата на културното наследство или лица со стручно звање конзерватор-советник, односно документатор-советник. При именувањето на рецензионата комисија се води сметка за соодветната и правична застапеност на заедниците во Република Македонија.

(3) Рецензионата комисија:

- утврдува дали лицата ги исполнуваат условите за полагање стручен испит и за избор, односно реизбор во стручно звање утврдени со овој закон и со актот од член 166 од овој закон;

- го оценува полагањето на стручниот испит од членот 164 став (1) од овој закон;
- го врши бодирањето од членот 164 ставови (2), (4) и (5) од овој закон и
- доставува до министерот за култура предлог за избор/невршење избор, односно реизбор/ невршење реизбор во стручно звање.

(4) Рецензионата комисија, предлогот од ставот (3) алинеја 4 на овој член го доставува до министерот за култура во рок од 30 дена од денот на доставување на барањето за избор, односно за реизбор во стручно звање.

(5) Предлогот од ставот (3) алинеја 4 на овој член содржи: биографски податоци за кандидатот, оценка за исполнетоста на условите за избор, односно реизбор во стручно звање, оценка за избор во стручно звање според резултатите од стручниот испит и оценка за избор, односно реизбор во стручно звање согласно со добиените бодови од актот од член 166 од овој закон.

(6) Постапката за избор и реизбор во стручно звање трае најдолго два месеца.

(7) Министерот за култура во рок од 15 дена од денот на доставување на предлогот од рецензионата комисија донесува решение за избор/невршење избор, односно реизбор/невршење реизбор во стручно звање.

(8) Против решението може да се изјави жалба во рок од 15 дена до Државната комисија за одлучување во управна постапка и постапка од работен однос во втор степен. Жалбата не го одлага извршувањето.

(9) Административно-техничките работи за рецензионата комисија ги врши Министерството за култура.

Поведување постапка за избор и реизбор во стручно звање

Член 165-а

(1) Постапка за избор во стручно звање се поведува по барање на заинтересираниот стручен работник.

(2) Доколку стручниот работник не се избере во стручното звање поради неисполнување на условите за избор во стручното звање, има право во рок од шест месеци да достави ново барање за избор во стручно звање.

(3) Постапката за реизбор во стручно звање ја поведува директорот на јавната установа за заштита, најдоцна во рок од три месеци пред истекот на рокот за реизбор.

(4) Доколку стручниот работник не се реизбере во стручното звање поради неисполнување на условите за реизбор во стручното звање утврдени со овој закон, има право во рок од шест месеци на повторен реизбор, а продолжува со работа на истото работно место со истото стручно звање.

(5) Доколку и по вторпат не биде реизбран, стручниот работник го губи претходно стекнатото стручно звање и во рок од 30 дена со решение на директорот се распоредува на друго работно место во пониско стручно звање од претходно стекнатото стручно звање. Стручниот работник, во рок од шест месеци од денот на распоредувањето на друго работно место во пониско стручно звање, има право да поднесе ново барање за избор во повисоко стручно звање од постојното, во постапка согласно со овој закон.

(6) Против решението од ставовите (4) и (5) на овој член, стручниот работник во рок од 15 дена има право на приговор до управниот одбор на јавната установа за заштита. Управниот одбор одлучува по приговорот во рок од осум дена од денот на приемот на приговорот.

(7) Против одлуката на управниот одбор може да се изјави тужба до надлежен суд. Тужбата не го одлага извршувањето.

Соодветност и опис

Член 166

Министерот за култура ги пропишува соодветноста на видот на образованието и описот на стручните звања во областа на споменичката дејност и непосредната заштита во дејностите за заштита на двиожното културно наследство, програмата за полагање на стручниот испит, формата и содржината на образците на барањата за избор и реизбор во стручни звања, начинот на полагање на стручниот испит, начинот на вршење избор односно реизбор во

стручни звања и начинот на утврдување на бодовите за избор, односно реизбор во стручните звања.

ГЛАВА IX ИНСПЕКЦИСКИ НАДЗОР

Инспектори за културно наследство

Член 167

(1) Инспекцискиот надзор за спроведување на овој закон и другите прописи од областа на заштитата на културното наследство, со исклучок на инспекцискиот надзор во надлежност на Архивот, го врши Управата преку инспектори за културно наследство (во натамошниот текст: инспектор).

(2) Инспекторот, работите на инспекцискиот надзор ги врши во посебна организациона единица во рамките на Управата.

(3) Инспектор може да биде лице кое:

- е државјанин на Република Македонија,
- е полнолетно,
- има општа здравствена способност,
- не му е изречена казна со правосилна судска пресуда за забрана на вршење на професија, дејност или должност,
- има стекнати најмалку 300 кредити според ЕКТС или завршен ВИИ/1 степен - правен, економски, архитектонски, градежен или филозофски факултет, што се докажува со уверение или диплома,

- има пет години работно искуство во областа на заштитата на културното наследство,
- ги исполнува другите услови утврдени во актот за систематизација на работните места,
- поседува меѓународно признат сертификат за работа со компјутерски програми за канцелариско работење, и тоа еден од следниве:

1) Цертипорт: ИЦЗ ГС4 Kes Апликационс - положен;

2) Микрософт: МОС Њорд или МОС Ецелл - положен или

3) ЕЦДЛ: Цоре - положен,

- има добиено позитивно мислење за соодветност за работното место преку полагање на психолошки тест и тест за интегритет, согласно со прописите кои се однесуваат на државните службеници и

- има лиценца за инспектор од областа на надлежноста на инспекциската служба.

(4) Инспекторот има легитимација.

(5) Образецот на легитимацијата и начинот на нејзиното издавање ги пропишува министерот за култура.

(6) Во постапката при вршење на инспекциски надзор ќе се применуваат одредбите од Законот за општата управна постапка и Законот за инспекциски надзор, доколку со овој закон поинаку не е уредено.

Годишна програма за работа

Член 167-а

(1) Директорот на Управата изготвува предлог на годишна програма за работа на инспекциската служба и истата ја доставува до Инспекцискиот совет, најдоцна до 31 октомври во тековната година за следната година.

(2) Директорот ја донесува годишната програма за работа на инспекциската служба во рок од десум дена од денот на приемот на согласноста од Инспекцискиот совет, односно најдоцна до 10 декември во тековната година доколку Инспекцискиот совет не ја разгледа и не достави согласност, односно забелешки во рокот утврден со закон.

(3) Врз основа на донесената годишна програма директорот на Управата подготвува квартални планови за работа на секој инспектор кои збирно ги доставува на разгледување до Инспекцискиот совет најдоцна две недели пред почетокот на следниот календарски квартал и тоа до 15 декември за првиот квартал од следната година, до 15 март за вториот, до 15 јуни за третиот, односно до 15 септември за четвртиот квартал во тековната година.

(4) Во кварталните планови за работа за секој инспектор директорот задолжително го внесува бројот на планирани надзори во следните три месеци, како и степенот на сложеност на секој од надзорите.

(5) Врз основа на кварталните планови, за секој инспектор, директорот на Управата подготвува месечен план за работа кој план содржи и распоред на надзори по датуми и по субјекти на надзор.

(6) Директорот на Управата најдоцна две недели од почетокот на тековниот календарски квартал за претходниот до Инспекцискиот совет збирно доставува квартални извештаи за работата на секој инспектор и тоа до 15 јануари за четвртиот квартал од претходната година, до 15 април за првиот квартал, до 15 јули за вториот, односно до 15 октомври за третиот квартал во тековната година.

(7) Директорот на Управата најдоцна до 1 март во тековната година до Инспекцискиот совет доставува годишен извештај за работата на инспекциската служба за претходната година.

Овластувања на инспекторот

Член 168

(1) Во вршењето на инспекцискиот надзор, инспекторот е овластен:

1. Да оствари увид во состојбата на заштитените добра и нивното чување, одржување и користење, како и во вршењето на археолошките, конзерваторските и други истражувања, изведувањето на работите на непосредна заштита и спроведувањето на други мерки на заштита и во извршувањето на законите и другите прописи и да бара потребни податоци за тоа;

2. Да изврши контрола на водењето на евиденциите, инвентарните и други јавни книги за заштитените добра и чувањето, достапноста и користењето на документацијата, вклучувајќи ги регистрите и документите за потеклото на добрата;

3. Да нареди извршување на законите и другите прописи и на пропишана мерка и отстранување на утврдени недостатоци или неправилности **во рок од најмногу 30 дена од денот на донесувањето на решението на инспекторот;**

4. Да забрани спроведување на незаконски мерки или други дејствија што се извршуваат без претходна согласност или дозвола, односно одобрение или спротивно на условите утврдени со нив;

5. Да нареди физичко, техничко и друго обезбедување на заштитени добра доколку постои опасност од нивно оштетување и уништување;

6. Да поднесе предлог за одземање на лиценца или друга издадена дозвола, односно одобрение или предлог за повлекување на претходна согласност и одобрение, издадени според одредбите на овој закон;

7. Времено да одземе заштитено движно добро кое е стекнато со вршење на кривично дело или прекршок **во случаите утврдени во член 59 став (1) точките 1, 2, 3, 4, 5, 6 и 7, член 63, член 65 став (1) точките 2 и 3 и став (2) точка 1, член 92 ставовите (1) и (2), член 93 став (2) точките 1, 2 и 3 и став (3), член 94 став (2) точките 1, 3 и 4, член 95 став (3), член 99 и член 129 од овој закон.**

8. Врши и други работи пропишани со закон.

(2) Инспекторот е овластен без претходно најавување, во секое време да влезе во просториите и да пристапи на местата каде што се врши дејноста на јавната установа за заштита или работите на друго овластено правно лице.

(3) Инспекторот е должен најмалку двапати годишно да изврши надзор во јавните установи за заштита, од аспект на спроведувањето на одредбите од овој закон и другите прописи од областа на заштитата на културното наследство, со исклучок на инспекциски надзор во Архивот.

(4) Инспекторот е должен да изврши надзор:

- над секое преземање мерки на непосредна заштита на недвижно културно наследство за кои е издадено конзерваторско одобрение од Управата и

- над секое вршење на археолошки истражувања за кои е издадена дозвола од Управата.

Чување на привремено одземените предмети

Член 169

Привремено одземените предмети се чуваат во посебна просторија во Управата, определена за чување на привремено одземените предмети, која е соодветно просторно и технички обезбедена за чување на предметите.

Овозможување на инспекцискиот надзор

Член 170

Избришан

Правно средство

Член 171

(1) По жалбата на решението на инспекторот одлучува Државната комисија за одлучување во управна постапка и постапка од работен однос во втор степен.

Координиран инспекциски надзор од страна на повеќе инспекциски служби

Член 171-a

Инспекциски надзор може да се врши истовремено од страна на повеќе инспекциски служби во следните случаи:

- кога е тоа неопходно заради запирање на работите на градење кои се изведуваат спротивно издаденото конзерваторско одобрение или на конзерваторскиот проект и

- ако тоа е неопходно заради привремено запирање на изведувањето на работите на непосредна заштита, до обезбедување на условите за нивно правилно изведување или ако изведувачот на работите не ги извршува стручните налози на Комисијата, односно овластеното лице за вршење на конзерваторски надзор и ако со изведување на работите се нанесува штета или се предизвикува опасност на заштитеното добро.

Укажување со покана за едукација

Член 171-b

~~— (1) Доколку при вршењето на инспекцискиот надзор, инспекторот утврди дека е сторена неправилност која е согласно овој закон е пропишана како прекршок од член 174 од овој закон, инспекторот е должен да состави записник во кој ќе ја утврди сторената неправилност со укажување за отстранување на утврдената неправилност во рок од осум дена и со едновременно врачување на покана за спроведување на едукација на лицето или субјектот каде е утврдена неправилноста при вршењето на инспекцискиот надзор.~~

~~— (2) Формата и содржината на поканата за едукација, како и начинот на спроведување на едукацијата ја пропишува министерот за култура.~~

~~— (3) Едукацијата ја организира и спроведува Управата, во рок не подолг од осум дена од денот на спроведувањето на инспекцискиот надзор.~~

~~— (4) Едукацијата може да се спроведе за повеќе утврдени исти или истородни неправилности за еден или за повеќе субјекти.~~

~~— (5) Доколку во закажаниот термин лицето или субјектот над кој се спроведува едукација не се јави на едукацијата, ќе се смета дека едукацијата е спроведена.~~

~~— (6) Доколку лицето или субјектот над кој се спроведува едукација се јави на закажаната едукација и истата ја заврши, ќе се смета дека е едуциран по однос на утврдената неправилност.~~

~~— (7) Доколку инспекторот при спроведување на контролниот надзор утврди дека се отстранети утврдените неправилности од став (1) на овој член, донесува заклучок со кој ја запира постапката на инспекциски надзор.~~

~~— (8) Доколку инспекторот при спроведување на контролниот надзор утврди дека не се отстранети утврдените неправилности од став (1) на овој член, поднесува барање за поведување на прекршочна постапка пред прекршочната комисија.~~

~~— (9) Управата води евиденција за спроведената едукација на начин пропишан од министерот за култура.~~

Квартален извештај

Член 171-b

Управата за извршените контроли изготвува квартални извештаи и ги објавува на веб - страницата на Управата на унифициран квартален преглед.

ГЛАВА X ПРЕКРШОЧНИ ОДРЕДБИ

Член 172

(1) Глоба во износ од ~~3.000~~ до 4.000 евра во денарска противвредност ќе се изрече за прекршок на правното лице што:

1. Врши археолошки истражувања без дозвола на Управата (член 55 став (2));
2. **Презема мерки на превентивна заштита спротивно на овој закон (член 59-а)“.**
3. Веднаш не ги запре работите и не преземе мерки за обезбедување на археолошкото наоѓалиште или не ги зачува откриените предмети на местото и во состојбата во која се најдени при случајно откритие (член 65 став (1) точки 2 и 3);
4. **Изведува работи на непосредна заштита без конзерваторското мислење од надлежна јавна установа за заштита (член 75-б став (1));**
5. Врши преместување на недвижно културно наследство без Одлука на Владата на Република Македонија или без одобрение на Управата (член 76 ставови (4) и (5));
6. Напушти загрозувано културно наследство без согласност на надлежниот орган или без да изврши целосно истражување, документирање и преземање на неопходните мерки на спасување (член 77);
7. Изврши уривање на дотраено културно наследство без согласност на надлежниот орган (член 78);
8. Врши конзерваторски истражувања без одобрение од Управата, во случаите кога е потребно такво одобрение (член 82 став (3));
9. **Неовластено лице изработи конзерваторски проект (член 85 став (5))<**
10. **Изведува работи на непосредна заштита без конзерваторско одобрение или работите на непосредна заштита се вршат од лице кое не е овластено за вршење на работи на непосредна заштита или ги изведува работите спротивно на издаденото конзерваторско одобрение (член 87 став (1));**
11. Не го провери потеклото на движното добро или не ја извести Управата, односно органот за внатрешни работи за секоја сомнителна понуда за откуп (член 92 ставови (1) и (2));
12. Како предмет на колекција има заштитено добро од домашно и странско потекло стекнато на начин спротивен на закон (член 93 став (2) точка 1);
13. Како предмет на колекција има заштитено добро вклучено во јавна збирка (член 93 став (2) точка 2);
14. Како предмет на колекција има заштитено добро што е интегрален дел на заштитена недвижност (член 93 став (2) точка 3);
15. Како предмет на колекција има археолошки предмет (член 93 став 3);
16. Пушти во продажба антиквитети, уметнички или други предмети на колекции што немаат статус на заштитени добра според одредбите од овој закон, без претходно да обезбеди уверение од Управата (член 97 став (6));
17. Не изврши мерка на безбедносна заштита на културното наследство (член 102 став (1));
18. Не преземе мерки на заштита и спасување на културното наследство во случај на вооружен судир или природна непогода (член 107 став (1));
19. Не изврши враќање во поранешната состојба, по предизвикана штета на културното наследство во случаите утврдени со овој закон (член 139 став (1)) и
20. Не овозможи увид на инспекторот (член 170).

(2) Глоба во износ од 30% од одмерената глоба за правното лице ќе му се изрече за прекршоците од ставот (1) на овој член, на одговорното лице во правното лице.

(3) Глоба во износ од 2.000 евра во денарска противвредност ќе му се изрече за прекршокот од ставот (1) точки 1, 3, 4, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 и 20 од овој закон и на трговецот поединец.

(4) Глоба во износ од 30% од одмерената глоба за трговецот поединец ќе му се изрече за прекршоците од ставот (1) точки 1, 3, 4, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 и 20 на овој член на одговорното лице во трговецот поединец.

(5) Глоба во износ од 400 до 600 евра во денарска противвредност ќе се изрече за прекршокот од ставот (1) точки 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 и 20 на овој закон и на физичкото лице.

(6) За прекршокот од ставот (1) точки 3, 7, 12, 13, 14, 15 и 16 на овој член на правното лице може да му се изрече посебна прекршочна мерка одземање на предмети што преставуваат заштитено движно добро кое е стекнато со извршување на прекршокот.

(7) За прекршокот од ставот (1) точки 3, 7, 12, 13, 14, 15 и 16 на овој член на физичкото лице може да се изрече посебна прекршочна мерка одземање на предмети што преставуваат заштитено движно добро кое е стекнато со извршување на прекршокот.

(8) За прекршокот од ставот (1) точки 1, 5, 6, 8, 10, 11, 17 и 18 на овој член на правното лице може да му се изрече санкција привремена забрана за вршење на одделна дејност во траење од шест месеци до две години.

Член 172-а

Глоба во износ од 1.500 до 2.000 евра во денарска противвредност ќе се изрече за прекршок на ~~одговорното лице, односно~~ службеното лице во Управата ако:

1. не ги води централната и посебните евиденции и археолошкиот катастар (член 34 став (5));

2. не го води Регистарот (член 45 став (5));

3. не поведе прекршочна постапка против носителот на дозволата за археолошки истражувања и стручниот раководител кои, по завршувањето на работите во рокот утврден со закон, до Управата нема да достават извештај за археолошките истражувања, нема да предадат примерок од финалната документација, нема да ги објават резултатите од археолошките истражувања и нема да ги предадат движните наоди на музејот (член 59 став (3));

4. издаде одобрение за употреба на опрема за детекција без согласност на министерот за култура (член 63 став (2));

5. не води евиденција за издадените одобренија за употреба на опрема за детекција (член 63 став (7));

6. не го извести органот што го издал одобрението за градење и не побара од градежната инспекција привремено запирање на работите во случај кога инвеститорот ги изведува работите спротивно на проектната и на друга техничка документација (член 81 став (1));

7. не поведе прекршочна постапка против носителот на конзерваторско одобрение кој во рок утврден со закон нема да поднесе извештај и нема да ја предаде финалната документација на Управата (член 84 ставови (1) и (2));

8. не води посебна евиденција за колекционерите и за заштитените приватни збирки (член 93 став (4));

9. издаде одобрение за изнесување на културно наследство надвор од установата без претходно мислење на Министерството за култура (член 95-а став (2));

10. издаде одобрение за изработка на копија на културно наследство без мислење на Министерството за култура (член 95-б став (2));

11. не ја извести јавноста за добрата од член 97 став (11) од овој закон (член 97 став (11));

12. не го извести царинскиот орган за секое донесено решение за забрана за извоз или за издадена дозвола, односно уверение за изнесување или извоз (член 98 став (1));

13. не го води Информативниот систем согласно овој закон (член 115);

14. двапати годишно не оствари увид во работата на јавните установи за заштита (член 168 став (3));

15. не изврши надзор над секое преземање мерки на непосредна заштита на недвижно културно наследство за кои е издадено конзерваторско одобрение од Управата (член 168 став (4) алинеја 1);

16. не изврши надзор над секое вршење археолошки истражувања за кои е издадена дозвола од Управата (член 168 став (4) алинеја 2).

Член 173

(1) Глоба во износ од 1.500 евра во денарска противвредност ќе се изрече за прекршок на правното лице, односно трговецот поединец што:

1. не го доработи елаборатот во согласност со забелешките на Управата во рок од 30 дена (член 35 став (7));

2. не донесе план за управување во рок од шест месеци од денот на донесувањето на актот за заштита (член 42-а став (5));

3. не ги преземе неопходните мерки за техничко обезбедување на наоѓалиштето и уредување на неговата непосредна околина пред напуштањето на теренот (член 59 став (2) точка 1);

4. не ја врати претходната состојба на теренот на кој се вршени археолошките истражувања, пред напуштањето на теренот, ако наоѓалиштето не се конзервира или презентира (член 59 став (2) точка 2);

5. во определениот рок не поднесе извештај за археолошките истражувања (член 59 став (3) точка 1);

6. во определениот рок не ја предаде финалната документација за археолошките истражувања (член 59 став (3) точка 2);

7. во определениот рок не ги објави резултатите од археолошките истражувања (член 59 став (3) точка 3);

8. не ги предаде движните наоди на определениот музеј во утврдените законски рокови (член 59 став (3) точка 4);

9. не го почитува правото на научна сопственост (член 62 став (2) точки 2и3);

10. употребува метал-детектори и друга опрема за детекција при археолошки истражувања без одобрение за употреба или таквата опрема ја употребува за вршење или поттикнување незаконски ископувања (член 63 ставови (1) и (3));

11. не ги предаде случајно откриените предмети земени од местото каде што се најдени или не ги презема неопходните мерки да се обезбеди нивна заштита од пропаѓање или отуѓување (член 65 став (2) точка 1);

12. не ги дава релевантните податоци во врска со местото, положбата на предметите, времето на случајното откривање и околностите под кои е направено тоа (член 65 став (2) точка 2);

13. не го донесе актот за заштита на доброто во рок од една година од донесувањето на планот (член 70 став (4));

14. за изработка на нацртот на просторен и урбанистички план користи заштитноконзерваторски основи што не се одобрени и уредно заверени од Управата (член 71 став (6));

15. не поднесе извештај за извршените конзерваторски истражувања и не ја предало финалната документација во роковите определени со закон (член 84);

16. не изврши стручна контрола на конзерваторски проект (член 86 став (1));

17. не постапи по забелешките дадени во извештајот за извршената стручна контрола на конзерваторскиот проект (член 86 став (5));

18. не ја извести писмено Управата за започнувањето на работите на непосредна заштита (член 87 став (9));

19. не врши конзерваторски надзор над изведувањето на работите на непосредна заштита (член 89 став (2));

20. започне со изведувањето на работите на непосредна заштита без да обезбеди конзерваторски надзор (член 89 став (6));

21. не ги отстрани констатираните недостатоци по забелешките дадени при приемот на изведените работи (член 91 став (7));

22. не ја извести надлежната установа за заштита за секој набавен предмет пред неговото пуштање во продажба или не доставило месечен извештај за извршената продажба на антиквитети, уметнички и други предмети на колекции (член 94 став (2) точка 1);

23. не обезбеди исправа за откажување од правото на првенствено купување на заштитено добро (член 94 став (2) точка 2);

24. врши размена и отстапување на заштитени движни добра без одобрение на Управата (член 95 став (3));

25. изнесува движно културно наследство надвор од јавната установата без одобрение на Управата (член 95-а);

26. на лицата кои вршат научна обработка не им овозможи пристап до движните предмети (член 95-а став (4));

27. изработува копија на движно културно наследство без одобрение на Управата (член 95-б);

28. не донесе план за превентивна заштита и итна акција во случај на незаконски дејства (член 104 став (1));

29. не достави до Управата податоци за културното наследство или тековно не ги ажурира (член 115 став (3));

30. не пријави културно наследство или добра за кое основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство, како и фактичка или правна промена на заштитено добро по неговото пријавување, во рокот утврден со овој закон (член 129);

31. не постапува со заштитеното добро како добар домаќин, односно не го чува, почитува, одржува или на време не ги презема пропишаните мерки на заштита (член 130 став (1));

32. не ги надомести вложените јавни средства во случај на отуѓување на заштитено добро (член 131 став (1));

33. не допушти документирање, проучување, истражување и спроведување мерки на заштита во случаи кога е издадено одобрение од Управата (член 132 ставови (1) и (2));

34. не отстапи културно наследство на привремено користење за потреби на културни манифестации (член 133 став (1));

35. не овозможи достапност на културното наследство на јавноста на посебен начин (член 134 ставови (1) и (2));

36. не го почитува правото на првенствено купување (член 140 став (1));

37. не ја следи состојбата со недвижното културно наследство што се наоѓа во општините за кои е територијално надлежен и за секоја промена не ја известува Управата (член 146 став (4) точка 11)

38. Не поведе постапка за реизбор во стручно звање во утврдениот рок (член 165-а став (3)).

(2) Глоба во износ од 30% од одмерената глоба за правното лице, односно трговецот поединец, ќе му се изрече за прекршокот од ставот (1) на овој член на одговорното лице во правното лице, односно на одговорното лице во трговецот поединец.

~~(3) Глоба во износ од 700 до 1500 евра во денарска противвредност ќе се изрече за прекршокот од став (1) на овој член и на трговецот поединец.~~

(3) Глоба во износ од 150 до 225 евра во денарска противвредност ќе се изрече за прекршокот од став (1) на овој член и на физичкото лице.

(4) За прекршокот од ставот (1) точка 10 на овој член на правното лице и на физичкото лице може да му се изрече посебна прекршочна мерка одземање предмети, металдетектори и други технички средства погодни за детекција од членот 63 од овој закон, со кои е извршен прекршокот.

(5) За прекршокот од ставот (1) точки 8, 11, 21, 23, 29 и 30 на овој член, на правното лице може да му се изрече посебна прекршочна мерка одземање предмети што претставуваат заштитено движно добро кое е стекнато, односно се предмет на извршување на прекршокот.

(6) За прекршокот од ставот (1) точки 8, 11, 21, 23 и 30 на овој член, на физичкото лице може да му се изрече посебна прекршочна мерка одземање предмети што претставуваат заштитено движно добро кое е стекнато, односно се предмет на извршување на прекршокот.

(7) За прекршокот од ставот (1) точки 11, 12, 17, 20 и 21 на овој член, на правно лице и на трговец-поединец може да му се изрече санкција привремена забрана за вршење на дејноста со која е извршен прекршокот од шест месеци до две години.

Член 173-а

(1) Глоба во износ од **200 до 300 евра** во денарска противвредност ќе се изрече за прекршок и на физичкото лице што:

1. Не води уредна документација и евиденција за археолошките истражувања и мерките на заштита што ги презема (член 59 став (1) точка 1);

2. Не обезбеди чување и одржување на археолошко наоѓалиште и наодите (член 59 став (1) точка 2);

3. Не презема соодветни мерки и наодите ги остава откриени или изложени во текот на археолошките ископувања (член 59 став (1) точка 3);

4. Не врши или не организира вршење на конзерваторски работи на наоѓалиштето или наодите за време на истражувањата (член 59 став (1) точка 4);

5. Не ги изведува археолошките ископувања согласно со издадената дозвола (член 59 став (1) точка 5);

6. При археолошките ископувања не применува соодветна методологија (член 59 став (1) точка 6) и

7. Нанесува штета или предизвикува опасност за оштетување или уништување на ископините (член 59 став (1) точка 7).

(2) За прекршокот од ставот (1) на овој член на физичкото лице може да му се изрече посебна прекршочна мерка одземање на предмети што преставуваат заштитено движно добро кое е стекнато со извршување на прекршокот.

~~(3) За прекршокот од ставот (1) на овој член на физичкото лице може да му се изрече санкција забрана за вршење на одделна дејност од шест месеци до две години.~~

Член 173-б

(1) Глоба во износ од 5.000 во денарска противвредност ќе му се изрече на овластеното правно лице кое технички го спроведува испитот од членот 88-д став (1) од овој закон доколку не го снима, не го емитува во живо на веб страницата на Управата и доколку не ја постави снимката од целиот испит на веб страницата на Управата согласно со членот 88-з став (3) од овој закон.

(2) Глоба во износ од 10.000 евра во денарска противвредност ќе му се изрече на овластеното правно лице кое технички го спроведува испитот од членот 88-д став (1) од овој закон, доколку не го блокира радио фреквенцискиот опсег во просторијата за полагање на испитот, согласно со членот 88 – з став (7) од овој закон.

(3) Глоба во износ од 5.000 во денарска противвредност ќе му се изрече на овластеното правно лице од членот 88-д став (1) од овој закон кое го спроведува испитот, доколку не го прекине испитот согласно со членот 88-с ставови (4) и (5) од овој закон.

(4) Глоба во износ од 2.000 до 3.000 евра во денарска противвредност ќе им се изрече на претставниците од членот 88-з став (5) од овој закон, доколку постапат спротивно на членот 88-с ставови (2) и (3) од овој закон.

(5) Глоба во износ од 500 до 1.000 евра во денарска противвредност ќе им се изрече на претставниците од членот 88-з став (5) од овој закон, доколку постапат спротивно на членот 88-с став (8) од овој закон.

(6) Глоба во износ од 2.000 до 3.000 евра во денарска противвредност ќе му се изрече на одговорното лице од членот 88-д став (1) од овој закон, доколку дозволи да полага кандидат кој не ги исполнува пропишаните услови од овој закон.

(7) Глоба во износ од 2.000 до 3.000 евра во денарска противвредност ќе им се изрече на членовите на комисијата од членот 88-п став (3) од овој закон доколку утврдат неправилности во спроведувањето на испитот, а тоа не го констатираат во извештајот од членот 88-п став (4) од овој закон.

(8) Глоба во износ од 100 до 200 евра во денарска противвредност ќе му се изрече на кандидатот кој постапува спротивно на членот 88-с ставови (2) и (3) од овој закон.

(9) Глоба во износ од 1.000 до 1.500 евра во денарска противвредност ќе му се изрече на директорот на Управата ако не го донесе решението во рокот утврден во членот 88-п став (7) од овој закон.

(1) Глоба во износ од 700 евра во денарска противвредност ќе се изрече за прекршок на правното лице што:

1. Не ги води евиденциите за културното наследство и добрата за кои основано се претпоставува дека претставува културно наследство, пропишани со овој закон (член 34);
2. Не поднесе пријава за регистрација на културно наследство (член 46 став (1) точка 1);
3. Не изврши означување на недвижно културно наследство со знак за заштита или означувањето не го изврши во определениот рок (член 48 став (2));
4. Не изврши означување на недвижно културно наследство и на специјален транспорт на движно културно наследство во определени случаи или означувањето го изврши без одобрение од Управата (член 48 став 3);
5. Не ја информира јавноста за текот на археолошките истражувања (член 59 став (1) точка 9);
6. Не овозможи разгледување на наоѓалиштето и наодите од страна на овластени лица (член 59 став (1) точка 10);
7. Истакнува фирми, реклами, табли, плакати и други известувања на заштитено недвижно добро без одобрение на Управата (член 80);
8. Не покаже и издаде уредна исправа за сопственост на заштитеното добро што го продава (член 94 став (2) точка 3);
9. Не го извести купувачот за можноста за забрана на извоз на купеното добро (член 94 став (2) точка 4);
10. Не ја извести Управата за враќање во земјата на изнесеното заштитено добро и за неговата состојба во која се наоѓа (член 96 став (5));
11. Во определениот рок не пријави увоз на движно културно наследство (член 99);
12. Не утврди соодветни мерки за намалување на штетни последици од загадување на културното наследство (член 111 став (1) точка 3);
13. Не преземе мерки за унапредување на квалитетот на животната средина во заштитените подрачја (член 112 став (1));
14. Врши стопанска дејност во недвижно културно наследство или во друго недвижно добро заштитено според одредбите на овој закон без претходно одобрение од Управата (член 121 став (1));
15. Користи име или облик на културно наследство за комерцијални цели без одобрение на Управата (член 122);
16. Не даде стручна помош на имател на заштитено добро во итни случаи (член 123 став (5));
17. Не прими на привремено чување движно културно наследство за кое имателот има право на депонирање (член 128 став (1)) и
18. Не го извести новиот имател на заштитеното добро за статусот и режимот на заштита на таквото добро, како и за евентуални обврски по друга правна основа (член 135).

(2) Глоба во износ од 30% од одмерената глоба за правното лице ќе му се изрече за прекршоците од ставот (1) на овој член на одговорното лице во правното лице.

(3) Глоба во износ од 700 евра во денарска противвредност ќе се изрече за прекршокот од ставот (1) точки 8, 9, 10, 11 и 18 на овој член и на трговецот-поединец.

(4) Глоба во износ од 30% од одмерената глоба за трговецот поединец ќе му се изрече за прекршоците од ставот (1) точки 8, 9, 10, 11 и 18 на овој член на одговорното лице во трговецот поединец.

(5) Глоба во износ од 70 до 100 евра во денарска противвредност ќе се изрече за прекршокот од ставот (1) точки 5, 6, 7, 8, 9, 10 и 18 на овој член и на физичкото лице.

(6) За прекршокот од ставот (1) точки 8, 9 и 11 на овој член на правното лице може да му се изрече посебна прекршочна мерка одземање на предмети што претставуваат заштитено движно добро кое е стекнато со извршување на прекршокот.

(7) За прекршокот од ставот (1) точки 8, 9 и 11 на овој член на физичкото лице може да му се изрече посебна прекршочна мерка одземање на предмети што претставуваат заштитено движно добро кое е стекнато со извршување на прекршокот.

Надлежност на судот

Член 174-а

За прекршоците од членовите 172, 172-а, 173, 173-а и 173-б на овој закон прекршочна постапка води и прекршочна санкција изрекува надлежниот суд.

Прекршочен орган

Член 174-б

(1) За прекршоците утврдени во членот 174 на овој закон, прекршочна постапка води и прекршочна санкција изрекува **Управата** (во натамошниот текст: Прекршочен орган).

(2) Прекршочната постапка од ставот (1) на овој член пред Прекршочниот орган ја води Комисија за одлучување по прекршок (во натамошниот текст: Прекршочна Комисија) формирана од страна на **директорот на Управата**.

(3) Прекршочната комисија е составена од овластени службени лица вработени во **Управата**, од кои едно ја врши функцијата на претседател на Прекршочната комисија.

(4) Прекршочната комисија е составена од три члена од кои:
- двајца дипломирани правници, од кои еден со положен правосуден испит со пет години работно искуство во својата област и
- еден член со висока стручна подготовка од областа на општествените науки со пет години работно искуство од својата област.

(5) Прекршочната Комисија се избира за времетраење од три години со право на реизбор на членовите.

(6) За претседател на Прекршочната комисија може да биде избран само дипломиран правник.

(7) Прекршочната Комисија за Прекршочниот орган ја води прекршочната постапка согласно Законот за прекршоците и одлучува за прекршоците утврдени со овој и со друг закон и изрекува прекршочни санкции утврдени со овој закон, Законот за прекршоците и/или со друг закон.

(8) Покрај членовите на Прекршочната комисија **директорот на Управата** може да определи секретар на Прекршочната Комисија кој врши административни работи за Комисијата и заменици членови, кои по исклучок, учествуваат во работата на Прекршочната комисија во случај на отсуство на некој од членовите.

(9) Прекршочната комисија донесува деловник за својата работа.

(10) Против одлуката за прекршок што ја донела прекршочната комисија може да се поднесе жалба до Државната комисија за одлучување во втор степен во областа на инспекцискиот надзор и прекршочната постапка.

Одмерување на висината на глобата за правно лице и трговец поединец

Член 174-в

Одмерувањето на висината на глобата за правно лице, односно трговец поединец се врши согласно Законот за прекршоците.

Постапка за издавање на прекршочен платен налог

Член 174-г

(1) За прекршоците утврдени во членовите 172, 172-а, 173, 173-а, 173-б и 174 од овој закон, инспекторот за културно наследство на сторителот на прекршокот ќе му издаде прекршочен платен налог, согласно Законот за прекршоците.

(2) Доколку сторителот го прими прекршочниот платен налог, истиот треба да го потпише. Примањето на прекршочниот платен налог од сторителот на прекршокот се забележува во записникот.

(3) Во записникот од ставот (2) на овој член се утврдува начинот на кој ќе се отстранат штетните последици од прекршокот, како и начинот на надминување на последиците од сторениот прекршок.

(4) Кога како сторител на прекршок се јавува правно лице, записникот и прекршочниот платен налог го потпишува одговорното лице или од него овластено лице.

(5) Инспекторот за културно наследство е должен да води евиденција за издадените прекршочни платни налози и за исходот на покренатите постапки.

(6) Во евиденцијата од ставот (5) на овој член се собираат, обработуваат и чуваат следните податоци: име и презиме, односно назив на сторителот на прекршокот, живеалиште, односно престојувалиште, седиште, вид на прекршокот, број на прекршочниот платен налог кој му се издава и исходот на постапката.

(7) Личните податоци од ставот (6) на овој член се чуваат пет години од денот на внесување во евиденцијата.

(8) Министерот за култура ги пропишува формата и содржината на прекршочниот платен налог.

ГЛАВА XI ПРЕОДНИ И ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

Оддел 1 ПРЕОДНИ ОДРЕДБИ

Валоризација и ревалоризација на спомениците на културата

Член 175

(1) Постапките за утврдување својство на споменик на културата за движни и недвижни добра започнати според прописите што важеле пред примената на овој закон, ќе бидат завршени според одредбите на овој закон.

(2) Спомениците на културата чие својство е утврдено со решение на надлежниот завод за заштита на спомениците на културата според прописите што важеле до примената на овој закон, остануваат под заштита како културно наследство, до завршувањето на постапката за нивна ревалоризација согласно со овој закон.

(3) Ревалоризацијата во смисла на ставот (2) од овој член се врши во рок од три години за недвижни, односно една година за движни споменици на културата, сметано од денот на примената на овој закон.

(4) Ревалоризацијата на спомениците на културата од ставот (2) на овој член се врши според посебна програма што ја донесува Министерството за култура.

(5) Решенијата од ставот (2) на овој член остануваат во сила до донесувањето на соодветниот акт во постапката за ревалоризација на спомениците на културата.

Ревалоризација на одделни природни реткости

Член 176

(1) Меморијалните споменици на природата и другите интегрални добра, создадени од човекот и природата, заштитени како природна реткост според прописите што важеле до примената на овој закон, остануваат под заштита како природно наследство до нивното ревалоризирање како културно наследство, односно културни предели во смисла на овој закон.

(2) По исклучок, природните реткости од ставот (1) на овој член, за кои се донесени и решенија за утврдување својство споменик на културата, остануваат под заштита како културно наследство, до нивната ревалоризација во смисла на член 175 на овој закон.

(3) Ревалоризацијата на интегралните добра од ставот (1) на овој член се врши во рок од три години од денот на примената на овој закон, ако со закон од областа на заштитата на природното наследство не е определен поинаков рок на преоден режим.

(4) Министерствата за култура и за заштита на животната средина и просторното планирање ги разграничуваат добрата од ставовите (1) и (2) на овој член и утврдуваат Список на природни реткости за ревалоризација како културни предели.

(5) Елаборатите за ревалоризација на добрата во Списокот од ставот (4) на овој член ги изработуваат заеднички тимови, формирани со решение на министерствата за култура и за заштита на животната средина и просторното планирање.

Отпочнување со работа на Управата

Член 177

- (1) Управата почнува со работа со денот на именувањето на директорот.
- (2) Владата на Република Македонија во рок од 30 дена од денот на влегувањето во сила на овој закон ќе го именува директорот на Управата.
- (3) Во рок од 30 дена од денот на отпочнувањето со работа на Управата ќе се донесат актите за организација и систематизација на работните места на Управата.
- (4) Управата ги презема и ги распоредува работниците на заводите за заштита на спомениците на културата од членот 178 на овој закон и на одделни установи за заштита на движното културно наследство, во согласност со актите од ставот (3) на овој член, во рок од шест месеца од денот на влегувањето во сила на овој закон.
- (5) Со денот на примената на овој закон, Управата ја презема потребната документација, архивата и други средства за делот од надлежноста на Управата од заводите за заштита на спомениците на културата од членот 178 на овој закон и на одделни установи за заштита на движното културно наследство.

Реорганизација на заводите за заштита на спомениците на културата

Член 178

- (1) Со денот на примената на овој закон:
 1. Републичкиот завод за заштита на спомениците на културата продолжува со работа како Национален конзерваторски центар, со надлежност и за општините за кои не се основани конзерваторски центри;
 2. Заводот за заштита на спомениците на културата на град Скопје продолжува со работа како Конзерваторски центар-Скопје со надлежност за подрачјето на општините Арачиново, Студеничани, Петровец, Илинден, Сопиште, Сарај, Чучер Сандево, Зелениково, Гази Баба, Бутел, Ѓорче Петров, Карпош, Кисела Вода, Аеродром, Центар, Чаир и Шуто Оризари;
 3. Заводот за заштита на спомениците на културата и Народен музеј во Охрид, продолжува со работа како Конзерваторски центар-Охрид, со надлежност за подрачјето на општините Охрид, Дебарца, Струга и Вевчани;
 4. Заводот за заштита на спомениците на културата, природните реткости, музеј и галерија во Битола, продолжува со работа како Конзерваторски центар-Битола, со надлежност за подрачјето на општините Битола, Новаци, Могила, Демир Хисар и Ресен;
 5. Заводот за заштита на спомениците на културата, природните реткости и музеј во Прилеп, продолжува со работа како Конзерваторски центар-Прилеп, со надлежност за подрачјето на општините Прилеп, Долнени, Кривогаштани и Крушево;
 6. Заводот за заштита на спомениците на културата, природните реткости и Народен музеј во Штип, продолжува со работа како Конзерваторски центар-Штип, со надлежност за подрачјето на општините Штип, Карбинци, Радовиш, Конче, Свети Николе, Лозово, Кочани, Зрновци и Чешиново/Облешево и
 7. Заводот за заштита на спомениците на културата, природните реткости и музеј во Струмица, продолжува со работа како Конзерваторски центар-Струмица, со надлежност за подрачјето на општините Струмица, Ново Село, Василево, Босилово, Валандово, Гевгелија, Богданци и Дојран.
- (2) Заводите од ставот (1) на овој член, со новите називи и надлежности утврдени со овој закон, продолжуваат со работа со работниците кои не ги презема Управата, а во Охрид, Битола, Прилеп, Штип и Струмица без работниците кои остануваат во музеите како самостојни јавни установи за заштита.
- (3) Установите од ставот (1) точки 1 и 2 на овој член ќе ја усогласат својата организација во рок од шест месеца, а установите од точките 3, 4, 5, 6 и 7 на истиот став, својата организација ќе ја усогласат во рок од една година од денот на примената на овој закон.
- (4) Националниот конзерваторски центар и конзерваторските центри утврдени во ставот (1) на овој член продолжуваат да работат како национални установи за заштита.

(5) Музеите од ставот (2) на овој член продолжуваат со работа како национални установи за заштита, до утврдување на нивниот статус согласно со закон.

(6) Распоредувањето на работниците и уредувањето на прашањата во врска со опремата, инвентарот и другите работи, архивата, документацијата средствата за работа и другите средства на установите од ставот (1) точки 3,4,5,6 и 7 на овој член ќе се изврши во рок од шест месеца од денот на примената на овој закон.

Определување на овластени субјекти за заштита на фонотечни добра и на нематеријално културно наследство

Член 179

Министерот за култура во рок од 30 дена од денот на примената на овој закон ќе ги определи правните лица од членот 156 на овој закон.

Основање на Националниот совет

Член 180

Националниот совет ќе се основа во рок од 30 дена од денот на влегување во сила на овој закон.

Национална стратегија

Член 83 (199/14)

Националната стратегија ќе се донесе во рок од шест месеци од денот на влегувањето во сила на овој закон.

Подзаконски акти

Член 84 (199/14)

Подзаконските акти предвидени со овој закон ќе се донесат во рок од шест месеци од денот на влегувањето во сила на овој закон.

Стручни звања

Член 182

(1) На лицата кои до денот на примената на овој закон се здобиле со звање виш конзерватор и конзерватор-советник согласно со Законот за заштита на спомениците на културата (“Службен весник на СРМ” број 24/73 и 42/76 и “Службен весник на Република Македонија” број 12/93) здобиеното звање им се признава.

(3) Постапките за здобивање на звањата виш-конзерватор и конзерватор-советник започнати според прописите што важеле пред примената на овој закон, ќе се завршат според одредбите на овој закон.

Оддел 2

ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

Престанување на постојниот закон

Член 183

Со денот на примената на овој закон престанува да важи Законот за заштита на спомениците на културата (“Службен весник на СРМ” број 24/73 и 42/76 и “Службен весник на Република Македонија” број 12/93).

Влегување во сила на Законот и почеток на примена на Законот

Член 184

Овој закон влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во “Службен весник на Република Македонија”, а ќе се применува од 1 јануари 2005 година.

Член 14

Подзаконските акти кои се предвидени со овој закон, ќе се донесат во рок од 15 дена од денот на влегувањето во сила на овој закон.

Член 15

Постапките за инспекциски надзор започнати пред денот на влегувањето во сила на овој закон ќе се завршат според одредбите на законот кој бил во примена на денот на започнување на надзорот.

Член 16

Овој закон влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Македонија”, освен одредбите од членовите 2, 3, 4, 5, 6 и 7 од овој закон кои ќе отпочнат да се применуваат од 1 април 2011 година.

148/11

Член 9

Постапките за издавање на дозвола за археолошки истражувања, одбрение за опрема за детекција, претходно заштитно-конзерваторско одобрение и конзерваторско одобрение започнати пред денот на влегувањето во сила на овој закон ќе завршат според Закон за заштита на културното наследство („Службен весник на Република Македонија” бр.20/04, 115/07 и 18/11).

Член 10

(1) Подзаконските акти кои се предвидени со овој закон, министерот за култура ќе ги донесе во рок од 30 дена од денот на влегувањето во сила на овој закон.

(2) По објавувањето на подзаконскиот акт од ставот (1) на овој член во „Службен весник на Република Македонија”, истите веднаш, а најдоцна во рок од 24 часа се објавуваат на веб страницата на Управата.

Член 11

Овој закон влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Македонија”.

164/13

Член 8

Подзаконските акти од членовите 88-в став (2), 88-ј став (6), 88-њ став (2) и 88-т став (3) од овој закон ќе се донесат во рок од една година од денот на влегувањето во сила на овој закон.

Член 9

Лицата кои се стекнале со конзерваторска лиценца согласно со одредбите од Законот за заштита на културното наследство („Службен весник на Република Македонија” број 20/2004, 115/2007, 18/11, 148/11 и 23/13), конзерваторската лиценца им се признава и се запишуваат во регистарот од членот 88-т став (1) од овој закон.

Член 10

Постапките за полагање на испит за добивање на конзерваторска лиценца започнати до денот на започнувањето на примената на овој закон, ќе се завршат согласно со одредбите од прописот по кој започнале.

Член 11

Овој закон влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Македонија”, а членовите 1, 2 и 6 од овој закон ќе започнат да се применуваат една година по влегувањето во сила на овој закон, а членовите 3, 4 и 5 од овој закон ќе започнат да се применуваат од 1 мај 2014 година.

Член 194

(Член 2 од Законот за дополнување на Законот за заштита на културното наследство, објавен во „Службен весник во Република Македонија“ бр. 44/14).

Директорот на Управата за заштита на културното наследство, именуван до денот на започнувањето на примената на овој закон продолжува да ја врши функцијата до истекот на мандатот за кој е именуван.

Член 195

(Член 3 од Законот за дополнување на Законот за заштита на културното наследство, објавен во „Службен весник во Република Македонија“ бр. 44/14).

Одредбите од членот 1 од овој закон кои се однесуваат на условот за познавање на странски јазик ќе започнат да се применуваат по две години од денот на влегувањето во сила на овој закон.

Член 196

(Член 4 од Законот за дополнување на Законот за заштита на културното наследство, објавен во „Службен весник во Република Македонија“ бр. 44/14).

Овој закон влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Македонија“, а ќе започне да се применува по една година од денот на влегувањето во сила на овој закон.

Усогласување на работата на установите

Член 85

Јавните установи за заштита ќе ја усогласат својата работа и актите со одредбите од овој закон во рок од шест месеци од денот на влегувањето во сила на овој закон.

Стручни звања

Член 86

(1) На лицата кои до денот на влегувањето во сила на овој закон се здобиле со стручно звање согласно со Законот за заштита на културното наследство („Службен весник на Република Македонија“ број 20/2004, 115/2007, 18/11, 148/11, 23/13, 137/13, 164/13, 38/14 и 44/14) здобиеното звање им се признава согласно со овој закон.

(2) Постапките за здобивање на стручните звања започнати според прописите што важеле пред влегувањето во сила на овој закон, ќе се завршат според одредбите на Законот по кој започнале.

Член 87

Се овластува Законодавно-правната комисија на Собранието на Република Македонија да утврди пречистен текст на Законот за заштита на културното наследство.

Член 88

Овој закон влегува во сила на осмиот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Македонија“, а одредбите од членовите 70, 71, 72, 73 и 74 од овој закон ќе отпочнат да се применуваат од 1 јануари 2016 година.

104/15

Член 3

Управата е должна електронски да се поврзе со Агенцијата за катастар на недвижности, во рок од три месеци од денот на донесувањето на овој закон.

104/15

Член 4

Овој закон влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Македонија”.

154/15

Член 24

Подзаконските акти утврдени со овој закон ќе се донесат во рок од 30 дена од денот на влегувањето во сила на овој закон.

154/15

Преодна одредба за конзерваторски одобренија

Член 25

Започнатите постапки за добивање на конзерваторско одобрение до денот на влегувањето во сила на овој закон ќе завршат согласно одредбите од овој закон.

154/15

Влегување во сила

Член 26

Овој закон влегува во сила со денот на објавувањето во „Службен весник на Република Македонија“, освен одредбата од членот 7 од овој закон која ќе отпочне да се применува од 1 јануари 2016 година.

192/15

Овој закон влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Македонија”.

39/16

Член 31

Подзаконските акти утврдени со овој закон ќе се донесат во рок од 30 дена од денот на влегувањето во сила на овој закон.

39/16

Член 32

Започнатите постапки до денот на започнувањето на примената на овој закон ќе завршат согласно законот по кој биле започнати.

39/16

Член 33

Одредбите од членовите 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 28 и 29 од овој закон ќе започнат да се применуваат со започнувањето на примената на Законот за општата управна постапка, согласно членот 141 од Законот за општата управна постапка („Службен весник на Република Македонија“ бр. 124/15).

39/16

Член 34

Овој закон влегуваат во сила со денот на објавувањето во „Службен весник на Република Македонија”.

11/18

Член 35

(член 2 од Законот за изменување и дополнување на Законот за заштита на културното наследство „Службен весник на Република Македонија“ бр. 11/18)

Одредбите од членот 144-а став (4) алинеја 5 од Законот за заштита на културното наследство („Службен весник на Република Македонија“ бр. 20/04, 115/07, 18/11, 148/11, 23/13, 137/13, 164/13, 38/14, 44/14, 199/14, 104/15, 154/15, 192/15 и 39/16) и одредбите од членот 1 од овој закон со кои во членот 144-а став (4) во алинејата 5 се додаваат зборовите „- АПТИС

(APTIS) - најмалку ниво Б2 (B2)“, нема да се применуваат од денот на влегувањето во сила на овој закон до 1 септември 2018 година.

11/18

Член 36

(член 3 од Законот за изменување и дополнување на Законот за заштита на културното наследство „Службен весник на Република Македонија“ бр. 11/18)

Директорот кој е именуван во периодот од денот на влегувањето во сила на овој закон до 1 септември 2018 година, е должен да го исполни условот за познавање на странски јазик најдоцна во рок од една година од денот на неговото именување.

На директорот кој нема да го исполни условот за познавање на странски јазик во рокот утврден во став 1 на овој член му престанува мандатот.

11/18

Член 37

(член 4 од Законот за изменување и дополнување на Законот за заштита на културното наследство „Службен весник на Република Македонија“ бр. 11/18)

Овој закон влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Македонија“.